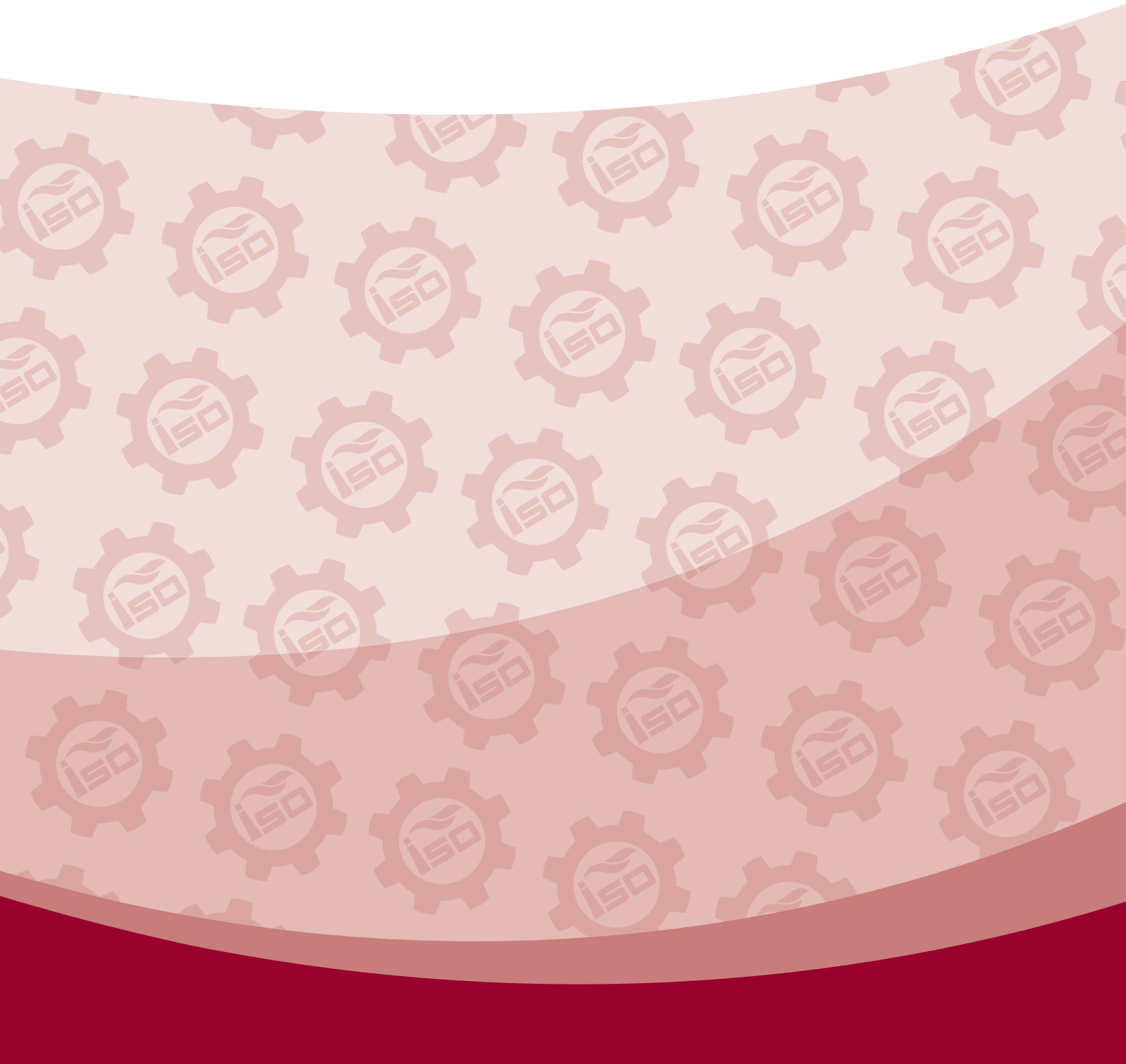

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

ISSN 1303-4030

Türkiye Ekonomisi 2013

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

Türkiye Ekonomisi 2013

Nisan 2013

ISSN 1303-4030
ISBN: 978-605-137-263-1 (Basılı)
Sertifika No: 19176
Baskı, 750 Adet

Nisan 2013
İstanbul

İstanbul Sanayi Odası Yayınları No:2013/4
Araştırma Şubesi
Meşrutiyet Caddesi No:62
Tepebaşı 34430 İstanbul
Tel:(212) 252 29 00(pbx)
Faks:(212) 245 32 82
www.iso.org.tr

Yapım:
Mürettebat Reklamcılık ve İletişim Hizmetleri Ltd. Şti.
Badem 11, Villa16
Bahçeşehir 34538 İstanbul
Tel: (0212) 608 0 608
www.murettebat.com.tr

Baskı:
Ada Ofset Matbaacılık Tekstil Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbacılar Sitesi
E Blok No: ZE1-ZE2-ZE3
Topkapı - İstanbul

© Tüm hakları İstanbul Sanayi Odası'na aittir.
Bu yayındaki bilgiler ancak kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

Önsöz	5
Yönetici Özeti	9
1. Türkiye Ekonomisi: 2012 Yılı Gerçekleşmeleri	19
1.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	19
1.1.1. Ana Sektörlerdeki Gelişmeler	20
Tarım	20
Madencilik ve Taşocakçılığı	20
İmalat Sanayi	21
Elektrik, Gaz ve Su	21
İnşaat	21
Ticaret	21
Otel ve Lokantalar	22
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	22
Mali Aracı Kuruluşlar	22
Diğer Hizmet Sektörleri	22
1.1.2. GSYİH Zımni Fiyat Deflatörü	22
1.1.3. Kişi Başına GSYİH	23
1.2. Ekonominin Genel Dengesi	27
1.2.1. Sabit Sermaye Yatırım Harcamalarının Sektörel Dağılımı	32
1.2.2. Yatırım Teşvik Belgeleri	34
1.2.3. Yabancı Sermaye	35
1.3. Kamu Finansman Dengesi	38
1.3.1. Kamu Borçları	38
İç Borçlar	38
Dış Borçlar	39
1.3.2. Vergi Yükü	42
1.3.3. Özelleştirme	43
1.3.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları	44
1.3.5. Merkezi Yönetim Bütçesi	44
1.4. Nüfus ve İstihdam	47
1.4.1. Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları	48
1.4.2. Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	49
1.5. Parasal Gelişmeler	50
1.5.1. Merkez Bankası Analitik Bilançosundaki Gelişmeler	50
1.5.2. Stand-By Bilançosundaki Gelişmeler	51
1.5.3. Mevduat, Kredi Stoku ve Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler	52
1.5.4. Döviz Kurları	53
1.5.5. Reel Efektif Döviz Kuru	54

1.6. Fiyat Hareketleri	55
1.6.1. Tüketici Fiyatları ve Geçinme Endeksleri	55
1.6.2. Üretici ve Toptan Eşya Fiyat Endeksleri	58
1.7. Dış Ticaret	59
1.7.1. İhracat	60
1.7.2. İthalat	60
1.7.3. Dış Ticaret Açığı	61
1.7.4. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	61
1.7.5. Ödemeler Dengesi	63
2. Türkiye Ekonomisi: 2013 Tahmin ve Beklentileri	65
2.1. 2013 Yılı Ekonomisi, Ekonominin Genel Dengesi ve Bütçe Tahmini	65
2.1.1. Ekonominin Genel Dengesindeki Hedefler	65
2.1.2. Merkezi Yönetim Bütçesi	66
2.2. 2013 Yılında Enflasyon ve Dış Ticaret Beklentileri	66
2.2.1. Enflasyon Beklentisi	66
2.2.2. Dünya Dış Ticaret Beklentisi	66
2.2.3. Türkiye Dış Ticaret Beklentisi	67
2.2.4. Cari İşlemler Açığı Beklentisi	67
3. Ek Tablolar	69

Türkiye Ekonomisi 2013 çalışmamızda, 2012 yılında dünya ve Türkiye ekonomisinde gerçekleşen gelişmeler ile 2013 yılına yönelik beklentiler ele alınmaktadır. Çalışmamız kapsamında, 2012 yılı ekonomisi, milli gelir, kamu finansmanı, nüfus, istihdam, fiyat hareketleri, dış ticaret ve parasal gelişmeler başlıkları altında ayrıntılı şekilde incelenmekte, 2013'e ilişkin olarak da ekonominin genel dengesine, bütçe, enflasyon ve dış ticarete yönelik beklentiler ele alınmakta, ayrıca Odamız değerlendirmelerine yer verilmektedir.

2010'daki %9,2'nin ardından ekonomimiz, 2011'de de %8,8 oranında büyümüş ve Türkiye her iki yılda da dünyanın en hızlı büyüyen ülkeleri arasında ilk sıralarda yer almıştı. Bu iki parlak yılın ardından, içerde yüksek cari açığın, dışarıda da küresel ekonomide artan belirsizliklerin etkisiyle, 2012'ye yavaşlama beklentisi ile girmiştik. 2012, ekonominin öngörülenin de ötesinde yavaşladığı bir yıl oldu. Yılın başında 2012 için büyüme öngörüsü %4 olarak belirlenmişti. Elde edilen büyüme oranlarının ilk çeyrekte %3,3, ikinci çeyrekte de %2,9'da kalmasından sonra öngörülen bu oran revize edilerek %3,2'ye çekildi. Ancak, üçüncü çeyrekteki %1,6 ve son çeyrekteki %1,4'lük büyümeler yeterli olmadı ve yıl sonu itibarıyla gerçekleşen büyüme %2,2 ile revize edilen oranın da altında kaldı.

İlk kez 2010 yılında 1 trilyon sınırını aşan GSYİH büyüklüğü 2011'de 1 trilyon 298 milyar TL, 2012'de ise 1 trilyon 417 milyar TL'ye ulaştı. 2012 yılında GSYİH'nin ABD doları olarak karşılığı 786,3 milyar dolar iken, kişi başına düşen GSYİH da cari fiyatlarla 18.927 TL, ABD doları olarak da 10.504 dolar olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılında ekonominin ana sektörü %15,6 payla yine imalat sanayi olurken, ikinci sırada %14'lük payla ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü, üçüncü sırada ise %12,2'lik payla toptan ve perakende ticaret sektörü yer almıştır. Ekonominin ana sektörü olan imalat sanayi sektörü katma değeri, 2012 yılının ilk çeyreğinde %2,9, ikinci çeyreğinde %3,5 oranlarında büyürken, üçüncü çeyrekte büyüme oranı %1,1'e gerilemiş, yılın son çeyreğinde ise tamamen durmuştur. Çeyrek dönemler itibarıyla gerçekleşen bu oranlar paralelinde, 2012 yılında imalat sanayindeki yıllık büyüme %1,9 ile sınırlı kalmıştır. İmalat sanayi katma değerindeki %1,9'luk bu büyüme, %2,2'lik GSYİH büyümesine 0,5 puanlık bir katkı sağlamıştır.

Ekonomimizin en önemli sorunlarından biri, imalat sanayi sektörünün cari fiyatlarla GSYİH içindeki payının yıllar itibarıyla giderek küçülmesidir. İmalat sanayi sektörünün 1998 yılında GSYİH içindeki cari fiyatlarla payı %23,9 iken, bu pay, 2012 yılında %15,6'ya gerilemiştir. Bu gerileme, sanayimiz ve sanayileşmemiz açısından olumsuzluklara işaret eden bir durumdur. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, imalat sanayinin yıllık fiyat artışlarından en az pay alan ikinci sektör olmasıdır. Bu durum, ekonomik faaliyet kolları itibarıyla GSYİH zımni fiyat deflatörleri incelendiğinde açıkça görülmektedir. 2012 yılında, 1998 baz yılı ile GSYİH zımni fiyat deflatörü 1.203,2 iken, imalat sanayi zımni fiyat deflatörü ise 768,3 ile bu değer in epeyce altında kalmaktadır. Bu veri, imalat sanayinin girdi fiyatlarındaki artışı ürünlerine yansıtmakta zorlandığının ve diğer sektörlerle önemli ölçüde kaynak aktardığının göstergesidir.

İmalat sanayi dışında diğer faaliyet kollarındaki büyümeye gelince, 2012 yılında, toptan ve perakende ticaret sektörü katma değeri %0,1, inşaat sektörü katma değeri %0,6, ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü katma değeri %3,2, mali aracı kuruluşlar katma değeri %3,2, tarım, avcılık ve ormancılık sektörü katma değeri %3,5, konut sahipliği sektörü katma değeri ise %1,7 oranlarında büyümüştür.

Büyümeye harcamalar cephesinden bakıldığında ise, 2012'de ekonomideki yavaşlamada önemli bir etkenin, hane halkı nihai tüketim harcamalarındaki % 0,7'lik azalış olduğu görülmektedir. Yavaşlamadaki bir diğer önemli etken ise, yatırım harcamalarındaki azalıştır. 2012 yılında, yatırım harcamalarında sadece ilk çeyrekte %0,7'lik bir artış gerçekleşmiş, geri kalan üç çeyrekteki sırasıyla, %2,7, %4,2 ve %3,8'lik düşüşler sonucu yıl genelinde toplam sabit sermaye yatırım harcamaları %2,5 oranında azalmıştır.

Özel sektör yatırım harcamalarına gelince, burada, ilk çeyrekteki %1'lik artışın ardından, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü çeyrekte %6,2 ve son çeyrekte de %9,2'lik düşüşler gerçekleşmiş ve 2012'de özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları %4,5 oranında azalmıştır. Bu oran, özel sektör yatırım harcamalarında öngörülenin de üzerinde bir azalışa işaret etmektedir. Yatırım harcamalarında durum böyle iken, 2012,

uluslararası doğrudan yatırım girişi açısından nispeten olumlu geçmiştir. 2007 yılında 22 milyar dolar ile en yüksek düzeyine çıkan uluslararası doğrudan yatırım girişi, küresel krizin de etkisiyle 2008'de 19,8 milyar, 2009'da 8,7 milyar dolara gerilerken, 2010'da küçük bir artışla 9 milyar dolara, 2011'de ise hızlı bir artışla 16 milyar dolara yükselmişti. 2012'de ise dünya ve Türkiye ekonomisindeki yavaşlamaya paralel olarak yatırım girişi 2011'e göre azalsa da, yine de yıllık 12,4 milyar dolarlık giriş ile son yılların ortalaması yakalanmış görünmektedir.

2012 yılında ekonomide nispeten iyileşme sağlanan alanlardan biri de işsizliktir. Küresel krizin şiddetinin en ağır hissedildiği 2009'da %14'e ulaşan işsizlik oranı, 2010'da %11,9'a, 2011'de %9,8'e, 2012'de ise %9,2'ye kadar gerilemiştir. 2012'de, 24.821.000 kişi istihdam edilirken, 2.518.000 kişi işsizdir. Dolayısıyla, istihdam oranı %45,4, işsizlik oranı ise %9,2'dir. 2012 yılında işsiz sayısı bir önceki yıla göre 97.000 kişi azalmıştır. 2012 yılında işgücü sayısı %2,3, istihdam edilenlerin sayısı ise %2,9 oranında artmıştır. Aynı yılda toplam istihdamda tarımın payı %24,6, sanayinin payı %19,1, inşaat sektörünün payı %6,9, hizmetler sektörünün payı ise %49,4 olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılı enflasyonla mücadele açısından da başarılı geçmiştir. 2010'da, 1970 yılından bu yana en düşük değer olan %6,40'a gerileyen yıllık TÜFE oranı, 2011'de %10,45 ile tekrar iki haneli rakamlara yükselmiş, 2012 yılında ise %6,16'ya gerilemiştir. ÜFE'deki artış ise %2,45 ile TÜFE'nin de altında gerçekleşmiştir.

Dış ticarete gelince, IMF, 2012'de yıllık ihracat artışının gelişmiş ülkelerde %2,1, gelişmekte olan ekonomilerde ise %3,6 oranında gerçekleşeceğini tahmin etmişti. İthalatta ise bu oranlar, sırasıyla, %1,2 ve %6,1 idi. Türkiye'ye baktığımız zaman, 2012'de Türkiye'nin yıllık ihracatının %13 oranında arttığı, buna karşılık ithalatının ise %1,8 azaldığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin ihracatı, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilere yönelik beklentilerin çok üzerinde bir oranda artarken, ithalatı, cari açığı düşürme yönünde atılan adımlar sonucu azalmıştır. Dış ticarete yaşanan bu gelişme nedeniyle, 2012 yılında Türkiye'nin dış ticaret açığı 84,1 milyar dolara gerilemiş, bu durum da, cari işlemler açığının bir nebze de olsa azalmasına yol açmıştır.

2013 ekonomik programında, 2012 için hedef, 58,7 milyar dolar iken, yılsonu itibarıyla cari işlemler açığı 47,5 milyar dolar ile öngörülen miktarın oldukça altında gerçekleşmiştir. 2012 yılında GSYİH'nın dolar olarak değeri 786,3 milyar dolar iken, cari işlemler açığı 47,5 milyar dolar olmuş, dolayısıyla, cari işlemler açığının, GSYİH'ya oranı da %6 seviyelerine gerilemiştir.

2012'de nispeten olumlu seyreden alanlardan biri de bütçe performansıdır. 2012 yılında, bütçe gelirleri 329,8 milyar TL olarak öngörülmesine karşın, gerçekleşme, 331,7 milyar TL olmuştur. 350,9 milyar TL olarak öngörülen bütçe giderleri ise 360,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda, bütçe tahmininde, 21,1 milyar TL olarak öngörülen bütçe açığı, gerçekleşmede 28,8 milyar TL ile tahminin üstünde olmuştur.

2013 yılına yönelik beklentilere gelince, ekonomik programda, 2013 yılı için GSYİH büyüme oranı %4 olarak öngörülmektedir. Söz konusu yılda ana sektörlerden tarım sektörünün %3, sanayi sektörünün %4, hizmetler sektörünün ise %4,2 oranında büyümesi beklenmektedir. 2013 yılında, toplam tüketim harcamalarındaki artış beklentisi %3,1'dir. Sabit sermaye yatırım harcamalarına yönelik artış beklentisi ise %6,8'dir. 2013'te cari açık için öngörülen miktar 60,7 milyar dolardır. İç tasarrufların GSYİH'ya oranı 2011 yılında %13,8, 2012'de ise %14,3 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılı için öngörülen oran ise %15'tir. İç tasarruf oranının bu kadar düşük seviyelerde kalması, yatırım harcamalarını kısıtladığı gibi sürdürülebilir büyümeyi de zorlaştırmaktadır. İç tasarrufların GSYİH'ya oranının bize benzer ülkelerde %25-30'lar civarında seyretmesi, Türkiye'nin bu anlamda büyük bir eksikliği olduğunu göstermektedir.

Türkiye, 2012 yılında %6,16 ile son 40 yılının en düşük enflasyon oranını elde etmiştir. 2013 yılı için öngörülen enflasyon oranı ise %5,3'tür. 2012 yılındaki tek haneli ve düşük enflasyonun ardından, 2013 yılı için beklenen enflasyon oranının daha da düşük olmasına karşın, öngörülen bu oran, yine de Avrupa ülkeleri arasında en yüksek oran olarak dikkat çekmektedir.

2013 yılı ekonomik programında, ihracatın %3,6 oranında artarak 158 milyar dolara, ithalatın ise %7'lik artışla 253 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Dış ticaret açığı beklentisi ise 95 milyar dolardır. Görüldüğü gibi 2013'te ithalat artışının, tekrar geçmiş yıllarda olduğu gibi ihracat artış oranının üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılı için öngörülen cari işlemler açığı/GSYİH oranı %7,1'dir.

2012 yılında IMF'nin büyüme beklentisi, gelişmekte olan ülkeler için %5,1, dünya geneli için de %3,2 idi. Diğer taraftan, Cumhuriyet döneminde yıllık büyüme ortalamamız %4,7'dir. Bu kriterlerle baktığımızda, 2012'de elde ettiğimiz %2,2'lik büyüme çok başarılı görünmüyor. Ancak, 2012 zor bir yıldır. Böyle zor bir yılda küçük oranlı da olsa büyümenin devam etmesini başarı olarak değerlendirmek gerekir. Diğer taraftan, 2011'de %9,7 olan cari açığın GSYİH'ya oranının 2012'de %6'ya gerilemesi önemlidir. Ancak bu başarıda büyümedeki hız kesişin payının olduğu da gözden kaçmamalıdır. Her zaman altını çizmeye çalıştığımız üzere, cari açıkla mücadelede asıl olan, üretim ve ihracat yapımızda bilgi ve teknoloji içeriği yoğun katma değeri yüksek ürünler yönünde yapısal değişim adımlarının atılabilmesidir. Bu adımlar ekonomimizdeki en temel eksiklerden biri olan, yetersiz iç tasarruf sorununuzun çözümüne de önemli katkıda bulunacaktır.

Mevcut durumda, dünyada, düşük büyüme düşük faiz ortamı devam etmektedir. Merkez Bankamız, dünyadaki bu ortamda, 2013'te, Türkiye için doğru ekonomik politika bileşimini düşük faiz, dengeli büyüme olarak tespit etmekte ve dengeli büyümeyi de, iç dengeyi yani fiyat istikrarını ve dış dengeyi, ödemeler dengesi ve finansal istikrarı gözeterek büyüme olarak tanımlamaktadır. Merkez Bankası elindeki politika araçları ile dengeli büyümeyi desteklemeye devam edeceğini, Orta Vadeli Programda yer alan yapısal reformlar tamamlandıkça, Türkiye'nin dengeli büyüme hızının daha da artabileceğini ifade etmektedir. Bizim de 2013'e yönelik önemli bir beklentimiz, 2012'den biraz daha iyi olsa bile, %4'lük büyüme öngörüsü ile yine de mütevazı bir yıl olması beklenen 2013'ün, sanayimizin rekabet gücüne destek verecek yapısal reformların süratle gündeme alınmasıyla, yapısal reformlar adına kazanç hanesine yazılan bir yıl olabilmesidir.

C. Tanıl KÜÇÜK

İstanbul Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

2009 krizi sonrası 2010 ve 2011 yıllarındaki %9,2 ve %8,8'lik büyüme oranları ile uluslararası boyutta en yüksek büyüme oranları elde eden ülkeler arasına giren Türkiye, 2012 yılında büyüme oranında sert bir düşüş yaşamıştır.

2012 yılı ekonomik programında 2012 yılı için öngörülen büyüme oranı %4 iken, 2013 programında bu oran %3,2'ye çekilmiş; ancak ilk tahminlere göre 2012 yılında büyüme oranı %2,2 seviyesinde sınırlı kalmıştır. 2012 yılı büyüme tahminleri yayımlanırken, 2011 yılına ait büyüme oranı da %8,5'ten %8,8'e revize edilmiştir.

Bu düzeltmenin yanında 2012 yılı ilk ve ikinci çeyreklerine ait büyüme oranları da düzeltilmiş, üçüncü çeyrek sonuçlarında ise herhangi bir revizyon yapılmamıştır. Daha önce %3,4 olarak açıklanan 2012 yılı ilk çeyrek büyüme oranı %3,3'e çekilirken, %3 olarak verilen ikinci çeyrek büyümesi de %2,9 olarak revize edilmiştir. 2012 yılı son çeyrek GSYİH büyüme oranı ise %1,4'tür.

Yüksek oranlı 2010 ve 2011 yılları GSYİH büyüme oranlarına göre büyük ölçüde gerileyen 2012 yılı GSYİH büyümesi, yılın üç aylık dönemleri boyunca da giderek küçülen bir trend göstermiştir. Bu gelişimde en önemli etmen, 2011 yılı son çeyreğiyle birlikte başlayan iç talepteki nispi yavaşlamadır.

IMF'nin 2013 Ocak ayı itibarıyla öngördüğü büyüme tahminlerine göre 2012'de dünya nihai mal ve hizmet üretiminde ortalama büyüme oranı %3,2'dir. Gelişmiş ülkeler için %1,4 olarak öngörülen bu oran, yükselen ve gelişen ekonomiler için %5,1 ile daha yüksektir. Görüldüğü gibi 2012 ilk tahminlerine göre %2,2 olan Türkiye'nin GSYİH büyüme oranı, dünya ve gelişmekte olan ülke büyüme oranlarının gerisinde kalmıştır.

Tarım sektörü katma değeri, Tarım, Avcılık ve Ormancılık toplamında ilk çeyrekte %5,2, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü çeyrekte %2,7 ve son çeyrekte de %4,3 olmak üzere 2012 yılında sabit fiyatlarla %3,5 oranında artmıştır. Tarım sektörünün tüm çeyrek dönemler itibarıyla 2011 yılına göre büyümüş olduğu görülmektedir. Balıkçılık sektöründeki katma değer artışı ise %3,1 ile az da olsa daha düşüktür.

2012 yılı ilk ve son çeyreklerinde %0,6 ve %5,1 oranlarında küçülen Madencilik ve Taşocakçılığı sektörü katma değeri, ikinci ve üçüncü çeyreklerdeki %3,1 ve %5'lik büyümenin etkisiyle yılın tamamını %0,8'lik büyüme ile tamamlamıştır.

Ekonominin ana sektörü olan İmalat Sanayi sektörünün, özellikle 2000'li yıllarla birlikte cari fiyatlarla GSYİH içindeki payında hızlı bir iniş görülmektedir. Türkiye'de 1982 yılından bu yana ekonominin ana sektörü olan İmalat Sanayi sektörünün 1998 yılında cari fiyatlarla %23,9 olan payı, 2000'li yıllarla birlikte küçülmeye başlamış ve 2009 yılında %15,2 ile en düşük seviyesine gerilemiştir. 2012 yılında ise bu pay %15,6 ile çok fazla değişmemiştir.

Türkiye ekonomisinde yükselen ekonomilerde görülen gelişme gibi bir hareketlenme için Türkiye'nin sanayileşmesi yönünde bir ivmeye ihtiyaç bulunurken, İmalat Sanayi sektöründe görülen bu olumsuz gelişme ülke ekonomisinin sanayisizleşmeye doğru gidişini işaret etmektedir. 2012 yılında da ekonominin lokomotif sektöründe, özellikle iç talep ve nispeten dış talepteki durgunluk nedeniyle, sektörün katma değerinde büyüme oldukça sınırlı düzeylerde kalmıştır. Yıl içinde de sektörün büyüme oranı giderek küçülen bir eğilim göstermiştir.

İmalat Sanayi katma değeri 2012 yılının ilk ve ikinci çeyreklerinde %2,9 ve %3,5 oranında büyüme gösterirken, üçüncü çeyrekte büyüme oranı %1,1'e gerilemiş, yılın son çeyreğinde ise tamamıyla durmuştur. Çeyrek dönemler itibarıyla gerçekleşen bu büyüme oranları paralelinde, 2012 yılındaki yıllık büyüme oranı ise %1,9 ile sınırlı kalmıştır.

2012 yılının son çeyreği hariç, ilk üç çeyrekte de büyüyen Elektrik, Gaz ve Su sektörü katma değeri, 2012 yılının tamamında %3,5 oranında artmıştır.

2012 yılında diğer faaliyet kollarında görülen genel durgunluk, İnşaat sektörü için de geçerli olmuş; sektör katma değeri yılın genelinde ancak %0,6 oranında artmıştır.

Toptan ve perakende ticaret sektörü katma değerinde de 2012 yılı genelinde olumsuzluklar söz konusu olmuştur. Özellikle pazarlaması yapılan sanayi ürünlerinde ve ithalat mallarında görülen düşüşler bu sektörde oluşan katma değeri olumsuz yönde etkilemiştir. Yıl ortalaması olarak ise %0,1'lik artışla 2011 yılına göre neredeyse değişmemiştir.

Diğer faaliyet kollarına kıyasla katma değer artış oranı bakımından biraz daha iyi olan oteller ve lokantalar sektöründeki 2012 yılına ait artış oranı %3,4'tür.

Ekonomide ana sektör konumunda olan imalat sanayi sektöründen sonra cari fiyatlarla %14'lük payla ikinci ana sektör olan ulaştırma, depolama ve haberleşme sektöründe 2012 yılı tamamındaki katma değer artış oranı %3,2 olmuştur.

2012 yılı ilk çeyreğinde %4,5 olan mali aracı kuruluş faaliyetlerinde katma değer artış oranı, ikinci ve üçüncü %3,6 ve %0,9'a gerilemiş, son çeyrekte ise tekrar yükselerek %3,8 olmuştur. Çeyrek dönemler itibarıyla elde edilen bu artış oranları sonucu, 2012 yılındaki ortalama yıllık artış oranı %3,2 olmuştur.

2012 yılı GSYİH sonuçlarında %9,7'lik payla Türkiye ekonomisinin dördüncü büyük sektörü konumunda bulunan konut sektöründe, 2012 yılında %1,7 oranında büyüme gerçekleşmiştir. 2000'li yıllarda genellikle yüksek oranlı büyüme oranları gösteren gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektörü, 2012 yılında da %6,6'lık büyüme oranı ile en yüksek artış oranına sahip alt sektör konumunda bulunmaktadır.

2012 yılında kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik sektöründeki katma değer artışı %3,5 seviyelerinde iken, eğitimde %4,3, sağlık işleri ve sosyal hizmetlerde %5,3, diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetlerinde %0,6 ve eviçi personel çalıştıran hanehalklarının faaliyetlerinde ise %5,6'dır.

Sektörler toplamı olarak da 2012 yılının çeyreklerindeki artış oranlarında giderek azalan bir trend söz konusu olmuştur. 2012 yılı ilk ve ikinci çeyreklerinde %3,5 ve %3,1 olarak gerçekleşen artış oranları, takip eden üçüncü ve son çeyreklerde %1,6 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Sektörler toplamında 2012 yılındaki yıllık büyüme oranı ise %2,4 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Net dolaylı vergiler 2012 yılı ilk çeyreğinde %2,5 oranında artarken, ikinci çeyrekte %1,4, üçüncü çeyrekte %0,8, dördüncü çeyrekte de %1 olmak üzere, yıllık ortalama olarak da %1,4 oranında artmıştır.

GSYİH Zımnı Fiyat Deflatörü

2012 yılında cari fiyatla %9,2 oranında artış gösteren GSYİH, sabit fiyatlarla da %2,2 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla artış oranının sabit fiyatlarla artış oranına bölünmesiyle elde edilen zımnı fiyat deflatörü, 2012 yılı için 106,8 (109,2/102,2) seviyelerindedir. Buna karşılık 2012 yılında 12 aylık ortalamalara göre TÜFE ve ÜFE'deki artış oranları %8,89 ve %5,33'tür. Görüldüğü gibi %6,8'lik zımnı fiyat deflatörüne göre artış oranı, ÜFE ve TÜFE'deki artış oranlarının arasında bir yerde yer almaktadır.

1998-2012 yılları arasında ekonomik faaliyet kolları itibarıyla GSYİH zımnı fiyat deflatörleri incelendiğinde, 1998=100 baz yılına göre 2012 yılındaki zımnı fiyat deflatörü endeksinin 1.203,2 olduğu görülmektedir. Ekonomik faaliyet kolları itibarıyla incelendiğinde en düşük zımnı fiyat deflatörü endeks sayısının 331,9 ile mali aracı kuruluş faaliyetlerine ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade ile bu sektör son 14 yılda fiyat artışlarından en az pay alan sektör konumundadır. Bu endeks değerinin en düşük olduğu ikinci sektör ise ekonominin ana sektörü olan imalat sanayine aittir. Sektör bu özelliği itibarıyla girdi fiyatlarındaki artışları, üretim fiyatlarına en az yansıtılabilen sektör olarak da ikinci konumundadır. Bu durumun sonuçları, sektörün 1998 yılında cari fiyatlarla GSYİH içinde %23,9 olan payının 2012 yılında %15,6'ya gerilemesinden de görülebilmektedir.

İlk kez 2010 yılında 1 trilyon TL sınırını aşan cari fiyatlı GSYİH, 2011 yılında 1 trilyon 298 milyar TL, 2012 yılında ise 1 trilyon 417 milyar TL seviyelerinde gerçekleşmiştir. Dolar bazında GSYİH sonuçlarında ise 2011 yılında 773.980 milyon ABD doları olarak düzeltilen sonuçlar, 2012 yılı için 786.293 milyon ABD doları olarak açıklanmıştır.

2012 yılında cari TL fiyatlarıyla kişi başına düşen GSYİH tutarı 18.927 TL olurken, dolar bazında da 10.504 ABD dolarıdır. TL değeri olarak 2012 yılında kişi başına düşen GSYİH tutarı 2011 yılına göre %7,9 oranında artarken, sabit fiyatlarla artış %1, ABD doları cinsinden artış ise %0,4 ile daha düşüktür.

Ekonominin Genel Dengesi

Her yılın Ekim ayında bir sonraki yılın Ekonomik Programı yayımlanmaktadır. Bu çerçevede 2012 yılı Ekim ayında yayımlanan 2013 yılı Ekonomik Programı'nda, ekonomik büyüklükler için 2012 yılına ait gerçekleşme ve 2013 yılına ait öngörülen tahminler yayımlanmıştır.

2013 yılı programında, daha önce 2012 yılı programında 2012 yılı için açıklanan %4'lük büyüme oranı, %3,2'ye indirilmiştir. 2012 yılı son çeyreğinde beklenen büyüme oranının %1,4 ile beklentilerin altında kalması sonucu, 2012 yılı için %3,2 olarak öngörülen büyüme oranı da %2,2 ile beklentilerin altında gerçekleşmiştir. 2012 yılında GSYİH büyüme oranının 2010 ve 2011 yıllarındaki yüksek oranlı artışların oldukça altında kalması, 2012 yılında iç talepteki hızlı daralmadan kaynaklanmıştır.

Son yayımlanan GSYİH verilerine göre yılın ilk çeyreğinden bu yana hanehalkı tüketim harcamalarında yılın dört çeyreğinde de düşüşler gerçekleşmiştir. 2012 yılı ilk çeyreğinde %0,4 oranında azalan hanehalkı tüketim harcamaları, ikinci çeyrekte %1,3, üçüncü çeyrekte %0,4 ve dördüncü çeyrekte de %0,8 olmak üzere yıllık ortama %0,7 oranında azalmıştır. Oysa Ekim 2012'de açıklanan 2013 yılı programında 2012 yılı için hanehalkı tüketim harcamalarında %0,6'lık artış öngörülmekteydi. Devletin nihai tüketim harcamalarında ise programda öngörülen %3,9'luk artışa karşın, gerçekleşme %5,7 ile daha yüksek oranda olmuştur.

Gayri safi sabit sermaye yatırım harcamalarında ise sadece 2012 yılı ilk çeyreğinde %0,7'lik düşük bir artış oranı gerçekleşmiş, geri kalan üç çeyrekte ise sırasıyla %2,7, %4,2 ve %3,8'lik düşüşler sonucu yıllık ortalama olarak %2,5'lik düşüş gerçekleşmiştir. 2013 yılı programında 2012 yılı için beklenen %0,5'lik düşüş oranına göre gerçekleşen düşüş oranı daha yüksek olmuştur.

2012 yılında özel sektör gayri safi sabit sermaye yatırımları yıllık ortalama olarak %4,5 oranında azalmıştır. 2013 yılı programındaki %1,7'lik düşüş beklentisine göre, özel sektör gayri safi yatırım harcamalarındaki azalma daha şiddetli olmuştur. Buna karşılık kamu yatırımlarında %5,4'lik artış beklentisine rağmen gerçekleşme, %8,9 ile daha yüksek olmuştur.

2012 yılında nihai cari tüketim ve gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları toplamlarındaki düşüşler nedeniyle GSYİH büyüme oranına negatif katkıları vardır. Hanehalkı tüketim harcamalarının GSYİH'ya katkısı -0,5 puan iken, özel sektör gayri safi yatırım harcamalarının katkısı ise -0,9 puan ile daha olumsuzdur. 2012 yılındaki tek pozitif katkı %17,2'lik artış nedeniyle 4,7 puan ile mal ve hizmet ihracatından kaynaklanmıştır. Ancak 2012 yılındaki mal ve hizmet ihracatındaki artışta altın ihracatının katkısı göz ardı edilmemelidir. Mal ve hizmet ithalatında ise 2012 yılında 2011 yılına göre artış ya da azalış olarak herhangi bir değişim olmamıştır.

2012 yılı GSYİH'sının cari fiyatlarla dağılımında toplam nihai tüketim harcamalarının payı %84,9, toplam yatırımların payı ise %20,3'tür. Toplam yatırımların içindeki toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içindeki payı %20,3 iken, stok değişiminin payı sıfırdır. Toplam tüketim (%84,9) ve toplam yatırımlar (%20,3) payları birlikte değerlendirildiğinde, toplam tüketimin GSYİH içinde payının %105,2 olduğu, bir başka ifade ile üretimin

tüketime yetmediği ortaya çıkmaktadır. 2012 yılında nihai tüketimin %5,2'lik kısmı net mal ve hizmet ihracatı ile karşılanmıştır.

2012 yılında %20,3'lük cari fiyatlarla toplam yatırımlar payından, %6'lık cari açık yani dış tasarruf payı düşüldüğünde; geriye kalan %14,3'lük pay, iç tasarrufların GSYİH içindeki payını göstermektedir. Revize edilmiş 2011 yılı tutarlarına göre iç tasarrufların payının %13,8 olduğu dikkate alındığında, paydaki 0,5 puanlık artışa rağmen Türkiye'nin bu derece düşük iç tasarruf oranları ile sürdürülebilir büyümeyi yakalama şansı bulunmamaktadır.

TÜİK yatırım ve stok değişim hesaplarını alt sektörler itibarıyla yayımlamadığından, bu konudaki veriler sadece ekonomik programlardan temin edilebilmektedir. Ekonomik programda da sabit sermaye yatırım harcamaları cari ve sabit fiyatlarla kamu ve özel sektör ayrımında verilmektedir. Sabit sermaye yatırım harcamalarının konusunda bu verilerden yararlanılmaktadır.

Türkiye ekonomisi raporu hazırlanırken sektör bazında programdan alınan sabit sermaye yatırım harcamaları, milli gelir tahmininden önce gerçekleşme tahmini olarak verildiğinden büyüklüklerde bir miktar farklılık görülebilmektedir.

2013 yılı ekonomik programında 2012 yılına ait cari fiyatlarla sabit sermaye yatırımlarının sektörel dağılımında %32,8'lik payla ilk sırayı imalat sanayi yatırımlarının aldığı görülmektedir. İkinci sırada %23,4'lük payla ulaştırma sektörü yer alırken, %11,4'lük payla üçüncü sırada konut sektörü bulunmaktadır.

2012 yılında cari fiyatlarla özel sektör sabit sermaye yatırımlarının %40,4'ü imalat sanayinde gerçekleşmiştir. Sektör, 2011 yılındaki %42,2'lik payına göre 1,8 puanlık bir azalma yaşamış olsa da ilk sıradaki yeri değişmemiştir. İkinci sırada yer alan ulaştırma sektörünün payı %19,9'dan %19,6'ya gerilerken, üçüncü sıradaki konut sektörü yatırımlarının payı da %14,4'ten %13,8'e gerilemiştir. Özel kesimde de sektörel sıralama 2012 yılında değişmemiştir.

Türkiye ekonomisinde iç tasarruf ve sabit sermaye yatırımları sorunu yaşanırken, özellikle imalat sanayi sektöründe de daha büyük oranda yatırımlara ihtiyaç olduğu ortadadır. Aksi takdirde 2000'li yıllardan itibaren sektörün cari fiyatlarla GSYİH içindeki payında görülen küçülmenin önüne geçmek oldukça güç olacaktır.

Yatırım Teşvik Belgeleri

2012 yılında teşvik belgelerine bağlanan yatırımlar cari fiyatlarla %2,3 oranında artarken, sabit fiyatlarla %6 oranında düşmüştür. 2011'de de teşvike bağlanan yatırımlarda %18,8 oranında düşüş görülmüştür. Görüldüğü gibi 2012 yılında gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları sabit fiyatlarla düşerken, teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda da düşüş gerçekleşmiştir.

Yabancı Sermaye

Türkiye ekonomisinin temel sorunlarının başında gelen sermaye yetersizliği, iç tasarruf/GSYİH oranının düşüklüğünden ve bu oranın artırılmasından kaynaklanmaktadır. 2000'li yıllar başına kadar %20'li oranlarla zaten yetersiz seviyelerde olan iç tasarruf/GSYİH oranı, 2000'li yıllar içinde daha da küçülmüş ve son yıllarda %13 seviyelerine kadar gerilemiş bulunmaktadır. Tasarruf-yatırım açığını bir ölçüde de olsa dengeleyebilmek için iç tasarruf açığını dış tasarrufla ikame zorunluluğu çıkmaktadır.

Büyümede dış tasarruflara ihtiyaç duyan ekonomilerde bu sorunun çözümlerinden birisi, ülke ekonomisinin doğrudan yabancı sermaye çekebilmesidir. Türkiye, gerçek yatırım (greenfield) çekme konusunda genel olarak başarılı olamamakta birlikte; 2004'te 1,2 milyar dolar olan doğrudan yabancı sermaye tutarını, 2007'de 22 milyar dolar seviyelerine kadar çıkartabilmiştir. 2008 yılında başlayan kriz nedeniyle azalmaya başlayan tutar, 2009'da 8,4 ve 2010'da da 9 milyar dolar seviyelerine kadar gerilemiştir. Özellikle A.B.D ve AB-27 ülkelerinin krizden çıkmak için uygulamaya koydukları para politikalarının bir yansıması olarak Türkiye ekonomisine gelen doğrudan yabancı sermaye tutarı tekrar artmaya başlamış; 2011 ve 2012 yıllarında 16 ve 12,4 milyar dolarlık yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir.

2005 yılından sonra bir miktar hareketlenen doğrudan yatırım girişlerinin daha ziyade mali yatırım ve kurulu yatırım araçlarının el değiştirilmesinde kullanıldığı görülmektedir. Bu sermaye girişleri döviz dengesinde bir ölçüde faydalı olsa da, büyük boyutlara ulaşan cari açık sorununun çözümünde önemli bir çözüm getirememiştir.

2012 yılında 12,4 milyar dolarlık yurtdışı yerleşiklerin Türkiye'deki doğrudan yatırımlarının 10 milyar dolarının sektörel yatırımlara gittiği görülmektedir. 2012 yılında Türkiye ekonomisine gelen doğrudan

yatırımların %43,4'ü imalat sanayi sektörüne giderken, %2'si madencilik sektörüne, %9'u enerji sektörüne ve %45'i de hizmetler sektörüne yönelmiştir.

Yurtiçindeki yerleşiklerin yurtdışındaki net doğrudan yatırımlarında ise 2012 yılındaki 4,1 milyar dolarlık tutarla bir patlama yaşanmıştır.

Türkiye'nin kısa vadede iç tasarruf oranını artırıp, cari açığını azaltabilme olasılığı oldukça düşüktür. Bu nedenle Türkiye'nin cari açığını doğru kanaldan finanse edebilmesi için sıcak para girişinden (portföy yatırımları) ziyade, gerçek (greenfield) yabancı sermaye girişini teşvik edici yönde adımları atabilmesi gerekmektedir.

Kamu Finansman Dengesi

Kamu Borçları

İç Borçlar

Türkiye'nin iç borç stoku 2001 kriz yılı sonunda 122,2 milyar TL seviyelerinde iken, son on bir yılda cari fiyatlarla %216,4 oranında artarak 2012 yılı sonunda 386,5 milyar TL'ye yükselmiş bulunmaktadır.

2012 yılının büyüme bakımından oldukça olumsuz bir yıl olmasının etkisiyle, iç borçlardaki artış oranının da %4,8'de kaldığı görülmektedir. 2012 yılında iç borç tutarının %4,8 oranında artmış olmasına karşılık, 2011 yılında 35,1 milyar TL olan iç borç faiz ödemeleri, 2012 yılında %16 oranında artarak 40,7 milyar TL'ye yükselmiştir. TCMB'nin düşük faiz politikası takip etmesine rağmen, 2012 yılında faizlerin 2011'e göre bir miktar hareketlendiğini işaret etmektedir.

İç borç stokunun vadeye kalan ortalama süresi 2012 yılında azalmış; 2011 yılında 44,7 ay olan süre 2012'de 33,6 aya gerilemiştir.

Dış Borçlar

2001 ekonomik krizi sonrası olumlu bir trend gösteren ekonomi büyürken; rekabet gücünde zorlanan işletmeler kaynak yaratmada da sıkıntıya girince kur riskine rağmen dış borca yönelmişlerdir. İşletmelerin dış borca yönelme eğiliminin artması ülke içi kredi faiz oranlarının eski yıllara göre düşmesine rağmen, dünya ile kıyaslandığında yine en yüksek faiz veren ülke olma özelliğimizden kaynaklanmaktadır.

2001 yılı sonrası dönemde dış borç tablosunda devamlı bir yükselme görülmüş ve 2012 yılında Türkiye'nin dış borç stoku 336.863 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2001-2012 yılları arasındaki son 11 yıllık dönemde dış borç stokları %196,6 oranında artmış, bir başka ifade ile dış borç stoku yılda ortalama %10 oranında artış göstermiştir.

Son 11 yılda özel sektör dış borcu yıllık ortalama olarak her yıl %15 oranında artış göstermiştir. Özellikle özel sektörün dış borçlarındaki yüksek oranlı artışlar ekonomideki kırılganlık tehlikesini boyutunu işaret etmektedir.

Vergi Yüklü

Vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı olarak ifade edilen vergi yükü oranı bakımından Türkiye, OECD kapsamındaki Avrupa ülkeleri arasında en düşük orana sahip ülke konumunu koruduğu görülmektedir.

Son yayımlanan OECD verilerine göre 2010 yılında OECD ülkeleri ortalaması olarak %33,8 seviyelerinde olan vergi yükü oranının Türkiye için %25,7 olduğu görülmektedir. 2011 yılı geçici sonuçlarına göre ise Türkiye'nin vergi yükü oranı bir miktar daha azalarak %25'e gerilemiştir. OECD ülkeleri içindeki Avrupalı ülkelere ait vergi yükü oranları ile Türkiye'nin vergi yükü oranı arasında çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. 2011 yılı için vergi yükü oranı Fransa'da %44,2, Almanya'da %37,1, İtalya'da %42,9, İspanya'da %31,6, İsveç de %44,5, İngiltere'de ise %35,5'tir.

Türkiye'nin kayıt dışı ekonomik faaliyetleri kayıt altına almakta başarı göstermesi halinde, vergi oranları aşağı çekilebilecek ve vergi yükü de yükselebilecektir. Vergi yükü oranının artması sonucunda da devletin tasarrufu artacak, cari açık ve iç tasarruf yetersizliğini çözmede başarılı olabileme şansı doğabilecektir.

Özelleştirme

2009-2011 yılları arasında sırasıyla 2,3, 3,1 ve 1,4 milyar dolar olan seviyelerine gerileyen özelleştirme gelirleri, 2012 yılında da 3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılındaki bu tutarın %83,5'ine karşılık gelen 2,5 milyar dolarlık özelleştirme geliri halka arzdan elde edilirken, %10,3'ü olan 311,7 milyon dolarlık bölümü tesis/varlık satışından ve %6,2'si olan 186,5 milyon dolarlık bölümü de blok satıştan elde edilmiştir.

Merkezi Yönetim Bütçesi

2012 yılı bütçe tahmininde bütçe gelirleri 329,8 milyar TL olarak tahmin edilirken, gerçekleşme %0,6'lık artışla 331,7 milyar TL olmuştur. 2012'deki gelir yönünden bütçe tahmini ile gerçekleşme arasındaki fark oldukça küçük kalmıştır. 2010 ve 2011 yılında ekonomik faaliyetlerdeki hareketlilik sonrası, 2012'deki durgunluk bu sonucu doğurmuştur.

2012'de bütçe gelirlerinin %84'ü vergi gelirlerinden oluşurken, 2011 yılındaki %85,5'lik orana göre vergi gelirlerinin payı az da olsa bir miktar gerilemiştir. Vergi gelirleri içindeki gelir vergisi kalemi de 2011 yılında %20,8 oranında artarken, 2012 yılındaki artış oranı %15,8 ile daha düşüktür.

Kurumlar vergisi gelirleri 2012 yılında %7,5 oranında artarken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri de %8,2 oranında artış göstermiştir. Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi gelirlerinde artış oranı ise %3,5 ile sınırlı kalmıştır.

2012'de vergi gelirleri artış oranlarındaki küçülme nedeni ile bütçe açığı 2011'deki açığa göre %61,9 oranında artış göstermiştir. Bu artışta 2012 yılında ithalatta yaşanan gerileme sonucu, dış ticaretten alınan vergilerdeki %3,5'lik düşük artış oranı önemli bir etken olmuştur.

2012 yılında dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı %69,3 olup, 2011 yılındaki %69,8'lik orana çok yakındır. Dolaysız (direkt) vergilerin payı ise 2011'de %30,2, 2012'de %30,7'dir. Vergi gelirlerindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin paylarının dağılımı Türkiye'ye özgü bir durum olup, vergi sistemimizdeki yapısal bozukluktan kaynaklanmaktadır.

2012 yılı bütçesinde bütçe açığı 21,1 milyar TL olarak belirlenirken, gerçekleşme sonuçlarına göre açık %36,5 oranında daha fazla olarak 28,8 milyar TL olmuştur. 2012 yılı faiz dışı denge gerçekleşmesi ise 19,6 milyar TL'dir.

Nüfus ve İstihdam

31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 75.627.384 kişi iken, nüfus artış hızı %0,12'dir. 2011 yılındaki %0,13,5'lik nüfus artış hızına göre, 2012'de nüfus artış hızı gerileme göstermiştir.

2012 yılında Türkiye nüfusunun %18,3'ünün (13.854.740 kişi) İstanbul'da ikamet ettiği görülmektedir. İstanbul'u %6,6'lık pay, 4.965.542 kişi ile Ankara ve %5,3'lük pay, 4.005.459 kişi ile de İzmir takip etmektedir.

Türkiye'nin 2012 yılsonu itibariyle toplam nüfusu bir yıl önceye göre %12 (903.115 kişi) artarak 75.627.384 kişi olmuştur. 2012 yılındaki nüfusun %50,2'si (37.956.168 kişi) erkek, %49,8'i (37.671.216 kişi) ise kadınlardan oluşmaktadır.

2012 yılı için yayımlanan Hanehalkı İşgücü Anket Çalışması sonuçlarına göre kurumsal olmayan nüfus 1.228.000 kişilik bir artışla 73.604.000 kişiye yükselmiştir. Çalışma çağındaki nüfus ise bir yıl önceye göre 1.131.000 kişi artarak 54.724.000 kişi olmuştur.

2012 yılında işgücü sayısı 614.000 kişi (%2,3) artarak 27.339.000 kişiye ulaşırken, işgücüne katılma oranı %50 ile 2011 yılına göre çok fazla değişmemiştir. Türkiye'ye ait bu oran OECD üyesi ülkeler içindeki en düşük oran olup, en düşük ülke oranı ile de çok büyük bir fark bulunmaktadır.

2012 yılında istihdam edilenler sayısı %2,9 (711.000 kişi) oranında artış göstererek 24.821.000 kişiye yükselmiştir. İşsiz sayısı ise 97.000 kişi azalarak 2.518.000 kişiye gerilemiştir. 2011 yılına ait istihdam oranı %45 seviyelerinden 2012'de %45,4'e yükselirken; işsizlik oranı %9,8'den %9,2'ye gerilemiştir. %9,2'lik bu oran 2000 yılındaki %6,5'lik işsizlik oranından sonra elde edilen en düşük orandır.

2012'de tarım dışı işsizlik oranı 2011 yılına göre 0,9 puan azalarak %11,5'e gerilemiştir. Aynı azalma eğilimi genç nüfustaki işsizlik oranında da yaşanmış; 2011 yılında %18,4 olan genç nüfusa ait işsizlik oranı %17,5'e gerilemiştir.

2011 yılında %25,5 olan tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam edilenler içindeki payı 2012 yılında %24,6'ya gerilemiş; tarım sektörünün istihdam içindeki ağırlığı 0,9 puan azalmıştır. İnşaat sektöründe istihdam edilenlerin payı 2011 yılına göre çok fazla değişmeyip %6,9 seviyelerinde gerçekleşirken; hizmetler sektörünün toplam istihdam içindeki payı 2011 yılına göre 1,3 puan artarak %49,4'e yükselmiştir. 2012 yılında hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da bir önceki yıla göre %5,8 oranında artmıştır.

2012 yılında imalat sanayinde istihdam açısından olumsuz gelişmeler söz konusu olmuş; imalat sanayinin toplam istihdam içindeki payı 2011 yılından 2012'ye %18,1'den %17,8'e gerilemiştir. 2012 yılındaki %17,8'lik bu oran 2003 yılından sonraki en düşük orandır.

Merkez Bankası Analitik Bilançosundaki Gelişmeler

28-12-2012 tarihli TCMB Analitik Bilanço'su, son bir yılda %39,2 gibi çok yüksek oranda bir büyüme sergilemektedir. Bilançodaki büyüme, esas olarak, dış varlıklar kalemindeki %25,7'lik artıştan kaynaklanmaktadır. TCMB'nin aktifleştirilmiş gelirlerinden ve değerlendirme hesabından sağladığı fonlar iç varlıklardan daha büyük olduğu için, iç varlıklar kalemi 2012 yılında da negatif (-) konumunu sürdürmüştür. Ancak 2012 yılında iç varlıklar (-) konumunda olmak üzere 26,9 milyar TL'den 14 milyar TL'ye gerileyerek Analitik Bilanço'nun büyümesine katkı sağlamıştır.

Mevduat, Kredi Stoku ve Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler

2012 yılında TL mevduat tutarları %13 büyümüş; bu büyümede vadesiz mevduat artış oranı %15 civarında olup, %12 olan vadeli mevduat artış oranına göre daha etkili olmuştur. 2012 yılında yabancı bankaların mevduat artışı %19,7 olurken, özel bankaların mevduatındaki büyüme %13,9'da kalmıştır. Kamu bankaları ise mevduatlarını sadece %9,2 büyütebilmişlerdir. Döviz kurlarının gerilemeye konu olduğu 2012 yılında yabancı para mevduattaki büyüme ise %4 gibi sınırlı bir seviyede kalmıştır. Böylece toplam mevduattaki artış oranı %10,2 olmuştur.

Kredi stokundaki artış oranı 2011 yılının çok gerisinde kalmış ve %18,2 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında piyasaların tercihi değişmiş; TL kredilerdeki büyüme %20,3 ile %8,7'lik yabancı para kredilerin büyümesinin üzerinde olmuştur.

Döviz Kurları

GSYİH'da yüksek oranlı bu büyümeler gerçekleşirken, ekonomi 2010'da %6,2, 2011'de de %9,7 oranında cari açıkları fonlanmıştır. Özellikle 2011'de görülen çok büyük boyuttaki ödemeler dengesi cari işlemler açığı için ekonomi yönetiminin uyguladığı politikaları sonucu, 2011 ikinci yarıda TL'nin değerinde önemli boyutta değer kaybı görülmüş ve 2011 yılsonunda ABD doları TL karşısında %22,8 oranında değer kazanmıştır. 2012 yılında ise büyüme hızında ılımlı bir yavaşlama görülmüş, GSYİH sabit fiyatlarla ancak %2,2 oranında büyüebilmiştir.

2011 yılı Aralık ayı sonunda ABD doları efektif satış değeri 1.9008 TL seviyelerinde iken, 2012 yılı sonunda 1.7889 TL'ye gerilemiştir. Bir başka ifade ile 2012 yılında TL, ABD doları karşısında %5,9 oranında değer kazanmıştır. Buna karşılık Euro'nun TL karşısındaki değer kaybı ise %4'tür. 2011 yılı sonunda 129,4 seviyesinde olan Euro-dolar paritesi, 2012 yılı sonunda 131,9'a yükselmiştir. Euro lehine dolar aleyhine olan bu gelişme, AB bölgesine yapılan ihracat bakımından olumludur. Japon yenine göre de Türk lirasının kazanımı %15,3 seviyelerinde olmuştur.

2012 yılında döviz kurlarında yaşanan bu gelişmeler, 2011 yılının aksine özellikle döviz cinsi borcu olan firmaların borç yapısında ufakta olsa lehlerine bir değişime neden olmuştur.

Fiyat Hareketleri

2012 yılında ekonomide küresel konjonktür paralelinde nispi bir yavaşlama yaşanmış olup, bu yavaşlama özellikle iç talepte kendini gösterirken; TÜFE, 2009'daki %6,5'lik oranın da altına inmiş ve fiyat artışı yıllık bazda %6,16 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran 2013 ekonomik programında 2012 yılı için %7,4 olarak beklenmekte idi.

TÜİK tarafından yayımlanan verilere göre 2012 yılında Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) 2011 yılına göre %2,45 oranında artmıştır. 2011 yılındaki çift haneli fiyat artışı sonrası, 2012 sonunda elde edilen ÜFE artış oranı da, TÜFE'de olduğu gibi 1970'lerden bu yana elde edilen en düşük artış oranıdır.

Dış Ticaret

IMF'nin Ocak 2013 tahminine göre dünya mal ve hizmet ticareti 2011'de %5,9 büyürken, bu göstergede 2012 için beklenen büyüme oranı da %2,8'dir. Gelişmiş ülkeler ihracatı 2011'de %5,6 artarken, 2012'de beklenen artış %2,1'dir. Yükselen ekonomiler ve gelişmekte olan ülkeler için ise 2011'de ihracat %6,6 artarken, 2012'de %3,6'lık bir artış beklenmektedir.

İthalat konusunda ise gelişmiş ülkelerin yapmış olduğu ithalat 2011 yılında %4,6 oranında artarken, 2012'de de bu grubun yapmış olduğu ithalatın %1,2 oranında artması beklenmektedir. Yükselen ve gelişen ekonomilerde de 2011'de ithalat %8,4 oranında artarken, 2012'de de %6,1'lik artış beklenmektedir.

IMF'nin büyüme ve dış ticaret tahminlerine göre 2011'de nispi bir yavaşlama söz konusu iken, 2012'de bu yavaşlama eğiliminin biraz daha büyüdüğü görülmektedir. Türkiye'de bu eğilime GSYİH büyümesi açısından uyum gibi görülürken; ihracatımızda özellikle altın ihracatı nedeniyle bu eğilimden farklı görüntü ortaya çıkmıştır. 2012 yılında Türkiye ihracatı %13 oranında artarken, ithalatta dünyadaki gelişmenin tersine %1,8'lik bir azalma gerçekleşmiştir.

TÜİK'in yayımladığı dış ticaret istatistiklerine göre 2012 yılında Türkiye'nin ihracatı dolar bazında %13 oranında artarak 152,5 milyar dolar olmuştur. 2011 yılındaki %18,5'lik artış oranına göre oran 5,5 puan azalmıştır.

İhracat 2012 yılında dolar bazında %13 artarken; miktar bazında da %16,7 artmış, birim değer olarak ise %3,1 oranında düşüş göstermiştir. 2012 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı %13,8 artarken, tarımsal ürünlerdeki artış oranı sadece %0,5 olmuştur.

2012 yılı ihracatı fasıllar itibarıyla incelendiğinde ilk sırada %10,7'lik pay ve %336,7'lik artış oranıyla Kıymetli ve Yarı Kıymetli Taşlar ve Kıymetli Metaller ihracatı gelmektedir. 2012 yılı ihracatının dolar bazında %13,1 oranında artmasında en önemli faktör altın ihracatının yıla damgasını vuran yükselişi olmuştur.

Son yıllarda ihracatın ana sektörü olan Taşıt Araçları Sanayi ihracatı, %9,9'luk pay ile 2012 yılında ikinci sırada yer almıştır. Bu sektörün ihracatı 2011 yılına göre %4,1 oranında düşüş göstermiştir. Üçüncü sırada %7,9'luk payla yer alan Kazanlar, Makine ve Teçhizat ürünlerinin ihracatı ise 2012 yılında %3,9 oranında artmıştır.

2012 yılında ithalatın gerilemesine karşın ihracatın ithalatı karşılama oranı %64,5 ile hala oldukça düşük bir seviyededir. 2011 yılındaki %56'lık orana göre 8,5 puanlık artışa rağmen oran hala oldukça küçüktür.

2012 yılında en büyük ihracat pazarımız olan AB ülkelerinin toplam ihracattaki payı, 2011 yılındaki %46,2 seviyelerinden %38,8'e kadar gerilemiştir. Daha önceki yıllarda AB ülkelerinin bu payı %50'lerin üzerinde iken, 2012'de oldukça düşük seviyelere gerilemiştir. 2012'de dolar bazında ihracatın %13,1 oranında artmasına karşın, AB ülkelerine olan ihracatta %5'lik bir düşüş söz konusu olmuştur.

2012'de en büyük ikinci Pazar bölgesi %27,8'lik payla Yakın ve Orta Doğu ülkeleridir. %27,8'lik payın 7,1'lik kısmı Irak'a aitken, 11,9'luk kısımda altın ihracatı nedeni ile İran ve Birleşik Arap

Emirlikleri'ne aittir. 2012 yılında Diğer Asya ülkelerine yapılan ihracat %3,7 oranında artarken, bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payı %6,9'dur. 2012 yılında Amerika ülkelerine yapılan ihracatta %21,6 oranında artarken, bu ülkelerin ihracat içindeki payı da %5,9'dan %6,3'e yükselmiştir. Afrika ülkelerine yapılan ihracat 2012 yılında %29,8 oranında artıp, payı %7,7'den %8,8'e yükselirken; Diğer Avrupa ülkelerine olan ihracat %10,8 oranında artmasına rağmen, ihracat içindeki payı %9,6'dan %9,4'e gerilemiştir.

2012 yılında da ihracatta her zaman olduğu gibi Almanya %8,8'lik payla ilk sırada yer alırken, ikinci sırada %7,1'lik payla Irak, üçüncü sırada ise özellikle külçe altın ihracatındaki artış nedeniyle %6,5'lik payla İran yer almıştır. 2012 yılında İran'a olan ihracat %176,4 oranında artmıştır.

2012 ekonomik programında 2012 yılı ithalatı 248,7 milyar dolar öngörülmüşken, 2013 yılı ekonomik programında 2012 yılı ithalat beklentisi 239,5 milyar dolara çekilmiştir. TÜİK'in yayımlanmış olduğu verilere göre ise ithalat 2011 yılına göre %1,8 oranında düşüşle 236,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılında ithalat miktar olarak %1 artış gösterirken, birim değer olarak %2,8 oranında azalış gerçekleşmiştir. Bu bulgu 2012 yılında ithalatın azda olsa ucuzlamış olduğunu göstermektedir. Bu ucuzlama küçük oranda da olsa iç üretici yönünden olumsuz bir gelişmedir. Özellikle iç talepteki yavaşlama ithalattaki azalmaya neden olmuştur.

Dış Ticaret Açığı

2012 yılında ekonomideki yavaşlama ve iç talepteki durgunluk sonucu ithalatın %1,8 oranında gerilemesi, dış ticaret açığının da %20,7 oranında gerileyerek 84 milyar dolara inmesine etken olmuştur. 2012 yılındaki dış ticaret açığı tutarı, 2011 yılından sonra bugüne kadar ki en yüksek ikinci açık tutarıdır.

Ödemeler Dengesi

2012 ekonomik programında 2012 yılı için öngörülen ödemeler dengesi cari işlemler açığı 65,4 milyar dolar seviyelerinde iken, 2013 yılı ekonomik programında 2012 yılı için ödemeler dengesi cari işlemler açığının 58,7 milyar dolara indirilmiş olduğu görülmüştür. TCMB tarafından yayımlanan verilere göre ise 2012 yılı ödemeler dengesi cari işlemler açığının 47,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olduğu

görülmektedir. 2012 yılı cari işlemler açığı 2011 yılındaki 75,1 milyar dolarlık cari işlemler açığına göre 27,6 milyar dolar azalarak 47,5 milyar dolara gerilemiş, öngörülen ve beklentilerin de altında bir cari işlemler açığı gerçekleşmiştir. Ekonomide cari açıkla büyüme oranı arasında büyük bir bağımlılık olduğu görülmektedir. Bu bağımlılığı küçültmek için Türkiye iç tasarruf oranını hızla arttırmak zorundadır.

2013 Yılı Tahmin ve Beklentileri

Son küresel krizin başlangıcından itibaren yaklaşık beş yıl geçmesine rağmen, dünya ekonomisinde beklenen istikrarın çeşitli nedenlerle henüz sağlanamamış olduğu görülmektedir.

Türkiye ekonomisi ise bu olumsuz konjonktüre rağmen 2010 yılında hızla toparlanmış, nihai ve mal hizmet üretimi (GSYİH) %9,2'lik bir büyüme başarısı göstermiştir. 2011 yılında da bu başarısını sürdüren Türkiye, %8,8'lik büyüme oranı ile uluslararası arenada en yüksek oranlı büyüme oranları elde eden ülkeler arasına girebilmiştir. 2012 yılında ise büyüme oranında sert bir düşüş yaşayan Türkiye ekonomisi ancak %2,2 oranında büyüyebilmiştir.

2010 ve 2011 yılları büyümesi esas olarak özel tüketim harcaması ve sabit sermaye yatırımları kaynaklı olmuştur. Küresel ölçekteki belirsizlikler ve cari işlemler açığındaki artış karşısında alınan önlemler sonucunda ekonomik faaliyetler, özellikle 2011 yılının son çeyreğinden itibaren yavaşlama eğilimine girmiştir. 2012 yılı başlangıcından itibaren nispi yavaşlama devam etmiş ve 2012 yılında GSYİH'daki artış sadece %2,2 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında GSYİH'daki artış oranının %4 olması hedeflenmiştir. Bu dönemde genellikle ekonomik büyümeye katkının öncelikle toplam yurtiçi talepten gelmesi, net mal ve hizmet ihracatının katkısının ise 2012 yılındaki gibi yüksek oranlarda olmayacağı öngörülmektedir.

2013 yılındaki %4'lük büyümede tarım sektörünün %3, sanayi sektörünün %4,2 ve hizmetler sektörünün de %4,2 oranlarındaki büyüme ile katkı vermesi beklenmektedir.

2013 yılı ekonomik programında kamu kesimi nihai cari tüketim harcamalarında %3,6 ve hanehalklarında da %3,1 olmak üzere, toplam nihai cari tüketim harcamalarında 2013 yılı için sabit fiyatlarla %3,1 oranında artış öngörülmektedir.

Toplam sabit sermaye yatırım harcamalarında ise %6,8 oranında büyüme öngörülmektedir; kamu kesiminde sabit sermaye yatırım harcamalarının %5,4, özel sektör yatırım harcamalarının ise %7,1 oranında artacağı tahmin edilmiştir.

Toplam yatırım harcamalarının bir bölümü olan stok değişiminde de GSYİH'ya katkının negatif olarak %0,1 olacağı öngörülmektedir. Aynı oran hem kamu hem de özel sektör için geçerlidir. Harcama bazında GSYİH'da 2013 yılında mal ve hizmet ihracatında sabit fiyatlarla %4,2 artış öngörülmektedir, ithalatın da 2013 yılında %4 oranında artması beklenmektedir.

2013 yılı ekonomik programında 2013 yılı için cari fiyatlarla toplam nihai cari tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payının %84,3, stok değişimi ve sabit sermaye yatırımları toplamının, yani toplam yatırımların payının da %21,8 olacağı tahmin edilmektedir. Toplam tüketim ve toplam yatırımların payları toplamı ise %106,1 (%84,3 + %21,8) seviyelerindedir. Bu oranın %100'ü GSYİH olup, kalan kısım ise net mal ve hizmet ihracatına aittir. Cari açık içinde net mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payı %6,1 iken, diğer bir kalem olan dış alemden gelen net faktör gelirlerinin payı da -%0,9'dur. Net dış alemden cari transferin payı ise %0,2 olarak öngörülmüştür. Bu payların toplam değeri $(-0,1)+(-0,9)+0,2 = -0,8$ olup; 2013 yılında cari fiyatlarla öngörülen cari işlemler dengesi açığının GSYİH'ya olan oranını göstermektedir.

Yatırım, tasarruf eşitliğinden hareketle (I=S), programdaki 2013 yılı için cari fiyatlarla toplam yatırımların GSYİH'ya oranı olan %21,8'lik orandan, cari işlemler açığının oranı olan %6,8'lik oran düşüldüğünde, 2013 yılı için öngörülen %15'lik iç tasarruf oranına ulaşılmaktadır. 2013 yılı için beklenen iç tasarruf oranı, 2011'deki %13,8 ve 2012'deki %14,3'lük oranlara göre önemli bir değişiklik göstermemektedir.

2013 yılı için öngörülen %15'lik iç tasarruf oranının %2,1'inin kamu, %12,9'lük kısmının ise özel sektör tarafından karşılanması beklenmektedir.

2013 yılı ekonomik programında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYİH'ya oranının %23,6 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2013 yılında bütçe gelirlerinin 370,1 milyar TL, bütçe giderlerinin ise 404 milyar TL olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılında bütçe gelirlerinin 2012 yılına göre %11,6 oranında artacağı, buna karşılık bütçe giderlerinin de %12,1 oranında artacağı beklenmektedir.

2012 yılında 19,6 milyar TL olarak gerçekleşen faiz dışı bütçe açığının, %2,6 oranında azalarak 2013 yılında da 19,1 milyar TL tutarında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

IMF'nin Ocak 2013 tahminlerinde gelişmiş ekonomiler için 2013 yılı enflasyon oranı %1,6 olarak verilirken, yükselen ve gelişen ekonomiler için de %6,1 olarak verilmiştir. 2012 yılı için verilen tahminlere göre ise gelişmiş ülkelerde enflasyon oranının %2, yükselen ve gelişen ekonomilerde de %6,1 olduğu görülmektedir. Türkiye'nin 2013 yılı enflasyon oranı beklentisinin %5,3 ile gelişmekte olan ülkeler için tahmin edilen %6,1'lik oranla oldukça yakın olduğu görülmektedir. Euro bölgesine ait 2013 yılı enflasyon beklentisi %1,6 olup, AB ülkeleri kapsamında Türkiye'nin %5,3'lük 2013 yılı enflasyon beklentisinin üzerinde ve yakınında başka bir ülke bulunmamaktadır.

2013 yılı ekonomik programında, 2013 yılı ihracatının 158 milyar dolar, ithalatının da 253 milyar dolar olması hedeflenmiştir. 2012 yılı ihracat ve ithalat tutarlarına göre, 2013 yılında ihracatta %3,5, ithalatta ise %6,1'lik artışların olacağı beklenmektedir. Görüldüğü gibi 2013'te ithalat artışının tekrar geçmiş yıllarda olduğu gibi ihracat artış oranının üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılı ekonomik programında 2013 yılı GSYİH artış hızının %4 olarak alınması, ihracat-ithalat artış hızlarındaki bu farkın doğal olarak doğmasına neden olmaktadır.

2012 yılındaki dış ticaret açığının 84 milyar dolara gerilemesine karşılık, 2013 yılında öngörülen dış ticaret açığı 95 milyar dolardır. Buna göre ödemeler dengesi cari açığının da 2013 yılı için 60,7 milyar dolar olması beklenmektedir.

2013 yılında ödemeler dengesinde yer alan cari işlemlerin alt kalemi olan hizmetler dengesinin 22,6 milyar dolar ve cari transferlerin de 1,8 milyar dolar artış göstermesi beklenirken, gelir dengesinin 7,7 milyar dolar azalması öngörülmektedir.

2013 yılı için öngörülen cari işlemler açığı/GSYİH oranı %7,1'dir. Türkiye ve dünya ekonomisinin içinde bulunduğu konjonktür nedeni ile bu beklentilerin gerçekleşme olasılığı oldukça yüksektir. 2013 yılında da ekonomide cari açık ve sıcak para sorununun devam edeceğini öngörmek olasıdır. Cari açıkla fonlanan büyümenin sürdürülebilir olmadığı gerçeğini bir kez daha vurgulamak gerekmektedir.

Temel Ekonomik Büyüklükler

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (1)
Milli Gelir							
GSYİH (Cari Fiyatlarla) (Milyar TL)	843,2	950,5	952,6	1.098,8	1.297,7	1.416,8	1.571,2
GSYİH (Cari Fiyatlarla) (Milyar \$)	648,8	742,1	616,7	731,6	774,0	786,3	858,0
GSYİH Yıllık Zımni Fiyat Deflatörü	106,2	112,0	105,3	105,7	108,6	106,8	5,3
GSYİH Büyüme Oranı (%)	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,2	4,0
Tarım, Avcılık, Ormancılık	-7,0	4,6	3,7	2,4	6,2	3,5	-
Balıkçılık	0,7	-5,7	-0,3	1,7	1,8	3,1	-
Madencilik ve Taşocakçılığı	8,1	5,4	-6,7	4,7	3,9	0,8	-
İmalat	5,6	-0,1	-7,2	13,6	10,0	1,9	-
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	6,8	3,7	-3,4	7,3	8,8	3,5	-
Hizmetler	6,3	1,2	-3,2	8,6	9,0	2,4	-
Kişi Başına GSYİH (\$)	9.240	10.438	8.559	10.022	10.466	10.504	11.318
Satınalma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH (\$)	13.903	15.021	14.413	15.571	17.468	-	-
Sanayi Üretimi (Takvim Etkisinden Arındırılmış Yıllık Değişim, %, 2010=100 Bazlı)							
Toplam Sanayi	8,6	-1,1	-10,4	12,4	9,7	2,5	-
Madencilik ve Taşocakçılığı	11,7	6,9	0,5	0,9	6,4	2,0	-
İmalat Sanayi	8,3	-2,2	-12,4	14,0	10,1	2,2	-
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	9,0	3,4	-2,2	8,3	8,7	4,5	-
İşsizlik ve İstihdam (%)							
İşsizlik Oranı	10,3	11,0	14,0	11,9	9,8	9,2	8,9
İstihdam Oranı	41,5	41,7	41,2	43,0	45,0	45,4	-
Fiyatlar (%)							
Üretici Fiyatları Endeksi (TÜİK) (2003=100)							
12 Aylık Fiyat Artışı	5,9	8,1	5,9	8,9	13,3	2,5	-
Yıllık Ortalama Fiyat Artışı	6,3	12,7	1,2	8,5	11,1	6,1	-
Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜİK) (2003)							
12 Aylık Fiyat Artışı	8,4	10,1	6,5	6,4	10,5	6,2	5,3
Yıllık Ortalama Fiyat Artışı	8,76	10,44	6,3	8,6	6,5	8,9	-
Dış Ticaret (Milyar \$)							
İhracat (FOB)	107,3	132,0	102,1	113,9	134,9	152,5	158,0
İthalat (CIF)	170,1	202,0	140,9	185,5	240,8	236,5	253,0
Dış Ticaret Açığı	-62,8	-69,9	-38,8	-71,7	-105,9	-84,1	-95,0
Cari İşlemler Dengesi	-37,8	-40,4	-12,2	-45,4	-75,1	-47,5	-60,7
Borçlar							
Toplam Dış Borç Stoku (Milyar \$)	250,3	281,0	269,2	291,9	304,2	336,9	-
Toplam Dış Borç Stoku/GSYİH	38,6	37,9	43,7	39,9	39,3	42,8	-
Toplam İç Borç Stoku (Milyar TL)	255,3	274,8	330,0	352,8	368,8	386,5	-
Toplam İç Borç Stoku/GSYİH	30,3	28,9	34,6	32,1	28,4	27,3	-

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı, TÜİK, TCMB, Hazine Müsteşarlığı.

(1) Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı'nda verilen tahminlerdir.

1.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Türkiye'de milli gelir çalışmaları 1928 yılında başlamıştır. 1929 yılında milli geliri hazırlama görevi İstatistik Umum Müdürlüğü'ne verilmiş; ancak, veri yetersizliği ve veri toplamada karşılaşılan çeşitli güçlükler nedeni ile çalışma yapılamamıştır. 1935 yılında İktisat Bakanlığı Konjonktür Servisi'ne devredilen görev sonucu, 1927, 1933, 1934, 1935 ve 1936 yıllarına ait cari ve sabit fiyatlarla milli gelir tahminleri hazırlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası 1947 yılında, İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından 1942, 1943 ve 1944 yılları için milli gelir tahminleri hazırlanıp, yayımlanmıştır. Bu yayımlardan sonra tekrar bir süre duraklama dönemine giren çalışmalar İstatistik Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Milli Gelir Etüd Grubu tarafından milli gelir tahmin çalışmaları tekrar başlatılmıştır. Milli gelir tahminleri için yöntem tespit edilmesinden sonra 1938 ve 1948-1951 yıllarını kapsayan ilk tahminler yayımlanmış ve bu tahminlerle birlikte milli gelir çalışmaları süreklilik ve devamlılık kazanmıştır.

1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kalkınma planlarını hazırlarken, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) milli gelir serisinin haricinde yeni bir milli gelir tahmini oluşturmuş; 1961-1971 yılları arasında iki farklı resmi milli gelir serisi yayımlanmıştır. 1971 yılında bu iki başlılığa son vermek üzere 1968=100 bazlı Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yayımladığı 1968SNA (System of National Accounts-1968) yöntemi de dikkate alınarak, DİE ve DPT teknik elamanlarından bir çalışma grubu

oluşturulmuştur. Bu grup cari ve sabit fiyatlarla milli gelir hesaplama metodolojisini yeniden düzenleyerek, 1962-1971 yıllarına ait tek ve yeni bir milli gelir serisi hazırlamıştır.

Bu çalışmayı müteakip milli gelir serisi 1948 yılına kadar revize edilmiş, cari ve sabit fiyatlarla 1948-1972 yıllarını kapsayan milli gelir serisi yayımlanmıştır. Bu seride sabit fiyatlarla milli gelir serisi için 1968 yılı baz alınmıştır.

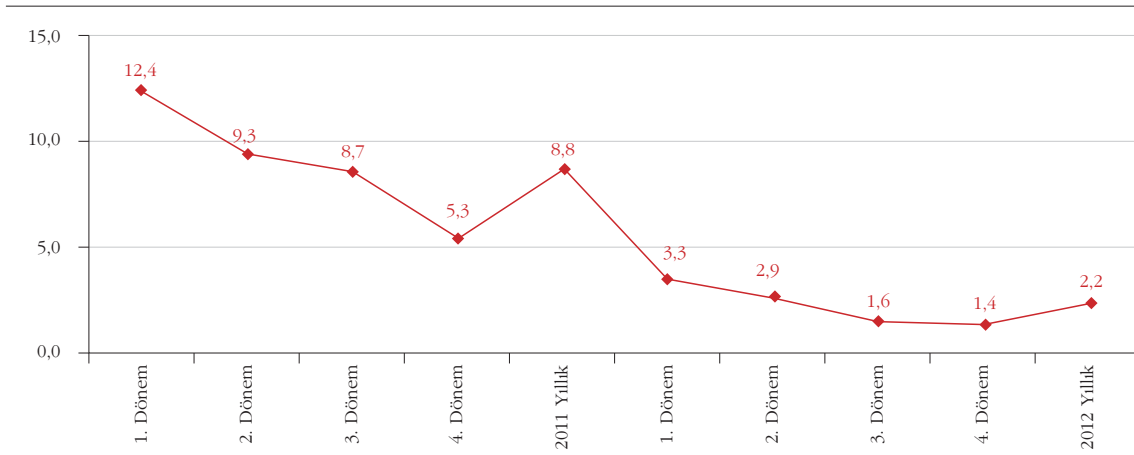
Bu çalışmalar sürdürülürken milli gelir tahminleri verilen yıl için ilki yılın ilk altı ayına, ikinci yılın dokuz ayına ve üçüncüsü de yılın on iki ayına ait verilere dayanılarak yayımlanmakta idi. 1990 yılında ise milli gelir tahminleri üçer aylık dönemler itibarıyla 1987 yılı baz alınarak yayımlanmaya başlanmıştır.

Türkiye milli gelir hesaplarında son revizyon ve güncelleme, 1995 Avrupa Hesaplar Sistemi'ne göre 2008 yılı Mart ayında yapılmıştır. Yeni milli gelir serisinde baz yıl olarak 1998 yılı alınmıştır.

Gerek 1993, gerekse 2008 güncellemelerinde GSYİH büyüklüklerinde çok büyük boyutlu artışlar gerçekleşmiştir. 1998 baz yıllı yeni milli gelir serisi 1998 yılından önceki yılları kapsamamaktadır.

Türkiye GSYİH'sı 1923-2011 yılları arasında sabit fiyatlarla yıllık ortalama olarak %4,7 oranında büyüme göstermiştir. Bu büyümede katkısı olan ana sektörlerden tarım sektörü katma değeri yıllık ortalama olarak %2,9'luk büyüme oranı gösterirken, sanayi sektörü %6,3, hizmetler sektörü de %5,1'lik bir büyüme oranı göstermiştir.

Üçer Aylık Dönemler İtibariyle GSYİH Büyüme Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

Kriz yılları olan 2001 ve 2009 yıllarında Türkiye ekonomisi, %5,7 ve %4,8 oranlarında küçülmüştür. 2009 krizi sonrası 2010 ve 2011 yıllarındaki %9,2 ve %8,8'lik büyüme oranları ile uluslararası boyutta en yüksek büyüme oranları elde eden ülkeler arasına giren Türkiye, 2012 yılında büyüme oranında sert bir düşüş yaşamıştır.

2012 yılı ekonomik programında 2012 yılı için öngörülen büyüme oranı %4 iken, 2013 programında bu oran %3,2'ye çekilmiş; ancak ilk tahminlere göre 2012 yılında büyüme oranı %2,2 seviyesinde sınırlı kalmıştır. 2012 yılı büyüme tahminleri yayımlanırken, 2011 yılına ait büyüme oranı da %8,5'ten %8,8'e revize edilmiştir.

Bu düzeltmenin yanında 2012 yılı ilk ve ikinci çeyreklerine ait büyüme oranları da düzeltilmiş, üçüncü çeyrek sonuçlarında ise herhangi bir revizyon yapılmamıştır. Daha önce %3,4 olarak açıklanan 2012 yılı ilk çeyrek büyüme oranı %3,3'e çekilirken, %3 olarak verilen ikinci çeyrek büyümesi de %2,9 olarak revize edilmiştir. 2012 yılı son çeyrek GSYİH büyüme oranı ise %1,4'tür.

Yüksek oranlı 2010 ve 2011 yılları GSYİH büyüme oranlarına göre büyük ölçüde gerileyen 2012 yılı GSYİH büyümesi, yılın üç aylık dönemleri boyunca da giderek küçülen bir trend göstermiştir. Bu gelişmede en önemli etmen, 2011 yılı son çeyreğiyle birlikte başlayan iç talepteki nispi yavaşlamadır.

IMF'nin 2013 Ocak ayı itibarıyla öngördüğü büyüme tahminlerine göre 2012'de dünya nihai mal ve hizmet üretiminde ortalama büyüme oranı %3,2'dir. Gelişmiş ülkeler için %1,4 olarak öngörülen bu oran, yükselen

ve gelişen ekonomiler için %5,1 ile daha yüksektir. Görüldüğü gibi 2012 ilk tahminlerine göre %2,2 olan Türkiye'nin GSYİH büyüme oranı, dünya ve gelişmekte olan ülke büyüme oranlarının gerisinde kalmıştır.

1.1.1. Ana Sektörlerdeki Gelişmeler

Tarım

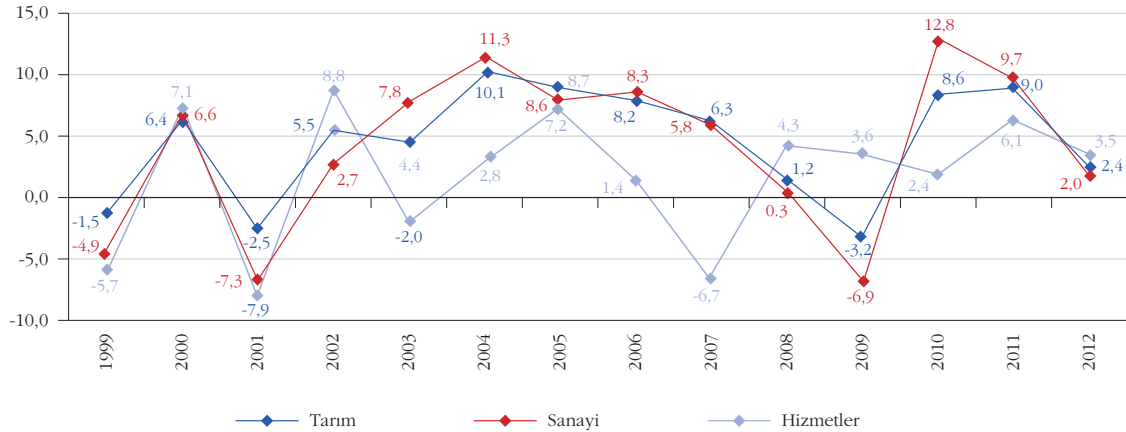
Tarım sektörü katma değeri, Tarım, Avcılık ve Ormancılık toplamında ilk çeyrekte %5,2, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü çeyrekte %2,7 ve son çeyrekte de %4,3 olmak üzere 2012 yılında sabit fiyatlarla %3,5 oranında artmıştır. Cari fiyatla artış oranı ise %8,4 ile daha yüksektir. Tarım sektörünün tüm çeyrek dönemler itibarıyla 2011 yılına göre büyümüş olduğu görülmektedir. Tarım sektörünün alt kesiminden Balıkçılık sektöründeki katma değer artışı ise %3,1 ile az da olsa daha düşüktür.

Sektörün zımni fiyat deflatörü 104,7 olup, 12 aylık dönem itibarıyla sektörde %4,7'lik fiyat artışı söz konusu olmuştur.

Madencilik ve Taşocakçılığı

2012 yılı ilk ve son çeyreklerinde %0,6 ve %5,1 oranlarında küçülen sektör katma değeri, ikinci ve üçüncü çeyreklerdeki %3,1 ve %5'lik büyümenin etkisiyle yılın tamamını %0,8'lik büyüme ile tamamlamıştır.

Yıllar İtibarıyla Ana Faaliyet Kollarında Yaratılan Katma Değer Değişim Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

İmalat Sanayi

Ekonominin ana sektörü olan İmalat Sanayi sektörünün, özellikle 2000'li yıllarla birlikte cari fiyatlarla GSYİH içindeki payında hızlı bir iniş görülmektedir. Türkiye'de 1982 yılından bu yana ekonominin ana sektörü olan İmalat Sanayi sektörünün 1998 yılında cari fiyatlarla %23,9 olan payı, 2000'li yıllarla birlikte küçülmeye başlamış ve 2009 yılında %15,2 ile en düşük seviyesine gerilemiştir. 2012 yılında ise bu pay %15,6 ile çok fazla değişmemiştir.

Türkiye ekonomisinde yükselen ekonomilerde görülen gelişme gibi bir hareketlenme için Türkiye'nin sanayileşmesi yönünde bir ivmeye ihtiyaç bulunurken, İmalat Sanayi sektöründe görülen bu olumsuz gelişme ülke ekonomisinin sanayisizleşmeye doğru gidişini işaret etmektedir. 2012 yılında da ekonominin lokomotif sektöründe, özellikle iç talep ve nispeten dış talepteki durgunluk nedeniyle, sektörün katma değerinde büyüme oldukça sınırlı düzeylerde kalmıştır. Yıl içinde de sektörün büyüme oranı giderek küçülen bir eğilim göstermiştir.

İmalat Sanayi katma değeri 2012 yılının ilk ve ikinci çeyreklerinde %2,9 ve %3,5 oranında büyüme gösterirken, üçüncü çeyrekte büyüme oranı %1,1'e gerilemiş, yılın son çeyreğinde ise tamamıyla durmuştur. Çeyrek dönemler itibarıyla gerçekleşen bu büyüme oranları paralelinde, 2012 yılındaki yıllık büyüme oranı ise %1,9 ile sınırlı kalmıştır. İmalat Sanayi katma değerindeki %1,9'luk bu artış oranı, %2,2'lik GSYİH büyümesinde 0,5 puanlık bir katkı sağlamıştır.

2012 yılında cari fiyatlarla da %4,6 oranında büyüyen İmalat Sanayi sektörüne ait zımni fiyat deflatörü ise 102,6'dır.

Elektrik, Gaz ve Su

2012 yılının son çeyreği hariç, ilk üç çeyrekte de büyüyen Elektrik, Gaz ve Su sektörü katma değeri, 2012 yılının tamamında %3,5 oranında artmıştır. 2012 yılının ilk iki çeyreğinde %8,4 ve %6 oranlarında büyüyen sektör katma değeri, üçüncü çeyrekte de %4,6 oranında büyümüş; son çeyrekte ise ilk üç çeyreğin tersine %2,5 oranında küçülmüştür.

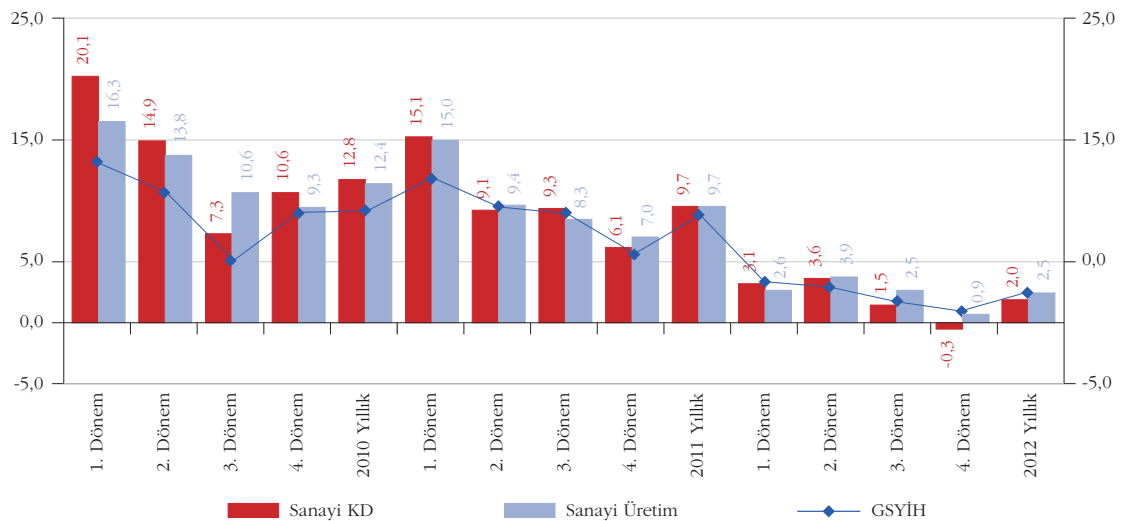
İnşaat

2012 yılında diğer faaliyet kollarında görülen genel durgunluk, inşaat sektörü için de geçerli olmuş; sektör katma değeri yılın genelinde ancak %0,6 oranında artmıştır. Yılın ilk ve son çeyreklerinde %2,4 ve %1,5 oranında büyüyen sektör katma değeri, ikinci ve üçüncü çeyreklerde ise %0,7 ile aynı oranda küçülmüştür.

Ticaret

Toptan ve perakende ticaret sektörü katma değerinde de 2012 yılı genelinde olumsuzluklar söz konusu olmuştur. Özellikle pazarlaması yapılan sanayi ürünlerinde ve ithalat mallarında görülen düşüşler bu sektörde oluşan katma değeri olumsuz yönde

Üçer Aylık Dönemler İtibariyle Sanayi Sektöründe Üretim ve Katma Değer Değişim Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

Not: Sanayi üretim artışları, TÜİK tarafından yayınlanan 2005=100 bazlı aylık sanayi üretim endeksi verilerinden hesaplanmıştır.

etkilemiştir. 2012 yılı çeyrek dönemleri itibarıyla sektör katma değeri ilk ve ikinci çeyreklerde %0,9 ve %0,7 oranında artarken, üçüncü ve son çeyrekte %0,8 ve %0,5 oranlarında azalmış; yıl ortalaması olarak ise %0,1'lik artışla 2011 yılına göre neredeyse değişmemiştir.

Otel ve Lokantalar

Diğer faaliyet kollarına kıyasla katma değer artış oranı bakımından biraz daha iyi olan oteller ve lokantalar sektöründeki 2012 yılına ait artış oranı %3,4'tür. Sektörün katma değeri 2012 yılının tüm çeyrek dönem sonuçlarında artmış; ilk çeyrekte %2,3, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü çeyrekte %1,6 ve son çeyrekte de %7,4 olmuştur.

Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme

Ekonomide ana sektör konumunda olan imalat sanayi sektöründen sonra cari fiyatlarla %14'lük payla ikinci ana sektör olan ulaştırma, depolama ve haberleşme sektöründe 2012 yılı tamamındaki katma değer artış oranı %3,2 olmuştur. Çeyrekler itibarıyla artış oranları giderek azalan sektörde ilk çeyrekteki katma değer artışı %5,3 seviyelerinde olurken, ikinci çeyrekte %4,6, üçüncü çeyrekte %2,8 ve son çeyrekte de %0,3'lük bir katma değer artışı söz konusu olmuştur.

Mali Aracı Kuruluşlar

2012 yılı ilk çeyreğinde %4,5 olan mali aracı kuruluş faaliyetlerinde katma değer artış oranı, ikinci ve üçüncü %3,6 ve %0,9'a gerilemiş, son çeyrekte ise tekrar yükselerek %3,8 olmuştur. Çeyrek dönemler itibarıyla elde edilen bu artış oranları sonucu, 2012 yılındaki ortalama yıllık artış oranı %3,2 olmuştur.

Diğer Hizmet Sektörleri

2012 yılı GSYİH sonuçlarında %9,7'lik payla Türkiye ekonomisinin dördüncü büyük sektörü konumunda bulunan konut sektöründe, 2012 yılında %1,7 oranında büyüme gerçekleşmiştir. 2000'li yıllarda genellikle yüksek oranlı büyüme oranları gösteren gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektörü, 2012 yılında da %6,6'lık büyüme oranı ile en yüksek artış oranına sahip alt sektör konumunda bulunmaktadır. Diğer sektörlerde elde edilen düşük oranlı artış

oranları göz önüne alındığında bu sektörde elde edilen bu derece yüksek bir artış oranının nedenini açıklamak oldukça güçtür.

2012 yılında kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik sektöründeki katma değer artışı %3,5 seviyelerinde iken, eğitimde %4,3, sağlık işleri ve sosyal hizmetlerde %5,3, diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetlerinde %0,6 ve eviçi personel çalıştıran hanehalklarının faaliyetlerinde ise %5,6'dır. Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektöründe olduğu gibi eviçi personel çalıştıran hanehalklarının faaliyetleri sektörünün katma değer artışında da genellikle yüksek oranlar söz konusu olmaktadır. 2012 yılına damgasını vuran iç talepteki düşüş ve dolayısıyla hanehalkı tüketimindeki düşüşe karşılık, hanehalkı ile ilgili bu faaliyet kolundaki yüksek oranlı artışı izah etmek de oldukça güçtür.

Sektörler toplamı olarak da 2012 yılının çeyreklerindeki artış oranlarında giderek azalan bir trend söz konusu olmuştur. 2012 yılı ilk ve ikinci çeyreklerinde %3,5 ve %3,1 olarak gerçekleşen artış oranları, takip eden üçüncü ve son çeyreklerde %1,6 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Sektörler toplamında 2012 yılındaki yıllık büyüme oranı ise %2,4 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

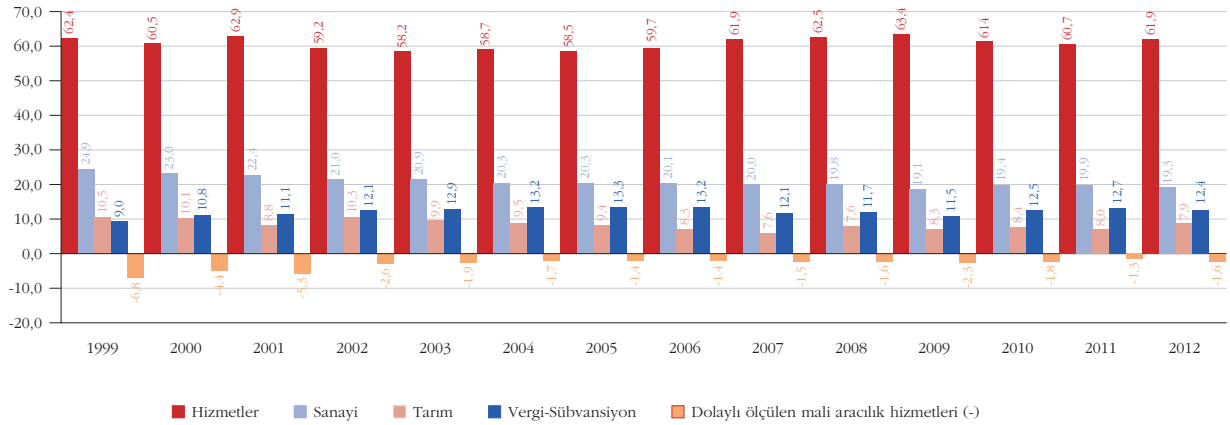
Net dolaylı vergiler 2012 yılı ilk çeyreğinde %2,5 oranında artarken, ikinci çeyrekte %1,4, üçüncü çeyrekte %0,8, dördüncü çeyrekte de %1 olmak üzere, yıllık ortalama olarak da %1,4 oranında artmıştır.

1.1.2. GSYİH Zımnî Fiyat Deflatörü

2012 yılında cari fiyatla %9,2 oranında artış gösteren GSYİH, sabit fiyatlarla da %2,2 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla artış oranının sabit fiyatlarla artış oranına bölünmesiyle elde edilen zımnî fiyat deflatörü, 2012 yılı için 106,8 (109,2/102,2) seviyelerindedir. Buna karşılık 2012 yılında 12 aylık ortalamalara göre TÜFE ve ÜFE'deki artış oranları %8,89 ve %5,33'tür. Görüldüğü gibi %6,8'lik zımnî fiyat deflatörüne göre artış oranı, ÜFE ve TÜFE'deki artış oranlarının arasında bir yerde yer almaktadır.

1998-2012 yılları arasında ekonomik faaliyet kolları itibarıyla GSYİH zımnî fiyat deflatörleri incelendiğinde, 1998=100 baz yılına göre 2012 yılındaki zımnî fiyat deflatörü endeksinin 1.203,2 olduğu görülmektedir. Ekonomik faaliyet kolları itibarıyla incelendiğinde en düşük zımnî fiyat deflatörü endeks sayısının 331,9 ile mali aracı kuruluş

Yıllar İtibariyle Ana Faaliyet Kollarının GSYİH içindeki Payları (%)-(Cari Fiyatlarla)

Kaynak: TÜİK

faaliyetlerine ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade ile bu sektör son 14 yılda fiyat artışlarından en az pay alan sektör konumundadır. Bu endeks değerinin en düşük olduğu ikinci sektör ise ekonominin ana sektörü olan imalat sanayine aittir. Sektör bu özelliği itibarıyla girdi fiyatlarındaki artışları, üretim fiyatlarına en az yansıtılabilen sektör olarak da ikinci konumundadır. Bu durumun sonuçları, sektörün 1998 yılında cari fiyatlarla GSYİH içinde %23,9 olan payının 2012 yılında %15,6'ya gerilemesinden de görülebilmektedir.

1998 yılı sonrasındaki 14 yıllık sürede zımni fiyat deflatörü en yüksek oranda artış gösteren alt sektör 2.603'lük endeks değeri ile konut sahipliği sektörü olurken, ikinci sırada 2.535,1 ile madencilik ve taşocakçılığı, üçüncü sırada da 2.179,1 ile eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. Bu bulgular alt sektörler bazındaki oldukça çarpık fiyat ilişkilerini göstermektedir.

1.1.3. Kişi Başına GSYİH

2011 yılında olduğu gibi, 2012 yılı son çeyrek GSYİH tahminleri verilirken 2011 yılına ait daha önce açıklanan GSYİH sonuçlarında düzeltmeye gidilmiş, bunun sonucunda da kişi başına düşen GSYİH sonuçlarında da revizyona gidilmiştir. İlk kez 2010 yılında 1 trilyon TL sınırını aşan cari fiyatlı GSYİH, 2011 yılında 1 trilyon 298 milyar TL, 2012 yılında ise 1 trilyon 417 milyar TL seviyelerinde gerçekleşmiştir. Dolar bazında GSYİH sonuçlarında ise 2011 yılında 773.980 milyon ABD doları olarak düzeltilen sonuçlar, 2012 yılı için 786.293 milyon ABD doları olarak açıklanmıştır.

2012 yılında cari TL fiyatlarıyla kişi başına düşen GSYİH tutarı 18.927 TL olurken, dolar bazında da 10.504 ABD dolarıdır. TL değeri olarak 2012 yılında kişi başına düşen GSYİH tutarı 2011 yılına göre %7,9 oranında artarken, sabit fiyatlarla artış %1, ABD doları cinsinden artış ise %0,4 ile daha düşüktür.

1998-2012 yılları arasındaki son 14 yılda sabit TL fiyatlarıyla kişi başına düşen GSYİH'daki artış oranı %39,9 olup, son 14 yıldaki yıllık ortalama artış oranı ise %2,4 seviyelerindedir.

Cari Fiyatlarla GSYİH (İktisadi Faaliyet Kollarına ve Temel Fiyatlara Göre)-2012

	1. Dönem			2. Dönem			3. Dönem			4. Dönem			Yıllık		
	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	13.223.993	4,0	14,3	22.317.968	6,4	5,4	49.664.917	13,2	9,6	24.601.296	6,8	5,9	109.808.173	7,8	8,4
Balıkçılık	784.274	0,2	37,0	489.291	0,1	27,8	281.694	0,1	14,4	1.271.580	0,3	12,2	2.826.839	0,2	21,1
Madencilik ve Taşocakçılığı	4.180.227	1,3	20,2	4.865.110	1,4	14,6	6.492.442	1,7	10,1	5.565.771	1,5	1,0	21.103.549	1,5	10,3
İmalat Sanayi	54.898.031	16,8	11,8	57.695.909	16,5	9,4	53.066.507	14,1	-0,3	54.678.283	15,0	-1,7	220.338.730	15,6	4,6
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	7.498.394	2,3	16,1	7.794.363	2,2	13,4	8.123.283	2,2	8,3	8.930.999	2,5	12,5	32.347.039	2,3	12,4
İnşaat	15.042.674	4,6	17,9	16.586.946	4,7	8,5	15.056.935	4,0	1,7	15.120.315	4,2	1,5	61.806.870	4,4	7,0
Toptan ve Perakende Ticaret	41.481.050	12,7	15,4	44.827.336	12,8	12,8	43.370.023	11,5	7,7	42.945.809	11,8	7,5	172.624.220	12,2	10,7
Oteller ve Lokantalar	5.763.750	1,8	10,9	6.458.151	1,8	11,7	13.005.640	3,5	7,7	8.086.699	2,2	15,9	33.314.240	2,4	10,9
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	44.197.512	13,5	16,5	50.477.229	14,4	17,0	51.067.191	13,6	9,8	52.246.733	14,3	8,7	197.988.665	14,0	12,7
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	10.392.122	3,2	9,9	11.226.668	3,2	14,7	11.847.547	3,1	18,9	13.520.877	3,7	18,9	46.987.214	3,3	15,8
Konut Sahipliği	34.063.890	10,4	6,8	34.466.021	9,9	6,1	34.325.787	9,1	6,0	34.857.137	9,6	7,3	137.712.834	9,7	6,5
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	20.098.744	6,1	18,3	16.060.585	4,6	16,5	13.601.801	3,6	14,1	20.711.232	5,7	13,5	70.472.362	5,0	15,6
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	15.066.501	4,6	11,8	15.207.189	4,4	22,2	15.732.969	4,2	17,2	14.352.675	3,9	11,2	60.359.334	4,3	15,5
Eğitim	13.547.407	4,1	16,1	12.485.309	3,6	15,7	11.223.835	3,0	12,3	11.941.292	3,3	16,4	49.197.843	3,5	15,2
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	5.801.427	1,8	12,7	5.202.143	1,5	12,6	5.453.726	1,4	12,0	5.326.683	1,5	12,3	21.783.979	1,5	12,4
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	5.690.327	1,7	4,2	5.152.072	1,5	4,2	5.120.261	1,4	2,1	6.111.745	1,7	2,6	22.074.406	1,6	3,2
Eviçi Personel Çalıştıran Hançalkları	872.872	0,3	15,9	566.849	0,2	14,4	519.174	0,1	12,0	750.809	0,2	12,5	2.709.704	0,2	13,9
Sektörler Toplamı	292.603.196	89,5	13,5	311.879.138	89,3	11,9	337.953.733	89,8	7,7	321.019.936	88,1	7,0	1.263.456.003	89,2	9,8
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	4.737.604	1,4	12,0	5.315.424	1,5	32,4	5.496.477	1,5	35,3	6.840.491	1,9	36,4	22.389.995	1,6	29,2
Vergi-Sübvansiyon	39.014.217	11,9	7,6	42.776.480	12,2	0,2	43.962.058	11,7	6,4	49.998.038	13,7	12,8	175.750.793	12,4	6,8
GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla)	326.879.809	100,0	12,8	349.340.194	100,0	10,1	376.419.314	100,0	7,2	364.177.484	100,0	7,4	1.416.816.801	100,0	9,2

Kaynak: TÜİK

Sabit Fiyatlarla GSYİH (İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına Göre)-2012

	1. Dönem			2. Dönem			3. Dönem			4. Dönem			Yıllık		
	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	1.164.627	4,3	5,2	2.071.516	7,2	3,6	4.866.461	15,4	2,7	2.563.383	8,6	4,3	10.665.987	9,1	3,5
Balıkçılık	65.105	0,2	3,8	61.733	0,2	4,8	44.081	0,1	4,6	139.905	0,5	1,7	310.824	0,3	3,1
Madencilik ve Taşocaklığı	169.500	0,6	-0,6	210.503	0,7	3,1	251.197	0,8	5,0	201.257	0,7	-5,1	832.457	0,7	0,8
İmalat Sanayi	7.103.117	26,1	2,9	7.499.448	26,0	3,5	6.904.261	21,8	1,1	7.173.074	24,0	0,0	28.679.899	24,4	1,9
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	519.152	1,9	8,4	586.687	2,0	6,0	633.625	2,0	4,6	720.016	2,4	-2,5	2.459.481	2,1	3,5
İnşaat	1.568.217	5,8	2,4	1.679.686	5,8	-0,7	1.715.696	5,4	-0,7	1.763.987	5,9	1,5	6.727.587	5,7	0,6
Toplan ve Perakende Ticaret	3.662.034	13,4	0,9	3.878.958	13,4	0,7	3.743.863	11,8	-0,8	3.716.951	12,4	-0,5	15.001.805	12,7	0,1
Otel ve Lokantalar	369.885	1,4	2,3	408.580	1,4	3,6	928.509	2,9	1,6	514.390	1,7	7,4	2.221.365	1,9	3,4
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	4.207.582	15,4	5,3	4.472.689	15,5	4,6	4.501.389	14,2	2,8	4.397.704	14,7	0,3	17.579.364	14,9	3,2
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	3.303.587	12,1	4,5	3.192.371	11,0	3,6	3.602.105	11,4	0,9	4.056.992	13,6	3,8	14.155.055	12,0	3,2
Konut Sahipliği	1.307.118	4,8	1,7	1.315.012	4,6	1,7	1.328.793	4,2	1,6	1.339.649	4,5	1,7	5.290.573	4,5	1,7
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	1.305.645	4,8	7,1	1.034.744	3,6	7,2	890.414	2,8	5,4	1.319.999	4,4	6,6	4.550.803	3,9	6,6
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	835.288	3,1	2,8	813.478	2,8	3,7	882.828	2,8	3,4	924.119	3,1	4,1	3.455.713	2,9	3,5
Eğitim	610.695	2,2	4,5	567.201	2,0	4,5	518.622	1,6	3,5	561.237	1,9	4,6	2.257.756	1,9	4,3
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	391.977	1,4	5,9	340.375	1,2	5,4	350.458	1,1	4,7	340.488	1,1	5,3	1.423.298	1,2	5,3
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	441.420	1,6	1,1	385.395	1,3	0,6	386.479	1,2	0,1	431.657	1,4	0,5	1.644.951	1,4	0,6
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	60.726	0,2	6,3	39.514	0,1	6,0	37.982	0,1	4,1	52.827	0,2	5,5	191.048	0,2	5,6
Sektörler Toplamı	27.085.674	99,4	3,5	28.557.890	98,8	3,1	31.586.763	99,7	1,6	30.217.636	100,9	1,6	117.447.963	99,7	2,4
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	2.239.546	8,2	4,7	2.150.876	7,4	4,5	2.472.886	7,8	1,1	2.811.871	9,4	3,5	9.675.179	8,2	3,4
Vergi-Sübvansiyon	2.410.936	8,8	2,5	2.488.073	8,6	1,4	2.552.897	8,1	0,8	2.529.002	8,4	1,0	9.980.909	8,5	1,4
GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla)	27.257.064	100,0	3,3	28.895.087	100,0	2,9	31.666.774	100,0	1,6	29.934.768	100,0	1,4	117.753.693	100,0	2,2

Kaynak: TÜİK

GSYİH Zımni Fiyat Deflatörleri (1998=100)

	1998	2000	2005	2010	2011	2012
Tarım, avcılık ve ormancılık	100,0	190,5	636,4	935,0	983,2	1.029,5
Balıkçılık	100,0	177,6	570,8	681,2	774,7	909,5
Madencilik ve Taşocakçılığı	100,0	245,7	1.124,4	1.985,1	2.316,3	2.535,1
İmalat Sanayi	100,0	196,4	527,3	672,1	748,2	768,3
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	100,0	239,3	682,7	1.165,4	1.210,6	1.315,2
İnşaat	100,0	202,5	546,5	761,6	863,5	918,7
Toptan ve perakende ticaret	100,0	220,0	670,9	896,7	1.040,2	1.150,7
Oteller ve Lokantalar	100,0	237,6	791,6	1.306,4	1.397,2	1.499,7
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	100,0	227,9	687,9	937,0	1.030,9	1.126,3
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	100,0	196,9	231,1	323,5	295,7	331,9
Konut Sahipliği	100,0	379,3	1.319,2	2.407,1	2.484,6	2.603,0
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	100,0	252,8	890,5	1.351,5	1.428,1	1.548,6
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	100,0	250,8	850,9	1.434,3	1.564,9	1.746,7
Eğitim	100,0	259,5	987,5	1.786,8	1.973,7	2.179,1
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	100,0	256,3	917,2	1.397,8	1.434,7	1.530,5
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	100,0	236,8	775,7	1.163,1	1.307,9	1.341,9
Eviçi personel çalıştıran hanehalkları	100,0	256,2	859,4	1.249,5	1.315,0	1.418,3
Sektörler Toplamı	100,0	222,0	651,7	931,2	1.003,1	1.075,8
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	100,0	199,7	191,7	233,3	185,1	231,4
Vergi-Sübvansiyon	100,0	308,7	1.132,2	1.545,4	1.672,1	1.760,9
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	100,0	230,1	717,1	1.037,7	1.126,7	1.203,2

Kaynak: TÜİK, milli gelir istatistiklerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Kişi Başına GSYİH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (\$/TL) (3)	SAGP'ye Göre Kişi Başına GSYİH (\$) (4)
		GSYİH (Milyon TL)	Kişi Başına GSYİH (TL) (\$ (2))		GSYİH (Milyon TL)	Kişi Başına GSYİH (TL) (\$ (2))			
1998	62.464	70.203	1.124	4.338	70.203	1.124	4.322	0.13	8.573
1999	63.364	104.596	1.651	3.907	67.841	1.071	4.117	0.20	8.171
2000	64.252	166.658	2.594	4.130	72.436	1.127	4.335	0.28	9.172
2001	65.133	240.224	3.688	3.021	68.309	1.049	4.033	0.43	8.613
2002	66.008	350.476	5.310	3.492	72.520	1.099	4.225	0.61	8.667
2003	66.873	454.781	6.801	4.559	76.338	1.142	4.390	0.77	8.790
2004	67.723	559.033	8.255	5.764	83.486	1.233	4.741	0.81	10.164
2005	68.566	648.932	9.464	7.022	90.500	1.320	5.076	0.83	11.394
2006	69.395	758.391	10.929	7.586	96.738	1.394	5.361	0.85	12.900
2007	70.215	843.178	12.009	9.240	101.255	1.442	5.546	0.86	13.903
2008	71.095	950.534	13.370	10.438	101.922	1.434	5.513	0.89	15.021
2009	72.050	952.559	13.221	8.559	97.003	1.346	5.177	0.92	14.413
2010	73.003	1.098.799	15.051	10.022	105.886	1.450	5.578	0.97	15.571
2011	73.950	1.297.713	17.549	10.466	115.175	1.557	5.991	1.00	17.468
2012 (5)	74.885	1.416.817	18.927	10.504	117.754	1.573	6.051	1.06	18.092
2013 (6)	75.811	1.571.181	20.725	11.318	123.308	1.627	6.255	1.10	18.834

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı, TÜİK, OECD

(1) TÜİK yıl ortası nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir. Tabloda OECD tarafından 9 haneli olarak verilen katsayı 2 haneli olarak gösterilmiştir.

Söz konusu katsayılar OECD tarafından geriye dönük olarak her yıl revize edilmektedir.

(4) SAGP hesaplamasında OECD'nin 9 haneli katsayısı kullanılması nedeniyle tabloda verilen SAGP katsayısı kullanılarak SAGP'ye göre fert başına milli gelire ulaşılamaz.

(5) TÜİK tarafından 1 Nisan 2013 tarihinde açıklanan 2012 yılı milli gelir istatistiklerinden alınmıştır.

(6) Program

1.2. Ekonominin Genel Dengesi

Her yılın Ekim ayında bir sonraki yılın Ekonomik Programı yayımlanmaktadır. Bu çerçevede 2012 yılı Ekim ayında yayımlanan 2013 yılı Ekonomik Programı'nda, ekonomik büyüklükler için 2012 yılına ait gerçekleşme ve 2013 yılına ait öngörülen tahminler yayımlanmıştır.

2013 yılı programında, daha önce 2012 yılı programında 2012 yılı için açıklanan %4'lük büyüme oranı, %3,2'ye indirilmiştir. 2012 yılı son çeyreğinde beklenen büyüme oranının %1,4 ile beklentilerin altında kalması sonucu, 2012 yılı için %3,2 olarak öngörülen büyüme oranı da %2,2 ile beklentilerin altında gerçekleşmiştir. 2012 yılında GSYİH büyüme oranının 2010 ve 2011 yıllarındaki yüksek oranlı artışların oldukça altında kalması, 2012 yılında iç talepteki hızlı daralmadan kaynaklanmıştır.

Son yayımlanan GSYİH verilerine göre yılın ilk çeyreğinden bu yana hanehalkı tüketim harcamalarında yılın dört çeyreğinde de düşüşler gerçekleşmiştir. 2012 yılı ilk çeyreğinde %0,4 oranında azalan hanehalkı tüketim harcamaları, ikinci çeyrekte %1,3, üçüncü çeyrekte %0,4 ve dördüncü çeyrekte de %0,8 olmak üzere yıllık ortama %0,7 oranında azalmıştır. Oysa Ekim 2012'de açıklanan 2013 yılı programında 2012 yılı için hanehalkı tüketim harcamalarında %0,6'lık artış öngörülmekteydi. Devletin nihai tüketim harcamalarında ise programda öngörülen %3,9'luk artışa karşın, gerçekleşme %5,7 ile daha yüksek oranda olmuştur.

Gayri safi sabit sermaye yatırım harcamalarında ise sadece 2012 yılı ilk çeyreğinde %0,7'lik düşük bir artış oranı gerçekleşmiş, geri kalan üç çeyrekte ise sırasıyla %2,7, %4,2 ve %3,8'lik düşüşler sonucu yıllık ortalama olarak %2,5'lik düşüş gerçekleşmiştir. 2013 yılı programında 2012 yılı için beklenen %0,5'lik düşüş oranına göre gerçekleşen düşüş oranı daha yüksek olmuştur.

Özel sektör gayri safi sabit sermaye yatırımlarında sadece ilk çeyrekte %1'lik artış gerçekleşmiş, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü çeyrekte %6,2 ve son çeyrekte de %9,2'lik düşüşler gerçekleşmiştir. 2012 yılında özel sektör gayri safi sabit sermaye yatırımları yıllık

ortalama olarak %4,5 oranında azalmıştır. 2013 yılı programındaki %1,7'lik düşüş beklentisine göre, özel sektör gayri safi yatırım harcamalarındaki azalma daha şiddetli olmuştur. Buna karşılık kamu yatırımlarında %5,4'lik artış beklentisine rağmen gerçekleşme, %8,9 ile daha yüksek olmuştur.

2012 yılında nihai cari tüketim ve gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları toplamlarındaki düşüşler nedeniyle GSYİH büyüme oranına negatif katkıları vardır. Hanehalkı tüketim harcamalarının GSYİH'ya katkısı -0,5 puan iken, özel sektör gayri safi yatırım harcamalarının katkısı ise -0,9 puan ile daha olumsuzdur. 2012 yılındaki tek pozitif katkı %17,2'lik artış nedeniyle 4,7 puan ile mal ve hizmet ihracatından kaynaklanmıştır. Ancak 2012 yılındaki mal ve hizmet ihracatındaki artışta altın ihracatının katkısı göz ardı edilmemelidir. Mal ve hizmet ithalatında ise 2012 yılında 2011 yılına göre artış ya da azalış olarak herhangi bir değişim olmamıştır.

2012 yılı GSYİH'sının cari fiyatlarla dağılımında toplam nihai tüketim harcamalarının payı %84,9, toplam yatırımların payı ise %20,3'tür. Toplam yatırımların içindeki toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içindeki payı %20,3 iken, stok değişiminin payı sıfırdır. Toplam tüketim (%84,9) ve toplam yatırımlar (%20,3) payları birlikte değerlendirildiğinde, toplam tüketimin GSYİH içinde payının %105,2 olduğu, bir başka ifade ile üretimin tüketime yetmediği ortaya çıkmaktadır. 2012 yılında nihai tüketimin %5,2'lik kısmı net mal ve hizmet ihracatı ile karşılanmıştır. 2012 yılında cari açık/GSYİH oranının %6 olduğu göz önüne alındığında, geri kalan %0,8'lik payın (%6-%5,2) dış alemden gelen net faktör geliri ile dış alemden net cari transferler toplamına ait olduğunu söylemek olasıdır.

2012 yılında %20,3'lük cari fiyatlarla toplam yatırımlar payından, %6'lık cari açık yani dış tasarruf payı düşüldüğünde; geriye kalan %14,3'lük pay, iç tasarrufların GSYİH içindeki payını göstermektedir. Revize edilmiş 2011 yılı tutarlarına göre iç tasarrufların payının %13,8 olduğu dikkate alındığında, paydaki 0,5 puanlık artışa rağmen Türkiye'nin bu derece düşük iç tasarruf oranları ile sürdürülebilir büyümeyi yakalama şansı bulunmamaktadır.

Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla)

	2011	2012 (1) (Milyon TL)	2013 (2)	2011 (GSYİH içindeki pay, %)	2012 (1)	2013 (2)
Toplam Tüketim	1.100.514	1.220.156	1.324.576	84,8	85,0	84,3
Kamu	139.845	166.042	184.001	10,8	11,6	11,7
Özel	960.669	1.054.114	1.140.575	74,0	73,5	72,6
Toplam Yatırım	312.994	306.601	342.686	24,1	21,4	21,8
Kamu	53.339	63.007	68.611	4,1	4,4	4,4
Özel	259.655	243.594	274.075	20,0	17,0	17,4
Sabit Sermaye Yatırımı	286.629	319.042	358.216	22,1	22,2	22,8
Kamu	53.247	61.832	68.301	4,1	4,3	4,3
Özel	233.382	257.210	289.915	18,0	17,9	18,5
Stok Değişmesi	26.365	-12.441	-15.530	2,0	-0,9	-1,0
Kamu	92	1.175	310	0,0	0,1	0,0
Özel	26.272	-13.616	-15.840	2,0	-0,9	-1,0
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	1.413.507	1.526.757	1.667.262	108,9	106,4	106,1
Net Mal ve Hizmet İhracatı	-115.445	-92.045	-96.081	-8,9	-6,4	-6,1
Mal ve Hizmet İhracatı	308.171	362.020	392.842	23,7	25,2	25,0
Mal ve Hizmet İthalatı	423.616	454.065	488.923	32,6	31,6	31,1
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)	1.298.062	1.434.712	1.571.181	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri	-13.255	-12.531	-14.417	-1,0	-0,9	-0,9
Net Dış Alem Cari Transferleri	2.903	2.924	3.350	0,2	0,2	0,2
Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)	1.287.710	1.425.104	1.560.114	99,2	99,3	99,3
Kamu Harcanabilir Geliri	187.684	200.542	216.524	14,5	14,0	13,8
Kamu Tüketimi	139.845	166.042	184.001	10,8	11,6	11,7
Kamu Tasarrufu	47.839	34.501	32.523	3,7	2,4	2,1
Kamu Yatırımı	53.339	63.007	68.611	4,1	4,4	4,4
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-5.500	-28.507	-36.088	-0,4	-2,0	-2,3
Özel Harcanabilir Geliri	1.100.026	1.224.561	1.343.590	84,7	85,4	85,5
Özel Tüketim	960.669	1.054.114	1.140.575	74,0	73,5	72,6
Özel Tasarruf	139.357	170.448	203.015	10,7	11,9	12,9
Özel Yatırım	259.655	243.594	274.075	20,0	17,0	17,4
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-120.297	-73.146	-71.060	-9,3	-5,1	-4,5
Bilgi İçin:						
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	187.196	204.948	235.538	14,4	14,3	15,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Ekonominin Genel Dengesi (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

	2011	2012 (2)	2013 (3)	2011	2012 (2)	2013 (3)
	(Milyon TL)			(Değişim, %)		
Toplam Tüketim	90.027	90.895	93.737	7,5	1,0	3,1
Kamu	8.732	9.071	9.399	5,6	3,9	3,6
Özel	81.295	81.824	84.337	7,8	0,6	3,1
Toplam Yatırım	30.607	29.569	31.468	16,2	-3,4	6,4
Kamu	5.129	5.481	5.712	1,0	6,9	4,2
Özel	25.478	24.088	25.756	19,9	-5,5	6,9
Sabit Sermaye Yatırımı	30.593	30.425	32.486	17,4	-0,5	6,8
Kamu	5.123	5.400	5.692	-3,0	5,4	5,4
Özel	25.470	25.025	26.794	22,6	-1,7	7,1
Stok Değişmesi (1)	14	-856	-1.017	-0,3	-0,8	-0,1
Kamu	7	81	20	0,2	0,1	-0,1
Özel	7	-937	-1.038	-0,4	-0,8	-0,1
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	120.634	120.464	125.205	9,6	-0,1	3,9
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	-5.745	-1.898	-1.897	-1,5	3,3	0,0
Mal ve Hizmet İhracatı	27.145	30.983	32.294	6,4	14,1	4,2
Mal ve Hizmet İthalatı	32.890	32.881	34.191	10,9	0,0	4,0
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYH)	114.889	118.566	123.308	8,5	3,2	4,0
Net Faktör Gelirleri	-1.237	-1.186	-1.298	0,7	-4,1	9,4
Net Dış Alem Cari Transferleri	225	212	234	3,1	-6,1	10,6
Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)	113.878	117.592	122.245	8,6	3,3	4,0
Kamu Harcanabilir Geliri	16.598	16.548	16.966	25,4	-0,3	2,5
Kamu Tüketimi	8.732	9.071	9.399	5,6	3,9	3,6
Kamu Tasarrufu	7.866	7.477	7.567	58,4	-4,9	1,2
Kamu Yatırımı	5.129	5.481	5.712	1,0	6,9	4,2
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	2.736	1.995	1.854	-	-	-
Özel Harcanabilir Geliri	97.280	101.044	105.279	6,2	3,9	4,2
Özel Tüketim	81.295	81.824	84.337	7,8	0,6	3,1
Özel Tasarruf	15.985	19.220	20.941	-1,3	20,2	9,0
Özel Yatırım	25.478	24.088	25.756	19,9	-5,5	6,9
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-9.493	-4.868	-4.815	-	-	-

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

(1) Yüzde değişimleri GSYİH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

Harcamalar Yöntemiyle GSYİH (Cari Fiyatlarla)-2012

	1. Dönem			2. Dönem			3. Dönem			4. Dönem			Yıllık		
	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	236.278.419	72,3	8,2	246.134.301	70,5	10,4	254.769.039	67,7	6,0	255.563.414	70,2	5,6	992.745.173	70,1	7,5
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tük.	242.344.255	74,1	8,5	257.871.966	73,8	11,2	273.549.980	72,7	6,0	269.183.969	73,9	6,6	1.042.950.171	73,6	8,0
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tük.	7.438.275	2,3	9,3	13.793.055	3,9	25,3	20.449.956	5,4	4,5	15.902.428	4,4	25,0	57.583.714	4,1	14,9
Yerleşik Hanehalklarının Yurtdışı Tüketimi	1.372.438	0,4	-27,7	2.055.390	0,6	-3,5	1.669.015	0,4	-8,3	2.281.873	0,6	-1,7	7.378.716	0,5	-9,7
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	44.395.378	13,6	15,5	50.741.356	14,5	17,2	51.737.685	13,7	15,0	62.324.210	17,1	15,4	209.198.629	14,8	15,8
Maaş- Ücret	29.149.203	8,9	14,2	29.856.810	8,5	20,2	29.765.734	7,9	16,3	28.533.479	7,8	14,4	117.305.225	8,3	16,3
Mal ve Hizmet Alımları	15.246.176	4,7	18,2	20.884.546	6,0	13,1	21.971.951	5,8	13,3	33.790.731	9,3	16,4	91.893.404	6,5	15,2
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	74.472.791	22,8	12,9	76.556.007	21,9	3,7	67.314.523	17,9	-5,3	69.338.377	19,0	-4,1	287.681.698	20,3	1,6
Kamu Sektörü	8.901.500	2,7	8,6	13.281.196	3,8	9,7	14.526.327	3,9	6,0	17.975.483	4,9	19,3	54.684.506	3,9	11,4
Makine- Teçhizat	622.218	0,2	38,6	1.405.776	0,4	16,4	2.229.395	0,6	44,8	6.060.853	1,7	46,0	10.318.242	0,7	40,4
İnşaat	8.279.282	2,5	6,8	11.875.420	3,4	9,0	12.296.931	3,3	1,1	11.914.630	3,3	9,2	44.366.264	3,1	6,3
Özel Sektör	65.571.291	20,1	13,5	63.274.811	18,1	2,5	52.788.196	14,0	-8,0	51.362.895	14,1	-10,2	232.997.192	16,4	-0,5
Makine- Teçhizat	43.308.970	13,2	9,3	41.129.638	11,8	-1,0	33.987.913	9,0	-13,4	31.984.533	8,8	-14,6	150.411.054	10,6	-4,7
İnşaat	22.262.321	6,8	22,8	22.145.173	6,3	9,7	18.800.283	5,0	3,5	19.378.361	5,3	-2,0	82.586.138	5,8	8,3
(*) Stok Değişimleri	-3.773.772	-1,2	-	-2.931.056	-0,8	31,1	12.664.294	3,4	-	-6.316.887	-1,7	-	-357.420	0,0	-
Mal ve Hizmet İhracatı	80.532.635	24,6	26,2	95.122.910	27,2	11,2	102.787.843	27,3	14,7	96.172.456	26,4	12,9	374.615.845	26,4	20,4
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	105.025.644	32,1	13,2	116.283.325	33,3	10,1	112.854.068	30,0	0,5	112.904.087	31,0	-0,9	447.067.124	31,6	5,5
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	326.879.809	100,0	12,8	349.340.194	100,0		376.419.314	100,0	7,2	364.177.484	100,0	7,4	1.416.816.801	100,0	9,2

Kaynak: TÜİK

(*) Stok Değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistikî hatayı da içermektedir.

Harcamalar Yöntemiyle GSYİH (1998 Yılı Sabit Fiyatlarıyla)-2012

	1. Dönem			2. Dönem			3. Dönem			4. Dönem			Yıllık		
	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Gelişme Hızı (%)
Yerleşik Hançhalklarının Tüketimi	18.982.310	69,6	-0,4	18.758.420	64,9	-1,3	20.640.855	65,2	-0,4	19.842.397	66,3	-0,8	78.223.981	66,4	-0,7
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hançhalklarının Yurtiçi Tük.	19.525.908	71,6	-0,1	19.791.422	68,5	-0,2	22.220.507	70,2	0,0	21.062.291	70,4	0,6	82.600.128	70,1	0,1
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hançhalklarının Yurtiçi Tük.	647.902	2,4	-0,5	1.183.552	4,1	18,6	1.702.835	5,4	4,8	1.381.893	4,6	27,5	4.916.183	4,2	12,8
Yerleşik Hançhalklarının Yurtdışı Tüketimi	104.304	0,4	-39,4	150.550	0,5	-12,9	123.183	0,4	-6,9	161.999	0,5	2,3	540.035	0,5	-15,1
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	2.658.617	9,8	5,5	2.962.465	10,3	4,4	3.045.021	9,6	5,5	3.868.079	12,9	7,1	12.534.181	10,6	5,7
Maaş- Ücret	1.367.528	5,0	2,8	1.386.312	4,8	3,6	1.392.548	4,4	3,7	1.423.136	4,8	4,2	5.569.524	4,7	3,6
Mal ve Hizmet Alımları	1.291.089	4,7	8,6	1.576.153	5,5	5,1	1.652.473	5,2	7,0	2.444.942	8,2	8,9	6.964.657	5,9	7,5
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	7.145.914	26,2	0,7	7.681.240	26,6	-2,7	6.960.411	22,0	-4,2	7.287.904	24,3	-3,8	29.075.469	24,7	-2,5
Kamu Sektörü	727.706	2,7	-2,1	1.113.007	3,9	3,6	1.235.667	3,9	6,5	1.630.552	5,4	21,4	4.706.933	4,0	8,9
Makine- Teçhizat	63.462	0,2	26,5	160.268	0,6	12,3	249.174	0,8	52,2	688.053	2,3	47,8	1.160.958	1,0	41,2
İnşaat	664.244	2,4	-4,2	952.739	3,3	2,3	986.492	3,1	-1,0	942.499	3,1	7,4	3.545.975	3,0	1,3
Özel Sektör	6.418.208	23,5	1,0	6.568.233	22,7	-3,6	5.724.745	18,1	-6,2	5.657.352	18,9	-9,2	24.368.537	20,7	-4,5
Makine- Teçhizat	4.417.243	16,2	-0,3	4.689.062	16,2	-4,4	3.798.751	12,0	-9,0	3.631.017	12,1	-13,5	16.536.073	14,0	-6,6
İnşaat	2.000.965	7,3	4,0	1.879.170	6,5	-1,7	1.925.993	6,1	-0,3	2.026.335	6,8	-0,4	7.832.464	6,7	0,4
(*) Stok Değişimleri	-595.265	-2,2	-	-184.328	-0,6	-	755.750	2,4	-	-1.444.533	-4,8	-	-1.468.376	-1,2	-
Mal ve Hizmet İhracatı	7.047.309	25,9	15,0	8.194.621	28,4	24,0	8.594.021	27,1	15,0	8.396.420	28,0	15,0	32.232.372	27,4	17,2
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	7.981.821	29,3	-5,1	8.517.330	29,5	0,4	8.329.284	26,3	2,0	8.015.499	26,8	3,2	32.843.935	27,9	0,0
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	27.257.064	100,0	3,3	28.895.087	100,0	2,9	31.666.774	100,0	1,6	29.934.768	100,0	1,4	117.753.693	100,0	2,2

Kaynak: TÜİK

(*) Stok Değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup istatistikî hatayı da içermektedir.

1.2.1. Sabit Sermaye Yatırım Harcamalarının Sektörel Dağılımı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) milli gelir tahminlerinde faaliyet kolları itibariyle yaratılan katma değeri verirken, GSYİH'ı harcama bazında da vermektedir. GSYİH harcama bazında verilirken kamu ve özel sektör ayrımında sabit sermaye yatırım harcamaları ve stok değişim değerleri de verilmektedir. Ayrıca her yıl yayımlanan ekonomik programlarda da ekonominin genel dengesi başlığında sabit sermaye yatırım harcamaları ve stok değişim değerleri kamu ve özel sektör ayrımında verilmektedir.

Cari yıl büyüklüklerinde TÜİK ile Kalkınma Bakanlığı (DPT) verilerinde rakamlar tam üst üste oturmasa da ufak farklılıklar mevcuttur. TÜİK yatırım ve stok değişim hesaplarını alt sektörler itibariyle yayımlamadığından, bu konudaki veriler sadece ekonomik programlardan temin edilebilmektedir. Ekonomik programda da sabit sermaye yatırım harcamaları cari ve sabit fiyatlarla kamu ve özel sektör ayrımında verilmektedir. Sabit sermaye yatırım harcamalarını konusunda bu verilerden yararlanılmaktadır.

Türkiye ekonomisi raporu hazırlanırken sektör bazında programdan alınan sabit sermaye yatırım harcamaları, milli gelir tahmininden önce gerçekleşme tahmini olarak verildiğinden büyüklüklerde bir miktar farklılık görülebilmektedir. Genelde bu farklar oldukça küçük olduğundan ve başka bir kaynak olmadığından çalışmada programın verilerinden yararlanılmıştır.

2013 yılı ekonomik programında 2012 yılına ait cari fiyatlarla sabit sermaye yatırımlarının sektörel dağılımında %32,8'lik payla ilk sırayı imalat sanayi yatırımlarının aldığı görülmektedir. İkinci sırada %23,4'lük payla ulaştırma sektörü yer alırken, %11,4'lük payla üçüncü sırada konut sektörü bulunmaktadır. İlk sırada bulunan imalat sanayi yatırımları payının 2011 yılındaki %34,5'lik paya göre 1,7 puan azaldığı görülmektedir. İkinci sıradaki ulaştırma sektörünün payı 2011 yılına göre 0,5 puan azalırken, üçüncü sıradaki konut sektörünün payı da 0,6 puan azalmıştır. Sabit sermaye yatırım harcamalarındaki sektörel sıralama 2011 yılına göre değişmezken, ilk üç sıradaki sektörlerin paylarındaki azalmalar oldukça küçüktür.

2012 yılında cari fiyatlarla özel sektör sabit sermaye yatırımlarının %40,4'ü imalat sanayinde gerçekleşmiştir. Sektör, 2011 yılındaki %42,2'lik

payına göre 1,8 puanlık bir azalma yaşamış olsa da ilk sıradaki yeri değişmemiştir. İkinci sırada yer alan ulaştırma sektörünün payı %19,9'dan %19,6'ya gerilerken, üçüncü sıradaki konut sektörü yatırımlarının payı da %14,4'ten %13,8'e gerilemiştir. Özel kesimde de sektörel sıralama 2012 yılında değişmemiştir.

Türkiye ekonomisinde iç tasarruf ve sabit sermaye yatırımları sorunu yaşanırken, özellikle imalat sanayi sektöründe de daha büyük oranda yatırımlara ihtiyaç olduğu ortadadır. Aksi takdirde 2000'li yıllardan itibaren sektörün cari fiyatlarla GSYİH içindeki payında görülen küçülmenin önüne geçmek oldukça güç olacaktır.

TÜİK'in yayımladığı tahminlere göre 2012 yılında toplam gayri safi sabit sermaye yatırım harcamalarının %2,5 küçüldüğü görülmektedir. 2011 yılı düzeltilmiş verilerine göre, 2011 yılında ise gayri safi sabit sermaye yatırımları %18 oranında artış göstermişti.

2012 yılında kamu sektöründe sabit sermaye harcamaları ilk çeyrekte %2,1 azalmasına karşın, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü de %6,5 ve son çeyrekte de %21,4 ile devamlı yükselen bir artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları ise kamudaki gelişmenin aksine, 2012 ilk çeyrekte %1 oranında artmış, daha sonra ikinci çeyrekte %3,6, üçüncüde %6,2 ve son çeyrekte de %9,2 olmak üzere devamlı olarak artan bir azalış eğilimi göstermiştir.

Özel sektör sabit sermaye yatırımları azalma gösterirken, özel sektörün makine ve teçhizat yatırımlarında da 2012 ilk çeyrekte %0,3, ikincide %4,4, üçüncüde %9 ve son çeyrekte de %13,5'lik azalmalar görülmektedir. Özel sektör inşaat yatırımları ise 2012 ilk çeyrekte %4 oranında artarken, ikinci çeyrekte %1,7, üçüncüde %0,3 ve son çeyrekte de %0,4 oranında azalmıştır.

2012 yılının tamamında kamu sektörü sabit sermaye yatırım harcamaları bir önceki yıla göre %8,9 oranında artarken, özel sektör gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları %4,5 oranında azalmıştır. Özel sektör makine ve teçhizat yatırımlarında azalma oranı %6,6 olarak gerçekleşirken, özel sektör inşaat yatırımlarında ise %0,4'lük artış gerçekleşmiştir.

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2011			2012 (2)			2013 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	5.209	7.762	12.971	6.493	7.135	13.627	7.038	7.888	14.926
Madencilik	1.247	3.438	4.685	1.542	4.212	5.754	1.815	4.533	6.348
İmalat	351	98.407	98.758	657	103.982	104.638	904	118.362	119.266
Enerji	3.040	9.432	12.472	3.591	15.883	19.474	4.598	18.397	22.995
Ulaştırma	22.069	46.394	68.463	24.143	50.463	74.606	21.777	56.325	78.102
Turizm	324	14.407	14.730	417	17.243	17.660	510	19.210	19.720
Konut	924	33.582	34.506	900	35.594	36.494	1.368	38.905	40.273
Eğitim	6.506	5.023	11.529	8.589	6.248	14.837	10.446	7.565	18.011
Sağlık	2.642	5.683	8.325	3.181	5.751	8.931	3.887	6.903	10.790
Diğer Hizmetler	10.936	9.254	20.190	12.320	10.701	23.020	15.960	11.826	27.786
Toplam	53.247	233.382	286.629	61.832	257.210	319.042	68.301	289.915	358.216

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2010			2011 (2)			2012 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	9,8	3,3	4,5	10,5	2,8	4,3	10,3	2,7	4,2
Madencilik	2,3	1,5	1,6	2,5	1,6	1,8	2,7	1,6	1,8
İmalat	0,7	42,2	34,5	1,1	40,4	32,8	1,3	40,8	33,3
Enerji	5,7	4,0	4,4	5,8	6,2	6,1	6,7	6,3	6,4
Ulaştırma	41,4	19,9	23,9	39,0	19,6	23,4	31,9	19,4	21,8
Turizm	0,6	6,2	5,1	0,7	6,7	5,5	0,7	6,6	5,5
Konut	1,7	14,4	12,0	1,5	13,8	11,4	2,0	13,4	11,2
Eğitim	12,2	2,2	4,0	13,9	2,4	4,7	15,3	2,6	5,0
Sağlık	5,0	2,4	2,9	5,1	2,2	2,8	5,7	2,4	3,0
Diğer Hizmetler	20,5	4,0	7,0	19,9	4,2	7,2	23,4	4,1	7,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

Sabit Sermaye Yatırım Harcamaları (2006=100)

	Toplam Sabit Sermaye Yatırım Harcamaları		Özel Sektör Sabit Sermaye Harcamaları	
	2006=100	Yıllık Değişim (%)	2006=100	Yıllık Değişim (%)
2006	100,0	-	100,0	-
2007	103,1	3,1	102,6	2,6
2008	96,7	-6,2	93,4	-9,0
2009	78,3	-19,0	72,4	-22,5
2010	102,2	30,5	96,7	33,6
2011	120,6	18,0	118,3	22,3
2012	117,6	-2,5	113,0	-4,5
2013	125,6	6,8	121,0	7,1
2014	134,0	6,7	129,5	7,0
2015	142,3	6,2	138,6	7,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Orta Vadeli Ekonomik Program (2013-2015)

Not, Orta Vadeli Ekonomik Program'da öngörülen büyüme oranları kullanılarak hesaplanmıştır.

1.2.2. Yatırım Teşvik Belgeleri

2008 yılı ikinci yarısı ile başlayan küresel kriz, 2008'de GSYİH artış hızını %0,7'ye kadar düşürmüştü; 2009'da krizin daha da derinleşmesi sonucu GSYİH da %4,8 oranında azalmıştır.

GSYİH'daki düşüş oranlarından daha yüksek oranlı düşüşler sabit sermaye yatırım harcamasında görülmüştür. 2007 yılında sabit sermaye yatırım harcamaları sabit fiyatlarla %3,1 oranında artarken, 2008'de %6,2, 2009'da da %19 oranında düşüşler gerçekleşmiştir. 2010 yılında %30 oranında artış gösteren gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları, bu artışa rağmen 2007 seviyesine ulaşamamıştır. 2011'de tekrar %18'lik büyüme gösteren sabit sermaye yatırım harcamaları, 2007 yılının sabit fiyatlarla yatırım harcamaları düzeyini geçebilmiştir. 2012 yılında gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları tekrar %2,5 oranında bir küçülme görülmüştür.

Özel sektör yatırımları da aynı şekilde 2007 düzeyini ancak 2011'de aşarken, 2012'de tekrar %4,5'lik bir düşüş göstermiştir. 2013-2015 Orta Vadeli Program'ında (OVP), 2012-2014 programında öngörülen gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları büyüme oranları aşağı çekilmiştir.

2001 yılı sonrasında teşvik belgesine bağlanan yatırımlarını o yılın yatırım harcamalarına oranlandığında, en yüksek oranın %32,3 ile 2001 yılında elde edildiği görülmektedir. 2002 yılı ile birlikte küçülmeye başlayan oran, 2006'da %9,7 ile en düşük seviyelerine gerilemiştir. 2010 yılında %31,1 ile tekrar yüksek seviyelerde gerçekleşen oran, 2011'de %19,8 ve 2012'de de %20 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Yatırım teşvik belgelerine bağlanan yatırımların sektörel dağılımında 1996'da görülen imalat sanayi sektörünün %73,7'lik payı daha sonraki yıllarda bir daha görülmemiştir. 2002 yılında %39,7'ye gerileyen sektörün payı, 2005 ve 2010 yıllarında %53,9 ve

%57,9'lar seviyelerine kadar yükselmiştir. Daha sonra 2011'de %42'ye gerileyen oran, 2012 yılında 4,7 puan artarak %46,7'ye yükselmiştir. Enerji sektörü payı ise 2011 ve 2012 yıllarında %26,5 ve %21,7 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

2012 yılında teşvik belgelerine bağlanan yatırımlar cari fiyatlarla %2,3 oranında artarken, sabit fiyatlarla %6 oranında düşmüştür. 2011'de de teşvike bağlanan yatırımlarda %18,8 oranında düşüş görülmüştür. Görüldüğü gibi 2012 yılında gayri safi sabit sermaye yatırım harcamaları sabit fiyatlarla düşerken, teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda da düşüş gerçekleşmiştir.

Yatırım Teşvik Belgesine Bağlanan Yatırımların Toplam Gayri Safi Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (%)

	(1)	(2)	(2/1)
	Toplam Gayri Safi Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)	Teşvik Belgesine Bağlanmış Yatırımlar (Milyon TL)	
2001	38.293	12.369	32,3
2002	58.602	12.881	22,0
2003	77.362	12.889	16,7
2004	113.717	16.909	14,9
2005	136.475	18.757	13,7
2006	169.045	16.390	9,7
2007	180.094	21.957	12,2
2008	189.094	26.974	14,3
2009	160.718	30.802	19,2
2010	207.816	64.672	31,1
2011	283.163	56.113	19,8
2012	287.682	57.425	20,0

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, TÜİK

Yatırım Teşvik Belgelerindeki Değişimler (%)

	2011 (Milyon TL)	2012 (Milyon TL)	Değişim (%)	Reel Değişim (TÜFE) (%)
Tarım	1.607	790	-50,8	-54,8
Madencilik	1.460	2.212	51,4	39,1
İmalat	22.528	26.543	17,8	8,2
Enerji	15.577	12.663	-18,7	-25,3
Hizmetler	14.940	15.216	1,8	-6,5
Toplam	56.113	57.425	2,3	-6,0

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tarım	1,8	1,5	2,2	5,1	2,9	1,4
Madencilik	1,3	0,9	2,9	3,5	2,6	3,9
İmalat	73,7	39,7	53,9	57,9	40,1	46,2
Enerji	3,4	24,1	8,0	11,8	27,8	22,1
Hizmetler	19,8	33,7	33,0	21,8	26,6	26,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

1.2.3. Yabancı Sermaye

Türkiye ekonomisinin temel sorunlarının başında gelen sermaye yetersizliği, iç tasarruf/GSYİH oranının düşüklüğünden ve bu oranın arttırılmasından kaynaklanmaktadır. 2000'li yıllar başına kadar %20'li oranlarla zaten yetersiz seviyelerde olan iç tasarruf/GSYİH oranı, 2000'li yıllar içinde daha da küçülmüş ve son yıllarda %13 seviyelerine kadar gerilemiş bulunmaktadır. Tasarruf-yatırım açığını bir ölçüde de olsa dengeleyebilmek için iç tasarruf açığını dış tasarrufla ikame zorunluluğu çıkmaktadır.

2009 yılında yaşanan global finansal kriz sonrası Türkiye ekonomisi 2010'da %9,2, 2011'de de %8,5 gibi oldukça yüksek oranlarda büyürken; bu yıllarda Türkiye ekonomisindeki büyümenin büyük oranda cari açıkla fonlandığı görülmektedir. Bu gelişmenin sürdürülebilir olmaması nedeni ile ekonomi yönetimi hızla gerekli önlemleri alarak ekonominin yavaşlaması pahasına, 2012 yılında cari işlemler açığının küçültülmesine dönük politikaları hayata geçirmiştir.

Büyümede dış tasarruflara ihtiyaç duyan ekonomilerde bu sorunun çözümlerinden birisi, ülke ekonomisinin doğrudan yabancı sermaye çekebilmesidir. Türkiye, gerçek yatırım (greenfield) çekme konusunda genel olarak başarılı olamamakla birlikte; 2004'te 1,2 milyar dolar olan doğrudan yabancı sermaye tutarını, 2007'de 22 milyar dolar seviyelerine kadar çıkartabilmiştir. 2008 yılında başlayan kriz nedeniyle azalmaya başlayan tutar, 2009'da 8,4 ve 2010'da da 9 milyar dolar seviyelerine kadar gerilemiştir. Özellikle A.B.D ve AB-27 ülkelerinin krizden çıkmak için uygulamaya koydukları para politikalarının bir yansıması olarak Türkiye ekonomisine gelen doğrudan yabancı sermaye tutarı tekrar artmaya başlamış; 2011 ve 2012 yıllarında 16 ve 12,4 milyar dolarlık yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir.

2005 yılından sonra bir miktar hareketlenen doğrudan yatırım girişlerinin daha ziyade mali yatırım ve kurulu yatırım araçlarının el değiştirilmesinde

kullanıldığı görülmektedir. Bu sermaye girişleri döviz dengesinde bir ölçüde faydalı olsa da, büyük boyutlara ulaşan cari açık sorununun çözümünde önemli bir çözüm getirememiştir.

2012 yılında 12,4 milyar dolarlık yurtdışı yerleşiklerin Türkiye'deki doğrudan yatırımlarının 10 milyar dolarının sektörel yatırımlara gittiği görülmektedir. 2012 yılında Türkiye ekonomisine gelen doğrudan yatırımların %43,4'ü imalat sanayi sektörüne giderken, %2'si madencilik sektörüne, %9'u enerji sektörüne ve %45'i de hizmetler sektörüne yönelmiştir.

Yurtiçindeki yerleşiklerin yurtdışındaki net doğrudan yatırımlarında ise 2012 yılındaki 4,1 milyar dolarlık tutarla bir patlama yaşanmıştır. Bu tutar yurtdışına yönelen yerli sermaye tutarında bugüne kadar görülen en yüksek seviyedir. Yurtdışına yönelen yerli sermayenin sektörel yatırımlar tutarı 4,3 milyar dolar olup; bu tutarın %10,8'i madencilik, %63,2'si imalat sanayi ve %28,9'u da hizmet sektörlerine yatırılmıştır.

Türkiye'nin kısa vadede iç tasarruf oranını artırıp, cari açığını azaltabilme olasılığı oldukça düşüktür. Bu nedenle Türkiye'nin cari açığını doğru kanaldan finanse edebilmesi için sıcak para girişinden (portföy yatırımları) ziyade, gerçek (greenfield) yabancı sermaye girişini teşvik edici yönde adımları atabilmesi gerekmektedir.

Yurtiçinde Yerleşik Kişilerin Yurtdışındaki Doğrudan Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Milyon \$) (*) (**)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TARIM SEKTÖRÜ	0	0	0	1	0	2	8	3	53	19	0
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	0	0	0	1	0	2	8	3	53	19	0
SINAI SEKTÖRLER	94	350	536	925	1.266	573	1.648	552	698	944	3.270
Madencilik ve Taşocakçılığı	9	246	472	506	456	343	264	254	233	298	470
İmalat	83	99	60	419	810	230	1.382	281	444	517	2.748
Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	16	13	4	13	216	35	811	54	66	57	2.285
Tekstil ve Giyim Eşyaları İmalatı	5	8	13	169	485	45	54	46	58	32	77
Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	0	0	0	0	0	1	5	0	0	0	0
Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	1	0	0	16	9	16	5	3	60	12	36
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı ve Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	11	0	6	15	4	6	6	20	2	5	14
Kök Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	0	7	11	36	0	1	0	0	4	21	0
Kimyasalların, Kimyasal Ürünlerin ve Temel Eczacılık Ürünleri ile Malzemelerinin İmalatı	0	2	1	12	4	4	156	7	31	40	40
Kauçuk ve Plastik Ürünleri İmalatı	0	0	0	1	1	1	2	4	2	8	10
Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	5	0	1	106	11	22	42	11	37	36	117
Ana Metal Sanayii ve Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine Teçhizat Hariç)	1	2	0	1	14	13	29	12	74	40	15
Makina ve Teçhizat (Başka Yerde Sınıflandırılmamış) İmalatı	0	0	0	0	0	20	110	100	99	217	88
Bilgisayarların, Elektrik-Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	44	67	12	39	53	58	158	4	9	14	33
Ulaşım Araçları İmalatı	0	0	11	10	12	8	4	18	1	16	21
Mobilya İmalatı ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmalat Sanayii	0	0	1	1	1	0	0	2	1	19	12
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	2	5	4	0	0	0	2	17	21	125	52
Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
HİZMETLER SEKTÖRÜ	157	136	279	139	411	1.700	948	1.485	1.072	1.579	1.063
İnşaat	10	3	25	11	54	75	94	122	158	150	73
Toptan ve Perakende Ticaret	9	17	25	8	42	21	20	22	35	21	38
Ulaştırma ve Depolama	29	6	9	19	9	100	211	63	63	586	32
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	13	1	2	6	2	0	14	7	3	14	191
Bilgi ve İletişim	0	0	151	28	78	125	362	245	110	17	45
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	91	81	66	52	202	1.352	175	694	549	590	377
Parasal Aracı Kuruluşların Faaliyetleri (Bankalar)	73	70	26	1	190	165	101	485	457	339	94
Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Fonları (Zorunlu Sosyal Güvenlik Hariç)	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Holding Şirketlerinin Faaliyetleri	16	11	35	46	4	1.149	46	148	91	221	277
Diğer Finansal Hizmet Faaliyetleri	0	0	5	5	8	38	28	61	1	30	6
Gayrimenkul Faaliyetleri	0	0	0	1	1	12	13	267	66	114	217
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	0	0	0	0	0	7	11	34	34	37	45
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eğitim	0	0	0	0	0	0	0	6	4	2	2
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	0	23	1	1	0	1	3	1	26	32	2
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	0	0	0	0	0	2	0	0	4	0	0
Diğer Hizmet Faaliyetleri	5	5	0	13	23	5	45	24	20	16	31
Hanehalklarının İşverenler Olarak Faaliyetleri; Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Mal ve Hizmet Üretim Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uluslar Arası Örgütler ve Temsilciliklerinin Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
TOPLAM	251	486	815	1.065	1.677	2.275	2.604	2.040	1.823	2.542	4.333

Kaynak: TCMB

Not: Gayrimenkul alımlarını içermemektedir.

(*) Geçici

(**) Doğrudan Yatırımların Sektörel Dağılımı, Avrupa Birliği Ekonomik Faaliyetlerin İstatistik Sınıflamasına (NACE Rev. 2) göre yayımlanmaktadır.

Yurtdışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Milyon \$) (*) (**)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TARIM SEKTÖRÜ	0	0	4	5	6	9	41	48	80	32	38
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	0	0	4	5	6	9	41	48	80	32	38
SINAI SEKTÖRLER	166	447	343	908	2.988	5.037	5.186	3.889	2.884	7.965	5.466
Madencilik ve Taşocakçılığı	2	13	74	41	123	336	145	89	135	146	214
İmalat	96	347	206	865	1.701	4.131	3.971	1.642	923	3.573	4.329
Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	14	138	79	80	277	691	1.252	221	123	648	2.137
Tekstil ve Giyim Eşyaları İmalatı	4	1	9	182	26	231	187	78	94	148	376
Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	0	0	0	4	2	6	15	11	0	0	0
Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	0	0	0	0	0	3	6	0	1	0	83
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı ve Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	0	0	12	23	53	60	64	89	18	74	11
Kök Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	0	2	0	0	6	471	28	61	3	1.255	178
Kimyasalların, Kimyasal Ürünlerin ve Temel Eczacılık Ürünleri ile Malzemelerinin İmalatı	8	29	56	236	794	1.111	199	337	120	348	517
Kauçuk ve Plastik Ürünleri İmalatı	1	12	10	10	86	24	162	34	7	128	414
Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	0	0	0	53	126	770	195	238	54	37	39
Ana Metal Sanayii ve Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine Teçhizat Hariç)	19	1	10	138	194	412	1.250	31	213	292	192
Makina ve Teçhizat (Başka Yerde Sınıflandırılmamış) İmalatı	1	0	0	0	0	0	226	219	64	76	32
Bilgisayarların, Elektrik-Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	9	17	4	25	72	266	237	59	177	442	163
Ulaşım Araçları İmalatı	40	147	26	109	61	64	71	224	38	93	147
Mobilya İmalatı ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmalat Sanayii	0	0	0	5	4	22	79	40	11	32	40
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	68	87	63	2	1.164	567	1.055	2.153	1.823	4.244	923
Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	0	0	0	0	0	3	15	5	3	2	0
HİZMETLER SEKTÖRÜ	405	249	843	7.622	14.645	14.091	9.520	2.315	3.274	8.058	4.497
İnşaat	0	8	2	81	215	287	337	209	314	301	1.337
Toptan ve Perakende Ticaret	73	177	36	78	456	234	2.088	390	435	709	198
Ulaştırma ve Depolama	1	0	6	21	453	679	96	230	182	223	125
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	0	0	1	37	21	33	25	54	113	122	16
Bilgi ve İletişim	61	2	670	3.263	6.353	472	97	173	36	36	104
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	249	54	127	3.856	6.954	11.717	6.136	817	1.620	5.882	1.400
Parasal Aracı Kuruluşların Faaliyetleri (Bankalar)	242	22	88	3.733	6.294	10.103	4.111	473	835	4.745	890
Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Fonları (Zorunlu Sosyal Güvenlik Hariç)	0	0	39	48	397	1.333	1.895	174	765	881	290
Holding Şirketlerinin Faaliyetleri	3	3	0	41	5	63	68	154	10	170	160
Diğer Finansal Hizmet Faaliyetleri	4	29	0	34	258	218	62	16	10	86	60
Gayrimenkul Faaliyetleri	0	0	1	216	79	448	453	210	241	300	303
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	2	0	0	13	6	32	52	81	94	103	53
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	0	0	0	17	30	2	25	6	0	47	243
Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eğitim	0	0	0	0	0	0	0	1	17	68	48
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	3	3	0	26	71	176	147	105	112	231	545
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	9	4	0	0	4	2	40	25	51	13	81
Diğer Hizmet Faaliyetleri	7	1	0	14	3	9	24	14	59	23	44
Hanehalklarının İşverenler Olarak Faaliyetleri; Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Mal ve Hizmet Üretim Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uluslar Arası Örgütler ve Temsilciliklerinin Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	571	696	1.190	8.535	17.639	19.137	14.747	6.252	6.238	16.055	10.001

Kaynak: TCMB

Not: Gayrimenkul alımlarını içermemektedir.

(*) Geçici

(**) Doğrudan Yatırımların Sektörel Dağılımı, Avrupa Birliği Ekonomik Faaliyetlerin İstatistik Sınıflamasına (NACE Rev. 2) göre yayımlanmaktadır.

1.3. Kamu Finansman Dengesi

1.3.1. Kamu Borçları

İç Borçlar

Türkiye'nin iç borç stoku 2001 kriz yılı sonunda 122,2 milyar TL seviyelerinde iken, son on bir yılda cari fiyatlarla %216,4 oranında artarak 2012 yılı sonunda 386,5 milyar TL'ye yükselmiş bulunmaktadır.

İç borç stokundaki artış oranları 2002-2004 yılları arasında çift haneli olarak gerçekleşmiş olup, 2002'de %22,7, 2003'te %29,7 ve 2004'te de %15,5 gibi oldukça yüksek oranlarda artış göstermiştir. 2005-2008 yılları arasında ise tek haneli olarak artış gösteren iç borç stoku; 2005'te %9, 2006'da %2,7, 2007'de %1,5 ve 2008'de de %7,6 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2009 yılındaki krizle birlikte %20,1 gibi oldukça yüksek bir oranda artan iç borç stoku, 2010'da %6,9, 2011'de de %4,5 ile artmaya devam etmiştir.

2012 yılının büyüme bakımından oldukça olumsuz bir yıl olmasının etkisiyle, iç borçlardaki artış oranının da %4,8'de kaldığı görülmektedir. 2012 yılında iç borç tutarının %4,8 oranında artmış olmasına karşılık, 2011 yılında 35,1 milyar TL olan iç borç faiz ödemeleri, 2012 yılında %16 oranında artarak 40,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu bulgu, TCMB'nin düşük faiz politikası takip etmesine rağmen, 2012 yılında faizlerin 2011'e göre bir miktar hareketlendiğini işaret etmektedir.

2011 yılında iç borç faiz ödemelerinin bütçe giderleri içindeki payı %11,2 iken, bu oran 2012 yılında çok fazla değişmemiş ve %11,3 olmuştur. 2011 yılı sonu

itibariyle 368,8 milyar TL olan iç borcun tamamı tahvillerden oluşurken; 2012 yılı sonundaki 386,5 milyar TL'lik borcun 382,9 milyar TL'si tahvillerden ve 3,7 milyar TL'si ise bonolardan oluşmaktadır.

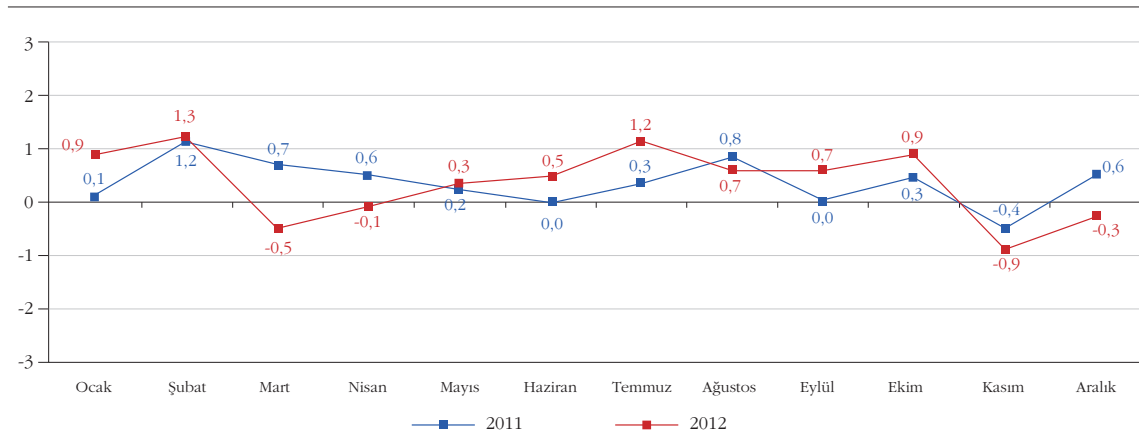
İç borç stokunun vadeye kalan ortalama süresi 2012 yılında azalmış; 2011 yılında 44,7 ay olan süre 2012'de 33,6 aya gerilemiştir.

İç Borç Stoku (Milyon TL)

	Devlet Tahvili	Hazine Bonosu	Genel Toplam
2001 Aralık Sonu	102.128	20.029	122.157
2002 Aralık Sonu	112.850	37.020	149.870
2003 Aralık Sonu	168.974	25.413	194.387
2004 Aralık Sonu	194.211	30.272	224.483
2005 Aralık Sonu	226.964	17.818	244.782
2006 Aralık Sonu	241.876	9.594	251.470
2007 Aralık Sonu	249.176	6.134	255.310
2008 Aralık Sonu	260.849	13.978	274.827
2009 Aralık Sonu	315.969	14.036	330.005
2010 Aralık Sonu	343.317	9.525	352.841
2011 Aralık Sonu	368.778	0	368.778
2012 Ocak	372.191	0	372.191
2012 Şubat	377.002	0	377.002
2012 Mart	375.187	0	375.187
2012 Nisan	373.799	933	374.732
2012 Mayıs	374.956	933	375.889
2012 Haziran	376.783	933	377.716
2012 Temmuz	381.194	933	382.127
2012 Ağustos	383.957	933	384.890
2012 Eylül	385.361	2.314	387.675
2012 Ekim	389.036	2.314	391.350
2012 Kasım	384.066	3.684	387.750
2012 Aralık	382.858	3.684	386.542

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

İç Borç Stokunda Bir Önceki Aya Göre Değişim Oranları (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Dış Borçlar

2001 ekonomik krizi sonrası olumlu bir trend gösteren ekonomi büyürken; rekabet gücünde zorlanan işletmeler kaynak yaratmada da sıkıntıya girince kur riskine rağmen dış borca yönelmişlerdir. İşletmelerin dış borca yönelme eğiliminin artması ülke içi kredi faiz oranlarının eski yıllara göre düşmesine rağmen, dünya ile kıyaslandığında yine en yüksek faiz veren ülke olma özelliğimizden kaynaklanmaktadır.

2001 yılı sonrası dönemde dış borç tablosunda devamlı bir yükselme görülmüş ve 2012 yılında Türkiye'nin dış borç stoku 336.863 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2001-2012 yılları arasındaki son 11 yıllık dönemde dış borç stokları %196,6 oranında artmış, bir başka ifade ile dış borç stoku yılda ortalama %10 oranında artış göstermiştir. 2009 kriz yılında %4,2 oranında azalan dış borç stoku, 2010'da %8,4, 2011'de %4,2 ve 2012 yılında da %10,7 oranında artış göstermiştir.

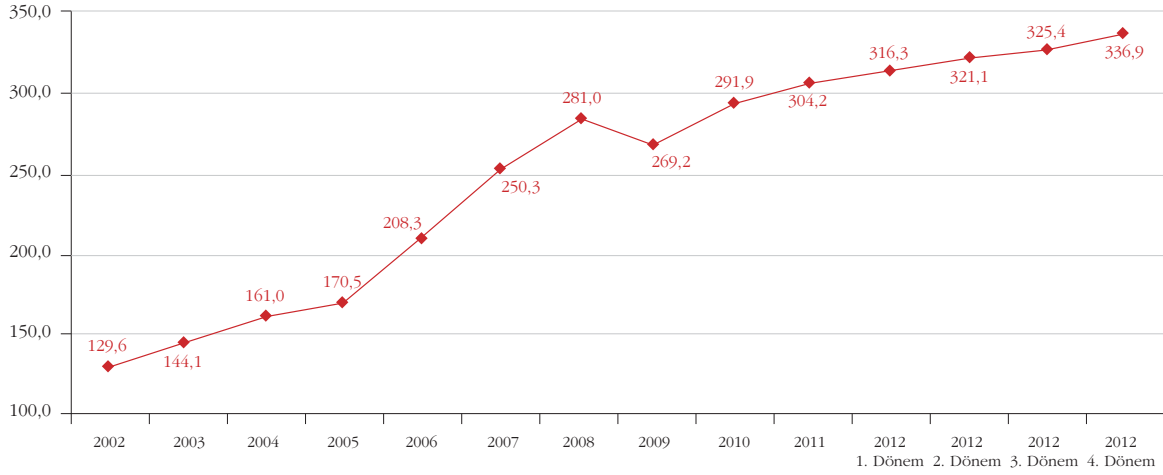
2001 sonrası dönemdeki son 11 yılda dış borç stokundaki kısa vadeli borçlar %507,1 oranında artış gerçekleşirken, 2012 yılında kısa vadeli borçlar bir

önceki yıla göre %23,1 oranında artmıştır. Uzun vadeli borçlar da 2001 sonrasındaki son 11 yılda %399,2 oranında artış gösterirken, 2012 yılındaki artış oranı %6,2 ile kısa vadeli borçlara göre daha düşüktür.

Türkiye'nin brüt dış borç stokunun GSYİH içindeki payı 2001 kriz yılında %57,7 ile en yüksek seviyesine ulaşırken, 2008 yılına kadar bu pay giderek küçülmüştür. 2005 yılında %35,4'e kadar gerileyen oran, 2009 krizinde tekrar artarak %43,7'ye yükselmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında %39,9 ve %39,3'e gerileyen pay, 2012'de ise tekrar yükselerek %42,8 olmuştur.

2001-2012 arasında kamu ve TCMB'nin toplam dış borcu %55 oranında artarken, aynı dönemde özel sektörün dış borç stoku %436,7 oranında artış göstermiştir. Son 11 yılda özel sektör dış borcu yıllık ortalama olarak her yıl %15 oranında artış göstermiştir. Özellikle özel sektörün dış borçlarındaki yüksek oranlı artışlar ekonomideki kırılganlık tehlikesini boyutunu işaret etmektedir.

Dış Borç Stoku (Milyar \$)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Türkiye Brüt Dış Borç Stoku (Milyon \$)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 I.Dönem	2012 II.Dönem	2012 III.Dönem	2012 IV.Dönem
Toplam Dış Borç Stoku (Milyon \$)	129.592	144.087	161.006	170.502	208.337	250.328	281.045	269.223	291.924	304.207	316.278	321.120	325.402	336.863
Kısa Vade	16.424	23.013	32.203	38.916	42.855	43.148	52.522	49.020	77.369	81.996	88.378	96.620	98.184	100.951
Kamu	915	1.341	1.840	2.133	1.750	2.163	3.248	3.598	4.290	7.013	10.683	12.772	9.762	11.040
TCMB	1.655	2.860	3.287	2.763	2.563	2.282	1.874	1.781	1.586	1.282	1.287	1.171	1.117	1.082
Özel	13.854	18.812	27.076	34.020	38.542	38.703	47.400	43.641	71.493	73.701	76.408	82.677	87.305	88.829
Uzun Vade	113.168	121.074	128.803	131.586	165.482	207.180	228.523	220.203	214.555	222.211	227.900	224.500	227.218	235.912
Kamu	63.618	69.503	73.828	68.278	69.837	71.362	75.040	79.866	84.786	87.293	90.509	90.032	91.370	92.077
TCMB	20.348	21.513	18.123	12.662	13.115	13.519	12.192	11.596	10.363	8.589	8.587	7.732	6.946	6.642
Özel (1)	29.202	30.058	36.852	50.646	82.530	122.299	141.291	128.742	119.406	126.329	128.804	126.736	128.902	137.193
Kamu	64.533	70.844	75.668	70.411	71.587	73.525	78.288	83.464	89.076	94.306	101.192	102.804	101.132	103.117
Kısa Vade	915	1.341	1.840	2.133	1.750	2.163	3.248	3.598	4.290	7.013	10.683	12.772	9.762	11.040
Uzun Vade	63.618	69.503	73.828	68.278	69.837	71.362	75.040	79.866	84.786	87.293	90.509	90.032	91.370	92.077
TCMB	22.003	24.373	21.410	15.425	15.678	15.801	14.066	13.377	11.949	9.871	9.874	8.903	8.063	7.724
Kısa Vade	1.655	2.860	3.287	2.763	2.563	2.282	1.874	1.781	1.586	1.282	1.287	1.171	1.117	1.082
Uzun Vade	20.348	21.513	18.123	12.662	13.115	13.519	12.192	11.596	10.363	8.589	8.587	7.732	6.946	6.642
Özel	3.056	48.870	63.928	84.666	121.072	161.002	188.691	172.383	190.899	200.030	205.212	209.413	216.207	226.022
Kısa Vade	13.854	18.812	27.076	34.020	38.542	38.703	47.400	43.641	71.493	73.701	76.408	82.677	87.305	88.829
Uzun Vade (1)	29.202	30.058	36.852	50.646	82.530	122.299	141.291	128.742	119.406	126.329	128.804	126.736	128.902	137.193

(1) 01.10.2001 tarihinden itibaren TCMB tarafından izlenmektedir.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Türkiye Brüt Dış Borç Stoku-Borçlu Dağılımı (Milyon \$)

	2008		2009		2010		2011		2012		2012	
	I.Dönem	II.Dönem	I.Dönem	II.Dönem	I.Dönem	II.Dönem	I.Dönem	II.Dönem	I.Dönem	II.Dönem	III.Dönem	IV.Dönem
Türkiye Brüt Dış Borç Stoku												
Kamu	281.045	269.223	291.924	304.207	316.278	321.120	325.402	336.863	321.120	325.402	336.863	336.863
Genel Yönetim	78.288	83.464	89.076	94.306	101.192	102.804	101.132	103.117	101.192	102.804	101.132	103.117
Merkezi Yönetim	72.362	77.139	81.721	82.993	85.633	84.512	85.437	85.606	85.633	84.512	85.437	85.606
Mahallî İdareler	69.757	74.054	78.085	79.185	81.676	80.780	81.556	81.709	81.676	80.780	81.556	81.709
Fonlar	2.466	2.993	3.589	3.792	3.942	3.723	3.873	3.894	3.942	3.723	3.873	3.894
	138	91	47	17	16	9	9	3	16	9	9	3
Finansal Kuruluşlar	3.740	4.716	6.035	10.031	14.275	17.082	14.460	16.282	14.275	17.082	14.460	16.282
Kamu Bankaları	3.740	4.716	6.035	10.031	14.275	17.082	14.460	16.282	14.275	17.082	14.460	16.282
Finansal Olmayan Kuruluşlar	2.186	1.609	1.320	1.282	1.283	1.210	1.235	1.229	1.283	1.210	1.235	1.229
KİT'ler	1.992	1.437	1.183	1.162	1.161	1.091	1.114	1.107	1.161	1.091	1.114	1.107
Diğer	194	172	137	121	122	120	121	122	122	120	121	122
TCMB	14.066	13.377	11.949	9.871	9.874	8.903	8.063	7.724	9.874	8.903	8.063	7.724
Özel	188.691	172.383	190.899	200.030	205.212	209.413	216.207	226.022	205.212	209.413	216.207	226.022
Finansal Kuruluşlar	74.763	66.048	87.869	93.502	96.254	99.637	104.589	111.494	96.254	99.637	104.589	111.494
Bankalar	53.702	49.524	75.115	79.960	81.494	84.044	89.456	97.177	81.494	84.044	89.456	97.177
Bankacılık Dışı	21.062	16.524	12.754	13.542	14.760	15.593	15.133	14.317	14.760	15.593	15.133	14.317
Finansal Olmayan Kuruluşlar	113.927	106.335	103.030	106.528	108.959	109.777	111.618	114.528	108.959	109.777	111.618	114.528
Kısa Vadeli Borçlar	52.522	49.020	77.369	81.996	88.378	96.620	98.184	100.951	88.378	96.620	98.184	100.951
Kamu	3.248	3.598	4.290	7.013	10.683	12.772	9.762	11.040	10.683	12.772	9.762	11.040
Genel Yönetim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Merkezi Yönetim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mahallî İdareler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fonlar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Finansal Kuruluşlar	3.148	3.598	4.290	7.013	10.683	12.772	9.762	11.040	10.683	12.772	9.762	11.040
Kamu Bankaları	3.148	3.598	4.290	7.013	10.683	12.772	9.762	11.040	10.683	12.772	9.762	11.040
Finansal Olmayan Kuruluşlar	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KİT'ler	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TCMB	1.874	1.781	1.586	1.282	1.287	1.171	1.117	1.082	1.287	1.171	1.117	1.082
Özel	47.400	43.641	71.493	73.701	76.408	82.677	87.305	88.829	76.408	82.677	87.305	88.829
Finansal Kuruluşlar	24.088	21.868	47.639	46.604	48.521	52.024	56.145	58.400	48.521	52.024	56.145	58.400
Bankalar	23.692	21.587	46.576	45.231	46.641	49.752	54.388	57.182	46.641	49.752	54.388	57.182
Bankacılık Dışı	396	281	1.063	1.373	1.880	2.272	1.757	1.218	1.880	2.272	1.757	1.218
Finansal Olmayan Kuruluşlar	23.312	21.773	23.854	22.097	27.887	30.653	31.160	30.429	27.887	30.653	31.160	30.429
Uzun Vadeli Borçlar	228.523	220.203	214.555	222.211	227.900	224.500	227.218	235.912	227.900	224.500	227.218	235.912
Kamu	75.040	79.866	84.786	87.293	90.509	90.032	91.370	92.077	90.509	90.032	91.370	92.077
Genel Yönetim	72.362	77.139	81.721	82.993	85.633	84.512	85.437	85.606	85.633	84.512	85.437	85.606
Merkezi Yönetim	69.757	74.054	78.085	79.185	81.676	80.780	81.556	81.709	81.676	80.780	81.556	81.709
Mahallî İdareler	2.466	2.993	3.589	3.792	3.942	3.723	3.873	3.894	3.942	3.723	3.873	3.894
Fonlar	138	91	47	17	16	9	9	3	16	9	9	3
Finansal Kuruluşlar	592	1.118	1.745	3.018	3.592	4.310	4.698	5.242	3.592	4.310	4.698	5.242
Kamu Bankaları	592	1.118	1.745	3.018	3.592	4.310	4.698	5.242	3.592	4.310	4.698	5.242
Finansal Olmayan Kuruluşlar	2.086	1.609	1.320	1.282	1.283	1.210	1.235	1.229	1.283	1.210	1.235	1.229
KİT'ler	1.892	1.437	1.183	1.162	1.161	1.091	1.114	1.107	1.161	1.091	1.114	1.107
Diğer	194	172	137	121	122	120	121	122	122	120	121	122
TCMB	12.192	11.596	10.363	8.589	8.587	7.732	6.946	6.642	8.587	7.732	6.946	6.642
Özel	141.291	128.742	119.406	126.329	128.804	126.736	128.902	137.193	128.804	126.736	128.902	137.193
Finansal Kuruluşlar	50.675	44.180	40.230	46.898	47.733	47.613	48.444	53.094	47.733	47.613	48.444	53.094
Bankalar	30.010	27.937	28.539	34.729	34.853	34.292	35.068	39.995	34.853	34.292	35.068	39.995
Bankacılık Dışı	20.666	16.243	11.691	12.169	12.880	13.321	13.376	13.099	12.880	13.321	13.376	13.099
Finansal Olmayan Kuruluşlar	90.615	84.562	79.176	79.431	81.072	79.124	80.458	84.099	81.072	79.124	80.458	84.099

Kaynak: Hazine Müteselsatlığı

1.3.2. Vergi Yüğü

Vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı olarak ifade edilen vergi yüğü oranı bakımından Türkiye, OECD kapsamındaki Avrupa ülkeleri arasında en düşük orana sahip ülke konumunu koruduğı görülmektedir. 2008 yılı Mart ayı ile birlikte yayımlanan 1998 baz yılı yeni milli gelir tahminine göre, milli gelir büyüklüğünde bir önceki milli gelir büyüklüğüne göre %30 civarında artış gerçekleşmiş; bunun sonucunda da yeni seri ile birlikte vergi yüğü oranları bir miktar daha küçülmüştür.

Son yayımlanan OECD verilerine göre 2010 yılında OECD ülkeleri ortalaması olarak %33,8 seviyelerinde olan vergi yüğü oranının Türkiye için %25,7 olduğu görülmektedir. 2011 yılı geçici sonuçlarına göre ise Türkiye'nin vergi yüğü oranı bir miktar daha azalarak %25'e gerilemiştir. OECD ülkeleri içindeki Avrupalı ülkelere ait vergi yüğü oranları ile Türkiye'nin vergi yüğü oranı arasında çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. 2011 yılı için vergi yüğü oranı Fransa'da %44,2, Almanya'da %37,1, İtalya'da %42,9, İspanya'da %31,6, İsveç de %44,5, İngiltere'de ise %35,5'tir.

Türkiye'nin vergi verimliliğindeki en büyük sorunu dolaysız vergilerde yatmaktadır. 20 yıl öncesinde Türkiye'de vergi gelirleri içinde dolaylı vergi ve dolaysız vergi payları %50 seviyelerinde iken; son yıllarda dolaylı verginin toplam vergi içindeki payı %70, dolaysız vergilerin ise %30'lar seviyelerinde bulunmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni Türkiye'de kayıt dışı faaliyetlerin çok büyük boyutlarda olmasındadır.

Buna karşılık OECD ülkelerinde vergi oranları düşerken, Türkiye'de artmakta ve Türkiye'de vergisini ödeyen vatandaşlar, vergi adaleti bakımından büyük haksızlıklarla karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye'nin kayıt dışı ekonomik faaliyetleri kayıt altına almakta başarı göstermesi halinde, vergi oranları aşağı çekilebilecek ve vergi yüğü de yükselebilecektir. Vergi yüğü oranının artması sonucunda da devletin tasarrufu artacak, cari açık ve iç tasarruf yetersizliğini çözmeye başarılı olabilecektir.

Türkiye'de Vergi Yüğü

(GSYİH'ya Oran, %)

	2012	2013	2014	2015
Sosyal Güvenlik Primleri Hariç Vergi Yüğü (Red ve İadeler Hariç)	20,0	20,8	20,5	20,2
Sosyal Güvenlik Primleri Dahil Vergi Yüğü (Red ve İadeler Hariç)	27,2	28,2	27,9	27,5

Kaynak: Orta Vadeli Program (2013-2015)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Üyesi Ülkelerde Vergi Yüğü (%)

	1965	1975	1985	1995	2000	2007	2008	2009	2010	2011 (Geçici)
Avustralya	20,6	25,4	27,8	28,2	30,4	29,7	27,1	25,8	25,6	-
Avusturya ¹	33,9	36,7	40,9	41,4	43,0	41,8	42,8	42,5	42,0	42,1
Belçika	31,1	39,4	44,3	43,5	44,7	43,6	43,9	43,1	43,5	44,0
Kanada	25,7	32,0	32,5	35,6	35,6	33,1	32,3	32,1	31,0	31,0
Şili	-	-	-	18,5	18,9	22,8	21,4	17,1	19,6	21,4
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	35,9	34,0	35,9	35,0	33,9	34,2	35,3
Danimarka ¹	30,0	38,4	46,1	48,8	49,4	48,9	47,8	47,7	47,6	48,1
Estonya	-	-	-	36,3	31,0	31,4	31,7	35,7	34,2	32,8
Finlandiya	30,4	36,6	39,8	45,7	47,2	43,0	42,9	42,8	42,5	43,4
Fransa ¹	34,2	35,5	42,8	42,9	44,4	43,7	43,5	42,5	42,9	44,2
Almanya ²	31,6	34,3	36,1	37,2	37,5	36,1	36,5	37,3	36,1	37,1
Yunanistan ¹	18,0	19,6	25,8	29,1	34,3	32,5	32,1	30,4	30,9	31,2
Macaristan	-	-	-	41,5	39,3	40,3	40,1	39,9	37,9	35,7
İzlanda	26,2	30,0	28,2	31,2	37,2	40,6	36,7	33,9	35,2	36,0
İrlanda	24,9	28,5	34,3	32,1	31,0	30,9	29,1	27,7	27,6	28,2 ⁴
İsrail ³	-	-	-	36,7	36,8	36,3	33,8	31,4	32,4	32,6
İtalya	25,5	25,4	33,6	39,9	42,0	43,2	43,0	43,0	42,9	42,9
Japonya	17,8	20,4	26,7	26,4	26,6	28,5	28,5	27,0	27,6	-
Kore	-	14,9	16,1	20,0	22,6	26,5	26,5	25,5	25,1	25,9
Lüksemburg	27,7	32,8	39,5	37,1	39,1	35,6	35,5	37,7	37,1	37,1
Meksika	-	-	15,5	15,2	16,9	17,7	20,9	17,4	18,8	19,7 ⁵
Hollanda	32,8	40,7	42,4	41,5	39,6	38,7	39,3	38,2	38,7	-
Yeni Zelanda	23,9	28,4	30,9	36,2	33,2	34,7	33,8	31,6	31,5	31,7
Norveç	29,6	39,2	42,6	40,9	42,6	42,9	42,1	42,4	42,9	43,2
Polonya	-	-	-	36,2	32,8	34,8	34,2	31,7	31,7	-
Portekiz	15,9	19,1	24,5	29,3	30,9	32,4	32,5	30,7	31,3	-
Slovak Cumhuriyeti	-	-	-	40,3	34,1	29,5	29,5	29,1	28,3	28,8
Slovenya	-	-	-	39,0	37,3	37,7	37,1	37,1	37,5	36,8
İspanya ¹	14,7	18,4	27,6	32,1	34,3	37,3	33,1	30,9	32,3	31,6
İsveç	33,3	41,3	47,4	47,5	51,4	47,4	46,4	46,6	45,5	44,5
İsviçre	17,5	23,8	25,2	26,9	29,3	27,7	28,1	28,7	28,1	28,5
Türkiye	10,6	11,9	11,5	16,8	24,2	24,1	24,2	24,6	25,7	25,0
İngiltere	30,4	34,9	37,0	34,0	36,4	35,8	35,8	34,2	34,9	35,5
ABD	24,7	25,6	25,6	27,8	29,5	27,9	26,3	24,2	24,8	25,1
Ağırlıksız Ortalama										
OECD Toplam	25,5	29,3	32,5	34,5	35,2	35,1	34,5	33,7	33,8	-

Kaynak: OECD, Revenue Statistics 1965-2011: 2012 Edition

1. Toplanmamış vergileri temsil eden tüm sermaye transferleri, toplam vergi gelirlerinden düşülmüştür.

2. 1991 itibarıyla Birleşik Almanya.

3. İsrail'e ait veriler, ilgili İsrail otoritelerince ve sorumlulukları altında sağlanmıştır. Bu tür verilerin OECD tarafından kullanımı, uluslararası hukuk koşulları altında West Bank'ta bulunan Golan Tepeleri, Doğu Kudüs ve İsrail anlaşmalarına hukuken sakıncalı değildir.

4. Yerel yönetimler tarafından toplanmakta olan beklenen gelirler dahil olmak üzere Sekreterlik tahminidir.

5. Devlet ve yerel yönetimler tarafından toplanmakta olan beklenen gelirler dahil olmak üzere Sekreterlik tahminidir.

1.3.3. Özelleştirme

Türkiye'de özelleştirme ile ilgili ilk uygulamalar 1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacı ile özel sektöre devri uygulamaları şeklinde 40 yıl önce gündeme gelmiştir. 1986 yılından itibaren hız kazanan ve tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde bugüne kadar özelleştirme idaresi tarafından 201 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmıştır. Bu 201 kuruluşun 191'inde hiç kamu payı kalmamış bulunmaktadır.

1986 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 46,1 milyar dolar düzeyindedir. Bir bölümü vadeli ve döviz cinsinden gerçekleştirilen bu hisse senedi ve

vadeli satış işlemlerinden 30 Kasım 2012 tarihi itibarıyla 35,1 milyar dolar net giriş sağlanmıştır. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 4,5 milyar dolarlık temettü geliri ve 10,8 milyar dolarlık diğer kaynaklarla birlikte 1985-30 Kasım 2012 dönemi toplam kaynakları 50,4 milyar dolar düzeyine ulaşmış bulunmaktadır.

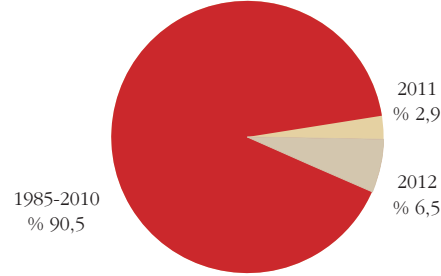
1985-2005 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye özelleştirme uygulamalarında başarı sağlayamamıştır. Söz konusu dönemdeki özelleştirme geliri toplamı 17,7 milyar dolar seviyelerinde kalmıştır. 2005 yılında ilk kez özelleştirme uygulaması hızlanmış ve başarılı bir özelleştirme ile 8,2 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleşmiştir. 2006 yılında da 8,1 milyar dolar seviyelerinde gerçekleşen özelleştirme geliri, 2007'de 4,3 milyar dolara geriledikten sonra, 2008'de tekrar 6,3 milyar dolara yükselmiştir.

2009-2011 yılları arasında sırasıyla 2,3, 3,1 ve 1,4 milyar dolar olan seviyelerine gerileyen özelleştirme gelirleri, 2012 yılında da 3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılındaki bu tutarın %83,5'ine karşılık gelen 2,5 milyar dolarlık özelleştirme geliri halka arzdan elde edilirken, %10,3'ü olan 311,7 milyon dolarlık bölümü tesis/varlık satışından ve %6,2'si olan 186,5 milyon dolarlık bölümü de blok satıştan elde edilmiştir.

1985-2012 arasındaki 46,1 milyar dolarlık özelleştirme gelirinin %44,4'ü (20,4 milyar dolar) gibi büyük bir kısmı blok satış yöntemiyle elde edilirken, %30,6'sı (14,1 milyar dolar) tesis/varlık satışından, %20,8'i (9,6 milyar dolar) halka arzdan, %2,7'si (1,3 milyar dolar) İMKB'de satıştan ve %1,6'sı (720,5 milyon dolar) da bedelli devir yoluyla elde edilmiştir.

Yıllar İtibarıyla Özelleştirme Gelirleri (%)

1985-2012 Özelleştirme Gelirleri Toplamı
46.096 Milyon \$

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Özelleştirme Gelirleri (\$)

Özelleştirme Yöntemi	1985-2010	2011	2012	Toplam
Blok Satış	20.257.066.639	0	186.520.000	20.443.586.639
Tesis/Varlık Satışı	12.429.720.087	1.351.960.629	311.744.509	14.093.425.225
Halka Arz	7.053.283.819	0	2.519.616.050	9.572.899.869
İMKB'de Satış	1.261.053.768	0	0	1.261.053.768
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.368.792	0	0	4.368.792
Bedelli Devirler	713.797.924	6.457.498	244.533	720.499.955
Toplam	41.719.291.029	1.358.418.127	3.018.125.092	46.095.834.248

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Not: 1995 uygulamalarına METAS'ın rehinli hisse satışı olan 57.900.000 \$ dahildir. Rakamlar, ilgili yılda gerçekleştirilen uygulama tutarlarını gösteren satış miktarıdır.

1.3.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları

Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve İşsizlik Sigortası Fonu yer almaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşları gelir-gider dengesine, İŞKUR'un sadece yatırımı dahil edilmekte olup, işsizlik sigortası fonu dengesi ayrı bir tabloda gösterilmektedir.

2012 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerin, 5 puanlık teşvik primi de dahil olmak üzere 62,9 milyar TL olması beklenirken, 2012 yılı bütçe gerçekleşme sonuçlarına göre bu tutarın 63,7 milyar TL seviyelerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu tutar, 2012 yılı bütçe giderlerinin %17,7'si kadardır. 2011 yılındaki oran ise %16,9 olup 52,8 milyar TL seviyelerinde idi.

Hizmet akdi ile çalışanlar için 5 puanlık prim teşviki kapsamında merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya 2011 yılında 4,7 milyar TL'lik transfer yapılmış olup, 2012 yılında da 5,6 milyar TL transfer yapılması beklenmektedir. İşsizlik sigortası fon varlığı tutarının ise 2011 yılındaki 53,3 milyar TL seviyelerinden, 2012'de 61,5 milyar TL'ye yükseleceği beklenmektedir. 2012 yılında işsizlik sigortası fon varlığının GSYİH'ya oranının ise %4,29 olacağı tahmin edilmiştir.

1.3.5. Merkezi Yönetim Bütçesi

2012 yılı bütçe tahmininde bütçe gelirleri 329,8 milyar TL olarak tahmin edilirken, gerçekleşme %0,6'lık artışla 331,7 milyar TL olmuştur. 2012 yılında ekonomik faaliyetlerde görülen durgunluk beklenenin de altında kalınca, yılın son yarısında yapılan bazı dolaylı vergi artışlarına rağmen; 2012'deki gelir yönünden bütçe tahmini ile gerçekleşme arasındaki fark oldukça küçük kalmıştır. 2010 ve 2011 yılında ekonomik faaliyetlerdeki hareketlilik sonrası, 2012'deki durgunluk bu sonucu doğurmuştur.

2012'de bütçe gelirlerinin %84'ü vergi gelirlerinden oluşurken, 2011 yılındaki %85,5'lik orana göre vergi gelirlerinin payı az da olsa bir miktar gerilemiştir. 2011 yılında vergi gelirleri 2010 yılına göre %20,5 oranında artarken, 2012 yılında %9,8 ile daha düşük bir oranda artış olmuştur. Vergi gelirleri içindeki gelir vergisi kalemi de 2011 yılında %20,8 oranında artarken, 2012 yılındaki artış oranı %15,8 ile daha düşüktür.

Kurumlar vergisi gelirleri 2012 yılında %7,5 oranında artarken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri de %8,2 oranında artış göstermiştir. Dahilde alınan mal ve hizmet vergilerinin alt kalemi olan dahilde alınan katma değer vergisindeki artış %5 seviyelerinde olurken,

özel tüketim vergisindeki artış oranı ise %11,7'dir. Banka ve sigorta muameleleri vergi gelirlerindeki artış oranı %27,5 iken, özel iletişim vergi gelirleri de %1,2 oranında artış göstermiştir. Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi gelirlerinde artış oranı ise %3,5 ile sınırlı kalmıştır.

2012'de vergi gelirleri artış oranlarındaki küçülme nedeni ile bütçe açığı 2011'deki açığa göre %61,9 oranında artış göstermiştir. Bu artışta 2012 yılında ithalatta yaşanan gerileme sonucu, dış ticaretten alınan vergilerdeki %3,5'lik düşük artış oranı önemli bir etken olmuştur.

2012 yılında dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı %69,3 olup, 2011 yılındaki %69,8'lik orana çok yakındır. Dolaysız (direkt) vergilerin payı ise 2011'de %30,2, 2012'de %30,7'dir. Vergi gelirlerindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin paylarının dağılımı Türkiye'ye özgü bir durum olup, vergi sistemimizdeki yapısal bozukluktan kaynaklanmaktadır.

Vergi gelirleri içindeki gelir ve kurumlar vergilerinin payları 2011 yılında %19,2 ve %10,6 iken, bu paylar

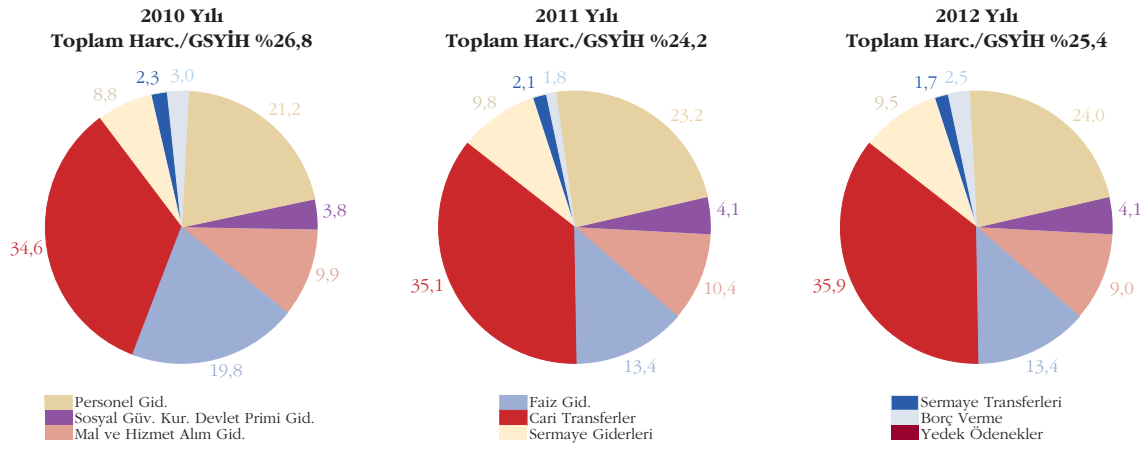
2012 yılı %20,3 ve %10,4'tür. Gelir vergisinin vergi gelirleri içindeki payı 1,1 puan artarken, kurumlar vergisinin payı 0,2 puan azalmıştır. Dış ticaretten alınan vergilerin payı ise 2011 yılına göre 1,3 puan azalarak %21,1'den %19,8'e gerilemiştir. Bu kalemin payındaki gerileme ithalat düşüşünden kaynaklanmıştır.

Merkezi yönetim bütçe giderleri ise 2012 yılı için başlangıç bütçe ödeneği olarak 350,9 milyar TL olarak tahmin edilmişken, gerçekleşme %2,7 oranında daha fazla olarak 360,5 milyar TL olmuştur.

2012 yılı bütçe gerçekleşme sonuçlarına göre sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri transferi 63,7 milyar TL olup, bütçe giderlerinin %17,7'si kadardır. Bu oran 2011 yılı için %16,9 iken, transfer tutarı da 52,8 milyar TL seviyelerinde idi. 2012 yılında oran 0,8 puan artarken, tutarda da %20,6 oranında artmıştır.

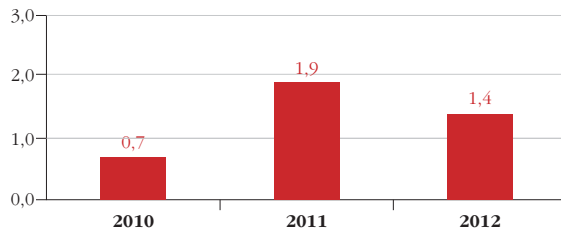
2012 yılı bütçesinde bütçe açığı 21,1 milyar TL olarak belirlenirken, gerçekleşme sonuçlarına göre açık %36,5 oranında daha fazla olarak 28,8 milyar TL olmuştur. 2012 yılı faiz dışı denge gerçekleşmesi ise 19,6 milyar TL'dir.

Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları Dağılımı (%)

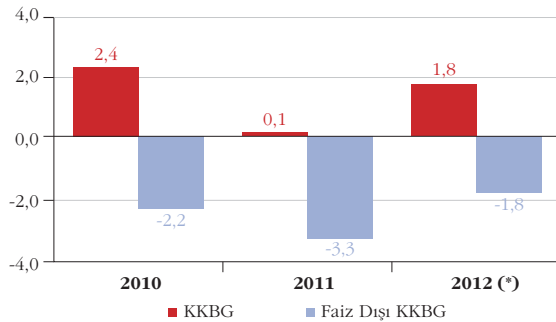
Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü, TÜİK

Faiz Dışı Bütçe Dengesi / GSYİH (%)

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü, TÜİK

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği / GSYİH (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı, TÜİK
Not, 2013 yılı ekonomik programındaki KKBG ve Faiz Dışı KKBG büyüklüklerinin GSYİH'ya oranlanması ile bulunmuştur. Negatif işaret fazlayı göstermektedir.
(*) 2012 yılı KKBG ve Faiz Dışı KKBG büyüklükleri 2013 yılı ekonomik programındaki gerçekleşme tahminidir.

Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Bin TL)

	Ocak-Aralık 2011	Ocak-Aralık 2012	Değişim (%)	Pay (%)	2012 Bütçe Tahmini	Gerçekleşme/ Program Hedefi (%)
Harcamalar						
1 - Faiz Hariç Harcama	314.606.792	360.491.300	14,6	100,0	350.948.318	102,7
Personel Giderleri	272.375.234	312.075.252	14,6	86,6	300.698.318	103,8
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi	72.914.142	86.455.340	18,6	24,0	81.692.195	105,8
Mal ve Hizmet Alımları	12.849.764	14.725.295	14,6	4,1	14.278.805	103,1
Cari Transferler	32.797.259	32.503.863	-0,9	9,0	28.858.929	112,6
Sermaye Giderleri	110.498.851	129.265.928	17,0	35,9	130.220.180	99,3
Sermaye Transferleri	30.905.295	34.184.700	10,6	9,5	27.913.538	122,5
Borç Verme	6.738.618	5.969.735	-11,4	1,7	4.242.856	140,7
Yedek Ödenekler	5.671.305	8.970.391	58,2	2,5	8.624.895	104,0
	0	0	-	-	4.866.920	-
2 - Faiz Harcamaları	42.231.558	48.416.048	14,6	13,4	50.250.000	96,4
	296.823.602	331.700.350	11,7	100,0	329.844.817	100,6
Gelirler	286.554.013	320.277.444	11,8	96,6	321.725.928	99,5
1 - Genel Bütçe Gelirleri	253.809.179	278.751.067	9,8	84,0	277.676.933	100,4
Vergi Gelirleri	9.063.090	13.976.332	54,2	4,2	9.234.993	151,3
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	1.068.362	1.577.284	47,6	0,5	1.183.357	133,3
Alınan Bağış ve Yardımlar ile Özel Gelirler	19.739.446	22.587.565	14,4	6,8	21.903.204	103,1
Faizler, Paylar ve Cezalar	2.529.671	2.049.488	-19,0	0,6	11.458.046	17,9
Sermaye Gelirleri	344.265	1.335.708	288,0	0,4	269.395	-
Alacaklardan Tahsilat	8.174.114	9.084.883	11,1	2,7	6.090.992	149,2
2 - Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	2.095.475	2.338.023	11,6	0,7	2.027.897	115,3
3 - Düzen. ve Denet. Kurumlarının Gelirleri	-17.783.190	-28.790.950	61,9	-	-21.103.501	136,4
Bütçe Dengesi	24.448.368	19.625.098	-19,7	-	29.146.499	67,3

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı

	2009	2010	2011	2012 (1)	2013 (2)
	(Cari Fiyatlarla. Milyon TL)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği	52.761	40.081	17.783	33.472	33.893
KİT Borçlanma Gereği	-3.935	-7.041	-2.810	2.002	-231
İşletmeciler KİT Borçlanma Gereği	-4.213	-8.049	-2.169	890	-1.554
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Borçlanma Gereği	279	1.008	-641	1.112	1.324
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	4.036	-1.021	-2.525	-1.069	1.231
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-828	-1.425	-1.514	-359	-190
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	-546	-346	-320	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-3.743	-3.844	-7.582	-7.980	-10.303
Fonlar Borçlanma Gereği	346	-456	-1.241	-1.235	-1.010
Toplam KKBG	48.091	25.949	1.790	24.831	23.391
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-7.268	-24.381	-42.460	-26.105	-31.705
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	52.462	29.873	5.908	26.190	32.870
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-2.898	-20.457	-38.343	-24.746	-22.226
	(GSYİH'ya Oran.%)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği	5,54	3,65	1,37	2,33	2,16
KİT Borçlanma Gereği	-0,41	-0,64	-0,22	0,14	-0,01
İşletmeciler KİT Borçlanma Gereği	-0,44	-0,73	-0,17	0,06	-0,1
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Borçlanma Gereği	0,03	0,09	-0,05	0,08	0,08
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	0,42	-0,09	-0,19	-0,07	0,08
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-0,09	-0,13	-0,12	-0,03	-0,01
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	-0,06	-0,03	-0,02	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-0,39	-0,35	-0,58	-0,56	-0,66
Fonlar Borçlanma Gereği	0,04	-0,04	-0,1	-0,09	-0,06
TOPLAM KKBG	5,05	2,36	0,14	1,73	1,49
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-0,76	-2,22	-3,27	-1,82	-2,02
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	5,51	2,72	0,46	1,83	2,09
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-0,3	-1,86	-2,95	-1,72	-1,41

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

Not: Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

1.4. Nüfus ve İstihdam

Türkiye'de nüfus ve istihdamla ilgili bilgiler ilk kez 1927 yılında İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından "de facto" denilen sistemle yapılmıştır. Hazır nüfus denilen sistemle yapılmış nüfus sayımı sonucu 1927 yılında Türkiye'nin nüfusunun 13.648.000 kişi olduğu tespit edilmiştir. Daha sonraları bu yöntemle beşer yıllık aralıklarla yapılmaya devam edilen nüfus sayımlarının sonuncusu ise 2000 tarihinde yapılmıştır.

2007 yılından bu yana ise nüfus sayımı sistemi değiştirilerek adrese dayalı nüfus esas olmak üzere nüfus sayımı sonuçları yayımlanmaya başlanmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde (ADNKS) elde edilen nüfus sayımı ile eski sayım sonuçları

arasında oldukça büyük farklılıkların olduğu görülmüştür. Eski sisteme göre 2007 yıl ortası nüfusu 73.875.000 kişi iken, ADNKS sonuçlarına göre nüfusun 70.586.256 kişi olduğu tespit edilmiştir.

31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 75.627.384 kişi iken, nüfus artış hızı %0,12'dir. 2011 yılındaki %0,13,5'lik nüfus artış hızına göre, 2012'de nüfus artış hızı gerileme göstermiştir.

2012 yılında Türkiye nüfusunun %18,3'ünün (13.854.740 kişi) İstanbul'da ikamet ettiği görülmektedir. İstanbul'u %6,6'lık pay, 4.965.542 kişi ile Ankara ve %5,3'lük pay, 4.005.459 kişi ile de İzmir takip etmektedir.

Nüfus, Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu

Yıllar	Nüfus (Kişi)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	İl Sayısı	İlçe Sayısı	Belde/İlk Kademe Belediye Sayısı	Köy Sayısı	Nüfus Yoğunluğu (Km ² /Kişi)
2007	70.586.256	-	81	850	2.294	34.438	92
2008	71.517.100	13,10	81	892	1.981	34.349	93
2009	72.561.312	14,50	81	892	1.978	34.367	94
2010	73.722.988	15,88	81	892	1.977	34.402	96
2011	74.724.269	13,49	81	892	1.977	34.425	97
2012	75.627.384	12,01	81	892	1.977	34.434	98

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)

1.4.1. Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Türkiye'nin 2012 yılsonu itibariyle toplam nüfusu bir yıl önceye göre %0,12 (903.115 kişi) artarak 75.627.384 kişi olmuştur. 2012 yılındaki nüfusun %50,2'si (37.956.168 kişi) erkek, %49,8'i (37.671.216 kişi) ise kadınlardan oluşmaktadır.

2012 yılı için yayımlanan Hanehalkı İşgücü Anket Çalışması sonuçlarına göre kurumsal olmayan nüfus 1.228.000 kişilik bir artışla 73.604.000 kişiye yükselmiştir. Çalışma çağındaki nüfus ise bir yıl önceye göre 1.131.000 kişi artarak 54.724.000 kişi olmuştur. 2012 yılında kurumsal olmayan nüfustaki artış oranı %1,7 olurken, çalışabilir nüfustaki artış %2,1 ile az da olsa daha yüksektir.

2012 yılında işgücü sayısı 614.000 kişi (%2,3) artarak 27.339.000 kişiye ulaşırken, işgücüne katılma oranı %50 ile 2011 yılına göre çok fazla değişmemiştir. Türkiye'ye ait bu oran OECD üyesi ülkeler içindeki en düşük oran olup, en düşük ülke oranı ile de çok büyük bir fark bulunmaktadır.

2012 yılında istihdam edilenler sayısı %2,9 (711.000 kişi) oranında artış göstererek 24.821.000 kişiye yükselmiştir. İşsiz sayısı ise 97.000 kişi azalarak 2.518.000 kişiye gerilemiştir. 2011 yılına ait istihdam oranı %45 seviyelerinden 2012'de %45,4'e yükselirken; işsizlik oranı %9,8'den %9,2'ye gerilemiştir. %9,2'lik bu oran 2000 yılındaki %6,5'lik işsizlik oranından sonra elde edilen en düşük orandır.

2012'de tarım dışı işsizlik oranı 2011 yılına göre 0,9 puan azalarak %11,5'e gerilemiştir. Aynı azalma eğilimi genç nüfustaki işsizlik oranında da yaşanmış; 2011 yılında %18,4 olan genç nüfusa ait işsizlik oranı %17,5'e gerilemiştir.

2011 yılında %25,5 olan tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam edilenler içindeki payı 2012 yılında %24,6'ya gerilemiş; tarım sektörünün istihdam içindeki ağırlığı 0,9 puan azalmıştır. İnşaat sektöründe istihdam edilenlerin payı 2011 yılına göre çok fazla değişmeyip %6,9 seviyelerinde gerçekleşirken; hizmetler sektörünün toplam istihdam içindeki payı 2011 yılına göre 1,3 puan artarak %49,4'e yükselmiştir. 2012 yılında hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da bir önceki yıla göre %5,8 oranında artmıştır.

2012 yılında imalat sanayinde istihdam açısından olumsuz gelişmeler söz konusu olmuş; imalat sanayinin toplam istihdam içindeki payı 2011 yılından 2012'ye %18,1'den %17,8'e gerilemiştir. 2012 yılındaki %17,8'lik bu oran 2003 yılından sonraki en düşük orandır.

2012 yılında iş aramayıp çalışmaya hazır olanların sayısı 1.994.000 kişi iken, mevsimlik çalışanların sayısı da 63.000 kişidir. Bunlara 2.518.000 kişilik işsiz olanlar da ilave edildiğinde, gerçek işsiz sayısının 4.575.000 kişiye yükselmiş olduğu görülmektedir. Bu hesaplama göre gerçek işsizlik oranının %15,6 seviyelerinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hanehalkı İşgücü Anket Çalışması 2012 yılı sonuçlarına göre istihdam edilenlerin %39'unun (9.686.000 kişi) kayıt dışı olarak çalıştığı görülmektedir. 2011 yılında ise kayıt dışı istihdam oranı %42,1 olup, kayıt dışı çalışan sayısı da 10.139.000 kişi idi. 2012 yılında 2011 yılına göre kayıt dışı çalışanların sayısı 453.000 kişi azalırken, kayıt dışı çalışanların oranı da 3,1 puan azalmıştır.

Yıllar İtibariyle Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2007	2008	2009	2010 (1)	2011
Çalışma Çağındaki Nüfus	49.994	50.772	51.686	52.541	53.593
İşgücü	23.114	23.805	24.748	25.641	26.725
İstihdam	20.738	21.194	21.277	22.594	24.110
Tarım Dışı İstihdam	15.871	16.178	16.037	16.911	17.967
Ücretsiz Aile İşçisi Hariç İstihdam	18.110	18.510	18.407	19.511	20.807
Tarım	4.867	5.016	5.240	5.683	6.143
Sanayi	4.314	4.441	4.079	4.496	4.704
Hizmetler	11.557	11.737	11.958	12.415	13.263
İnşaat	1.231	1.242	1.306	1.431	1.676
İşsiz	2.376	2.611	3.471	3.046	2.615
İşgücüne Katılma Oranı (%)	46,2	46,9	47,9	48,8	49,9
İstihdam Oranı (%)	41,5	41,7	41,2	43,0	45,0
İşsizlik Oranı (%)	10,3	11,0	14,0	11,9	9,8
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	12,6	13,6	17,4	14,8	12,4
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (%)	20,0	20,5	25,3	21,7	18,4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı, TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları
(1) 2009 yılından itibaren sektörel dağılım NACE Rev.2'ye göre dir.

1.4.2. Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

2013 yılı ekonomik programında 2011 yılı itibarıyla sosyal sigorta programlarının kapsadığı sigortalı nüfus oranı 2010 yılına göre 2,4 puan artarak %85,4'e yükselmiştir. 2011 yılında aktif sigortalı sayısı 15.618.428 kişi iken, bu sayıya 270.780 kişi isteğe bağlı sigortalı ile 1.246.688 kişilik tarım sektöründeki aktif sigortalı eklendiğinde toplam aktif sigortalı sayısı 17.135.896 kişiye ulaşmaktadır. 2010 yılındaki 15.944.359 kişilik toplam aktif sigortalı sayısına göre 2011 yılında %7,5 oranında bir artış söz konusudur. 2010 yılındaki artış oranının da %7,5 seviyelerinde olduğu göz önüne alındığında, son yıllarda aktif sigortalı sayısında önemli artışların olduğu ortaya çıkmaktadır.

2011 yılında kamuda çalışan aktif sigortalı sayısı 2010 yılına göre %11,9 oranında artarak 2.554.200 kişiye yükselmiştir. 2010 yılındaki %1,8'lik artış

oranına göre 2011 yılındaki artış oranı oldukça yüksektir.

2011 yılında kamuda çalışanlar sayısı 2010 yılına göre 271.689 kişi artmıştır. Hizmet akdi ile çalışan sigortalı sayısı da 2011 yılı sonunda %10 (1.007.218 kişi) oranında artarak 11.063.806 kişi olmuştur. 2010 yılındaki artış oranı da %10,9 seviyelerinde idi. Kamu kesiminde tarımda çalışan aktif sigortalı sayısı 2010 yılına göre %18,3 (27.891 kişi) oranında azalarak 2011 yılında 124.911 kişi olmuştur.

Bağımsız çalışan aktif sigortalı sayısı 2011 yılında bir önceki yıla göre %1 oranında artarak 1.880.740 kişi olmuştur. İsteğe bağlı aktif sigortalı sayısı 2011 yılı için 270 bin 780 kişi olup, 2010 yılına göre %27,7 oranında bir azalma söz konusu olmuştur.

Tarımdaki aktif sigortalı sayısı 2011 yılında %1,9 oranında artarak 1.121.777 kişi olurken, özel sandıklardaki aktif sigortalı sayısı da %4,4 oranında artarak 119.682 kişiye yükselmiştir.

Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus (Kişi)

Kuruluşlar	2009	2010	2011
I. Kamu Çalışanlarının Sigortalı Sayıları	9.028.211	9.191.803	9.998.872
1. Aktif Sigortalılar ¹	2.241.418	2.282.511	2.554.200
2. Aylık Alanlar (kişi)	1.795.334	1.822.730	1.856.273
3. Bağlımlılar ²	4.991.459	5.086.562	5.588.399
4. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1)/(2)	1,25	1,25	1,38
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,03	3,03	2,91
II. Hizmet Akdi İle Çalışanların Sigortalı Sayıları	34.204.574	36.466.213	38.050.678
1. Aktif Sigortalılar ³	9.066.132	10.056.588	11.063.806
2. Kısmi Süreli Çalışan Sigortalılar	52.116	16.964	60.237
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	178.541	152.802	124.911
4. Aylık Alanlar (kişi)	5.290.270	5.535.411	5.777.300
5. Bağlımlılar	19.617.515	20.704.448	21.024.424
6. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3)/(4)	1,76	1,85	1,95
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,68	2,57	2,38
III. Bağımsız Çalışanların Sigortalı Sayıları	14.705.935	15.177.791	15.390.199
1. Aktif Sigortalılar ⁴	1.832.133	1.862.192	1.880.740
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	389.791	374.535	270.780
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.014.948	1.101.131	1.121.777
4. Aylık Alanlar (kişi)	2.088.146	2.160.507	2.381.409
5. Bağlımlılar ²	9.380.917	9.679.426	9.735.493
6. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3)/(4)	1,55	1,54	1,37
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,54	3,55	3,70
IV. Özel Sandıklar Toplamı	331.205	341.103	350.890
1. Aktif Sigortalılar	109.668	114.600	119.682
2. Aylık Alanlar	82.459	83.581	84.890
3. Bağlımlılar ²	139.078	142.922	146.318
4. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1)/(2)	1,33	1,37	1,41
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,02	1,98	1,93
V. Genel Toplam	58.217.809	61.176.910	63.790.639
1. Aktif Sigortalılar	13.249.351	14.315.891	15.618.428
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	389.791	374.535	270.780
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.193.489	1.253.933	1.246.688
4. Kısmi Süreli Çalışan Sigortalılar	52.116	16.964	60.237
5. Aylık Alanlar	9.256.209	9.602.229	10.099.872
6. Bağlımlılar ²	34.128.969	35.613.358	36.494.634
7. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3+4)/(5)	1,61	1,66	1,70
8. Bağlımlılık Oranı (5+6)/(1+2+3+4)	2,91	2,83	2,71
VI. Genel Nüfus Toplamı	72.561.312	73.722.988	74.724.269
VIII. Sigortalı Nüfus Oranı (Yüzde)	80,2	83,0	85,4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

1. Aktif sigortalı sayıları Nisan 2009 tarihinden itibaren kesenekleri Kuruma bildirilen kişi sayıları olarak verilmeye başlanmıştır. Nisan 2009 tarihinden önce ise aktif sigortalı sayıları katsayı sistemine göre verildiğinden, kesenekleri Kuruma bildirilen kişi sayıları 2009 yılı Aralık ayına göre geçmişe yönelik olarak revize edilmiştir.

2. Bağlımlıların hesaplanmasında yeni katsayılar dikkate alınarak veriler geçmişe yönelik olarak revize edilmiştir.

3. Zorunlu sigorta ve yurt dışı topluluk sigortasını kapsamaktadır.

4. Muhtarlık ve zorunlu sigortayı kapsamaktadır.

1.5. Parasal Gelişmeler

1.5.1. Merkez Bankası Analitik Bilançosundaki Gelişmeler

28-12-2012 tarihli TCMB Analitik Bilanço'su, son bir yılda %39,2 gibi çok yüksek oranda bir büyüme sergilemektedir. Bilançodaki büyüme, esas olarak, dış varlıklar kalemindeki %25,7'lik artıştan kaynaklanmaktadır. TCMB'nin aktifleştirilmiş gelirlerinden ve değerlendirme hesabından sağladığı fonlar iç varlıklardan daha büyük olduğu için, iç varlıklar kalemi 2012 yılında da negatif (-) konumunu sürdürmüştür. Ancak 2012 yılında iç varlıklar (-) konumunda olmak üzere 26,9 milyar TL'den 14 milyar TL'ye gerileyerek Analitik Bilanço'nun büyümesine katkı sağlamıştır.

İç varlıklar arasında yer alan hazine borçları 2012 yılında %6 oranında artarak 8,2 milyar TL'ye yükselirken; bankacılık sektörüne açılan krediler de %123,4 artıp 6,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu iki kalemdaki gelişmeler henüz piyasa dengelerini etkileyecek düzeyde değildir; ancak, TCMB'nin para politikası dışındaki alanlara ilgisinin artmaya başladığı şeklinde yorumlara açık olması nedeniyle yakından izlenmesi gerekmektedir.

Bunların yanında son bir yılda, aktifleştirilmiş gelirleri tanımlayan diğer kalemlerin 17,5 milyar TL'den 14,9 milyar TL'ye ve değerlendirme hesabının da 20,2 milyar TL'den 14,2 milyar TL'ye gerilemesi iç varlıklar

kaleminin Analitik Bilanço'yu büyüten unsurları olmuştur.

2012 yılında Analitik Bilanço'yu etkileyen en önemli gelişme döviz yükümlülükleri kaleminde gerçekleşmiş; bu kalem 2012 yılında %49,6 oranında büyüyerek 139,2 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Döviz yükümlülüklerindeki artış tamamen iç yükümlülüklerden kaynaklanmakta olup; dış yükümlülükler %23 gerilerken, iç yükümlülükler %71,8 büyüyerek 122,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu artış, bankaların zorunlu döviz karşılıklarının artırılması sonucu olduğu için, bilançodaki güçlü büyümeye rağmen piyasaya para çıkmamıştır. Ayrıca Merkez Bankası, zorunlu döviz karşılıklarını yükselterek sıcak para girişlerini bir nebze de olsa frenleyebilmiştir.

Emisyondaki %11,3'lük artışa karşın, bankalar serbest mevduatı %52,8 gibi çok yüksek oranlı bir düşüşe konu olması sonucu rezerv para %10,5 oranında gerilemiştir.

TCMB, 2012 yılında görece parasal sıkılaştırmaya gittiğinden, açık piyasa işlemleri ile piyasaya verdiği parayı önemli ölçüde azaltmıştır. Bu çerçevede ters repo ile piyasaya verilen para miktarı 39,1 milyar TL'den 21 milyar TL'ye gerilemiştir. Ters repodaki bu güçlü gerilemenin ağırlıklı etkisiyle, merkez bankası parasında %21,2'lik bir artış söz konusu olmuştur.

TCMB Analitik Bilançosu (Bin TL)

	30.12.2011	28.12.2012	Yıl Sonuna Göre Değişim (%)
Aktif	146.213.614	203.590.010	39,2
1-Dış Varlıklar	173.108.774	217.589.897	25,7
2-İç Varlıklar	-26.895.161	-13.999.888	-
A-Hazine Borçları	7.741.330	8.203.921	6,0
a-Menkul Kıymetler	7.816.532	8.288.165	6,0
b-Diğer	-75.202	-84.243	-
B-Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler	3.049.858	6.812.219	123,4
C-TMSF'na Kullandırılan Krediler	0	0	-
D-Diğer Kalemler	-17.487.633	-14.850.136	-
E-Değerleme Hesabı (*)	-20.198.714	-14.165.892	-
Pasif	146.213.614	203.590.010	39,2
1-Toplam Döviz Yükümlülükleri	93.059.973	139.210.895	49,6
A-Dış Yükümlülükler	21.779.279	16.779.090	-23,0
B-İç Yükümlülükler	71.280.694	122.431.805	71,8
a-Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı	8.285.586	9.223.516	11,3
b-Bankalar Döviz Mevduatı	62.995.108	113.208.289	79,7
2-Merkez Bankası Parası	53.153.641	64.379.115	21,1
A-Rezerv Para	84.047.396	75.213.553	-10,5
A-Emisyon	55.103.174	61.349.461	11,3
B-Bankalar Mevduatı	28.782.059	13.586.267	-52,8
a-Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı	0	0	-
b-Serbest Mevduat	28.782.059	13.586.267	-52,8
C-Fon Hesapları	107.989	205.732	90,5
D-Banka Dışı Kesim Mevduatı	54.174	72.093	33,1
B- Diğer Merkez Bankası Parası	-30.893.755	-10.834.438	-
A-Açık Piyasa İşlemleri	-39.128.657	-21.023.819	-
B-Kamu Mevduatı	8.234.901	10.189.381	23,7

Kaynak: TCMB

1.5.2. Stand-By Bilançosundaki Gelişmeler

Stand-by Bilançosu'nda para tabanının %10,7 küçüldüğü görülmektedir. TCMB'nin brüt döviz rezervlerinde %27,5 gibi çok yüksek bir artış olmasına karşın net döviz rezervlerinde bir değişim olmamıştır. Diğer bir ifadeyle, döviz rezervlerindeki artış döviz yükümlülüklerindeki eş düzeyde artış ile gerçekleşmiştir.

Stand-by Bilançosu'ndaki küçülme tamamen net iç varlıklardan kaynaklanmıştır. Net iç varlıklar -3,8 milyar TL'den -12,7 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu gerilemedeki en önemli etken, TCMB'nin ters repo işlemleri üzerinden piyasaya verdiği paranın önemli ölçüde gerilemesidir.

Stand-By Anlaşması Çerçevesinde Belirlenmiş Merkez Bankası Bilançosu (Cari Çapraz Kurlarla) (Bin TL)

	30.12.2011	28.12.2012	Yıl Sonuna Göre Değişim (%)
I- Para Tabanı (a+b+c)	83.885.233	74.935.727	-10,7
a-Emisyon	55.103.174	61.349.461	11,3
b-TL Zorunlu Karşılıklar	0	0	-
c-Serbest Tevdiat	28.782.059	13.586.267	-52,8
II-Net Dış Varlıklar (A+B+C)	87.638.515	87.602.518	0,0
A-Net Uluslararası Rezervler (1+2+3)	99.006.322	95.957.575	-3,1
1-Brüt Döviz Rezervleri	168.491.223	214.779.785	27,5
2-Brüt Uluslararası Yükümlülükler	-69.484.900	-118.822.210	-
- Bankaların Döviz Mevduatı	-62.995.108	-113.208.289	-
- IMF	-3.153.566	-2.959.334	-
. Kullanımlar	0	0	-
. SDR Tahsisatı	-3.153.566	-2.959.334	-
- Diğer Yükümlülükler (*)	-3.336.226	-2.654.587	-
3-Net Vadeli (Forward) İşlemler	0	0	-
B- Orta Vadeli Dış Krediler (net)	2.915.266	2.742.259	-5,9
C-Diğer (TCMB tar. depo. hariç) (**)	-14.283.074	-11.097.315	-
III-Net İç Varlıklar	-3.753.282	-12.666.791	-
A- Hazine Borçları (a+b)	7.741.330	8.203.921	6,0
a-Bankamız Portföyü	7.816.532	8.288.165	6,0
aa.5 Kasım 2001 öncesi DİBS	0	0	-
ab.İkincil Piyasadan alınan DİBS	7.816.532	8.288.165	6,0
b-Diğer	-75.202	-84.243	-
B-Kamu'nun TL Mevduatı	-8.234.901	-10.189.381	-
C-Döviz Olarak Takip Olunan Mevduat	-8.285.586	-9.223.516	-
D-Fonlar	-107.989	-205.732	-
E-Banka Dışı Kesimin Mevduatı	-54.174	-72.093	-
F-Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler	3.049.858	6.812.219	123,4
G-Açık Piyasa İşlemleri (net)	39.128.657	21.023.819	-46,3
H-Diğer Kalemler	-17.487.633	-14.850.136	-
I-Değerleme Hesabı	-20.198.714	-14.165.892	-
J-IMF Acil Yardım Takip Hesabı (Hazine)	0	0	-
K-Bankalara Verilen Depolar(TCMB)	695.872	0	-

Kaynak: TCMB

(*) Diğer Yükümlülükler = Döviz Alacaklıları + Akreditif Bedelleri + Kısa Vadeli Dış Krediler + İşçi Dövizleri Mevduatı (1 yıl)

(**) Diğer = İşçi Dövizleri Mevduatı (2 yıl) + İşçi Dövizleri Mevduatı (3 yıl) + Diğer Dış Varlıklarımız (Net)

1.5.3. Mevduat, Kredi Stoku ve Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler

2012 yılında TL mevduat tutarları %13 büyümüş; bu büyümede vadesiz mevduat artış oranı %15 civarında olup, %12 olan vadeli mevduat artış oranına göre daha etkili olmuştur. 2012 yılında yabancı bankaların mevduat artışı %19,7 olurken, özel bankaların mevduatındaki büyüme %13,9'da kalmıştır. Kamu bankaları ise mevduatlarını sadece %9,2 büyütebilmişlerdir. Döviz kurlarının gerilemeye konu olduğu 2012 yılında yabancı para mevduattaki büyüme ise %4 gibi sınırlı bir seviyede kalmıştır. Böylece toplam mevduattaki artış oranı %10,2 olmuştur.

Kredi stokundaki artış oranı 2011 yılının çok gerisinde kalmış ve %18,2 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında piyasaların tercihi değişmiş; TL kredilerdeki büyüme %20,3 ile %8,7'lik yabancı para kredilerin büyümesinin üzerinde olmuştur.

Banka gruplarına göre incelendiğinde de mevduattaki gelişmeye paralel bir hareket gözlenmiş; kredi hacmindeki büyüme yabancı bankalarda %23,2, özel bankalarda %19,2 ve kamu bankalarında da sadece %11,9 olmuştur.

M cinsi parasal büyüklüklerdeki en güçlü artış %12,8 ile M-1'de olurken, M-2'deki büyüme %9,9, M-3'deki büyüme ise %10,6 seviyelerinde kalmıştır.

Mevduattaki Gelişmeler (Bin TL)

	30.12.2011	28.12.2012	Yıl Sonuna Göre Değişim (%)
I-Bankalardaki TL Mevduatlar (A+B)	422.315.261	477.101.221	13,0
A-Yurtiçi Yerl. Top. TL Mevd. (1+2+3)	417.299.158	470.711.329	12,8
a-Vadesiz	66.378.973	76.761.367	15,6
b-Vadeli	350.920.185	393.949.962	12,3
1-Kamu Mevduat Bankaları Mevd.	167.425.502	182.811.129	9,2
a-Vadesiz	29.567.939	32.925.783	11,4
b-Vadeli	137.857.563	149.885.346	8,7
2-Özel Mevduat Bankaları Mevd.	194.603.845	221.743.481	13,9
a-Vadesiz	30.953.750	36.249.771	17,1
b-Vadeli	163.650.095	185.493.710	13,3
3-Yabancı Mevduat Bank. Mevd.	55.269.811	66.156.719	19,7
a-Vadesiz	5.857.284	7.585.813	29,5
b-Vadeli	49.412.527	58.570.906	18,5
B-Yurtdışı Yerl. Toplam TL Mevd.	5.016.103	6.389.892	27,4
a-Tasarruf Mevd.	3.458.551	4.943.329	42,9
b-Ticari Kuruluşlar Mevd.	595.504	676.056	13,5
c-Diğer Kuruluşlar Mevd.	962.048	770.507	-19,9
II-Bankalardaki YP Mevd. (A+B)	193.942.255	202.107.833	4,2
A-Yurtiçi Yerl. Top. YP. Mevd.	180.688.895	186.934.962	3,5
a-Vadesiz	31.532.604	34.708.395	10,1
b-Vadeli	149.156.291	152.226.567	2,1
B-Yurtdışı Yerl. Top. YP. Mevd.	13.253.360	15.172.871	14,5
III-Toplam Mevduat (TL+YP) (I+II)	616.257.516	679.209.054	10,2
IV-Bankalararası Mevduat (*)	22.010.446	27.514.938	25,0
A-TL (*)	11.040.354	11.412.192	3,4
B-YP	10.970.092	16.102.746	46,8
V-Toplam Mevduat (Bankalararası dahil) (III+IV)	638.267.962	706.723.992	10,7

Kaynak: TCMB

(*) Bankaların yurtdışı merkez ve şubeler hesabı dahil değildir.

Yurtiçi Kredi Gelişmeleri (Bin TL)

	30.12.2011	28.12.2012	Yıl Sonuna Göre Değişim (%)
Kredi Stoku	584.837.657	691.146.093	18,2
Tüm Banka Kredileri	584.837.657	691.146.093	18,2
I-Merkez Bankası Kredileri	0	0	-
II-Mevduat Bankaları Kredileri	562.680.360	661.737.545	17,6
Türk Lirası	430.825.333	518.370.352	20,3
Yabancı Para	131.855.027	143.367.193	8,7
Banka Gruplarına Göre (Bilgi için)	562.680.360	661.737.545	17,6
Kamu Mevduat Bankaları	169.423.852	189.617.429	11,9
Özel Mevduat Bankaları	307.744.822	366.796.085	19,2
Yabancı Mevduat Bankaları	85.511.686	105.324.031	23,2
III-Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	22.157.297	29.408.548	32,7

Kaynak: TCMB

(*) Mali olmayan kesime verilen kredileri göstermektedir.

Parasal Gelişmeler (Bin TL)

	30.12.2011	28.12.2012	Yıl Sonuna Göre Değişim (%)
M1	148.455.145	167.404.833	12,8
Dolaşımdaki Para	49.347.189	54.565.770	10,6
Vadesiz Mevduat (TL)	65.220.312	75.304.164	15,5
Vadesiz Mevduat (YP)	33.887.644	37.534.900	10,8
M2	665.642.351	731.770.695	9,9
Vadeli Mevduat (TL)	359.639.744	400.391.910	11,3
Vadeli Mevduat (YP)	157.547.462	163.973.952	4,1
M3	700.491.311	774.651.721	10,6
Repo	3.890.683	7.033.800	80,8
Para Piyasası Fonları (B Tipi Likit Fonlar)	20.556.252	17.289.299	-15,9
İhraç Edilen Menkul Değerler (1)	10.402.025	18.557.927	78,4

Kaynak: TCMB

(1) İhraç Edilen Menkul Değerler kalemi, 31.12.2010 tarihli veriden başlamak üzere "M3" para arzı tanımına ilave edilmiştir.

1.5.4. Döviz Kurları

2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik krizlerde Türkiye'nin ödemeler dengesi dar boğazı ile karşı karşıya olduğunu görürken, son yaşanan 2009 krizinde bu sorunun yaşanmadığı görülmektedir. 2009 krizinde döviz kurlarında önemli bir hareketlilik olmazken, 2010 yılında ABD doları TL'ye göre %3,4 oranında değer kazanmıştır. Buna karşılık aynı yılda Türkiye'nin GSYİH'sı sabit fiyatlarla %9,2 oranında büyümüştür. 2011 yılında da GSYİH'daki büyüme %8,5 ile devam etmiş, 2010 yılında olduğu gibi 2011'de de en yüksek büyüme oranına sahip ülkeler arasında yer almıştır.

GSYİH'da yüksek oranlı bu büyümeler gerçekleşirken, ekonomi 2010'da %6,2, 2011'de de %9,7 oranında cari açıkları fonlanmıştır. Özellikle 2011'de görülen çok büyük boyuttaki ödemeler dengesi cari işlemler açığı için ekonomi yönetiminin uyguladığı politikaları sonucu, 2011 ikinci yarıda TL'nin değerinde önemli boyutta değer kaybı görülmüş ve 2011 yılsonunda ABD doları TL karşısında %22,8 oranında değer kazanmıştır. 2012

yılında ise büyüme hızında ılımlı bir yavaşlama görülmüş, GSYİH sabit fiyatlarla ancak %2,2 oranında büyüebilmiştir.

2011 yılı Aralık ayı sonunda ABD doları efektif satış değeri 1.9008 TL seviyelerinde iken, 2012 yılı sonunda 1.7889 TL'ye gerilemiştir. Bir başka ifade ile 2012 yılında TL, ABD doları karşısında %5,9 oranında değer kazanmıştır. Buna karşılık Euro'nun TL karşısındaki değer kaybı ise %4'tür. 2011 yılı sonunda 129,4 seviyesinde olan Euro-dolar paritesi, 2012 yılı sonunda 131,9'a yükselmiştir. Euro lehine dolar aleyhine olan bu gelişme, AB bölgesine yapılan ihracat bakımından olumludur. Japon yenine göre de Türk lirasının kazanımı %15,3 seviyelerinde olmuştur.

2012 yılında döviz kurlarında yaşanan bu gelişmeler, 2011 yılının aksine özellikle döviz cinsi borcu olan firmaların borç yapısında ufakta olsa lehlerine bir değişime neden olmuştur.

Döviz Kurlarının Yıllık Değişimi

Döviz	Alış (TL)		Satış (TL)		Değişim (%)
	2011 Yıl Sonu	2012 Yıl Sonu	2011 Yıl Sonu	2012 Yıl Sonu	
1 ABD Doları	1,8889	1,7776	1,8980	1,7862	-5,9
1 İsviçre Frangı	2,0062	1,9394	2,0191	1,9519	-3,3
1 İngiliz Sterlini	2,9170	2,8733	2,9322	2,8883	-1,5
100 Japon Yeni	2,4340	2,0605	2,4502	2,0742	-15,3
1 Euro	2,4438	2,3452	2,4556	2,3565	-4,0

Döviz	Alış (TL)		Satış (TL)		Değişim (%)
	2011 Yıl Sonu	2012 Yıl Sonu	2011 Yıl Sonu	2012 Yıl Sonu	
1 ABD Doları	1,8876	1,7764	1,9008	1,7889	-5,9
1 İsviçre Frangı	2,0032	1,9365	2,0221	1,9548	-3,3
1 İngiliz Sterlini	2,9150	2,8713	2,9366	2,8926	-1,5
100 Japon Yeni	2,4250	2,0529	2,4595	2,0821	-15,3
1 Euro	2,4421	2,3436	2,4593	2,3600	-4,0

Kaynak: TCMB

1.5.5. Reel Efektif Döviz Kuru

Reel efektif döviz kuru endeksinin yükselmesi TL'nin değerlendiğini, dövizin ise değer kaybettiğini gösterirken, endeksteki azalma bunun tersini işaret etmektedir. TCMB, endeks değeri 120-125 arasında olduğunda TL'nin değerlendiği analizini yaparken, 125-130 aralığında döviz piyasasına daha sert araçlarla müdahale edeceğini, 130'un üzerindeki değerlerde ise elindeki tüm araçlarla müdahale edeceğini açıklamıştır.

2010 yılı sonunda 125,72'yi bulan TÜFE bazlı endeks, 2011 yılında 109,52 seviyelerine gerileyerek oldukça düşük düzeylere inip, TL'de önemli değer düşüşü yaşanmıştı. 2012 yılında ise endeks değeri nispi bir artışa geçerek Aralık 2012 sonunda 118,06 değerine yükselmiştir. Henüz 120 düzeyine gelmemiş olsa da, TL'nin tekrar değer kazandığı görülmektedir. 2011 yılsonu endeks sayısına göre reel efektif döviz kuru endeksi 2012 yılsonunda %7,8 oranında artmıştır.

ÜFE bazlı reel efektif döviz kuru endeksinde ise 2011 sonunda 108,37 olan endeks sayısı, 2012 yılında %5 oranında artarak 113,82'ye ulaşmıştır. Reel efektif döviz kuru endeksleri TÜFE ve ÜFE bazlı olarak bu şekilde bir gelişme gösterirken, dış

ticaret birim değer endeksleri de hem ihracat hem de ithalatta düşüş göstermiştir. Bu gelişme ülke ekonomisi yönünden olumsuz bir gelişmedir.

Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (2003=100)

	TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	ÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100) (*)
Aralık - 03	102,01	100,73
Aralık - 04	103,67	105,07
Aralık - 05	121,21	117,32
Aralık - 06	112,01	108,56
Aralık - 07	131,66	123,26
Aralık - 08	114,90	109,97
Aralık - 09	116,80	112,23
Aralık - 10	125,72	122,02
Aralık - 11	109,52	108,37
Ocak - 12	112,42	110,94
Şubat - 12	115,87	113,13
Mart - 12	114,22	111,32
Nisan - 12	115,87	111,50
Mayıs - 12	116,79	113,82
Haziran - 12	116,96	114,01
Temmuz - 12	118,20	115,33
Ağustos - 12	118,83	115,05
Eylül - 12	116,24	112,10
Ekim - 12	117,34	111,39
Kasım - 12	119,38	115,27
Aralık - 12	118,06	113,82

Kaynak: TCMB

(*) Fiyat endeksi olarak 2005 yılı öncesinde toptan eşya fiyatları, sonrasında üretici fiyatları kullanılmıştır.

1.6. Fiyat Hareketleri

Türkiye ekonomisi 1970 yılı sonrasındaki otuz yıllık süreçte kronik yüksek enflasyonla karşı karşıya kalmıştır. 2001 yılı krizinde uygulanan yüksek oranlı devalüasyon sonucu görülen yüksek oranlı enflasyon sonrası, 2002 yılı ile birlikte enflasyonla mücadelede önemli bir başarı gösterilmiştir. 2001 yılı sonrasında bu gelişme ekonomide istikrarın kazanılmasında önemli bir etken olmuş, ülke ekonomisinin büyümesinde önemli başarılar elde edilmiştir.

1970'li yıllar sonrası ekonomide ilk kez 2004 yılında %9,3 ile enflasyon oranı tek haneli oranlara gerilemiş; 2005'te %7,7 2006'da %9,7 ve 2007'de de %8,4 olarak gerçekleşmiştir. 2008'de küresel krizin etkisi ile ekonomide durgunluk yaşanırken, enflasyon da %10,1'lik oranla tekrar çift haneli oranlara yükselmiştir. 2009 yılında ekonomide iç ve dış talepte görülen önemli düşüşler ile birlikte, dış dünyada hammadde fiyatlarındaki gerileme sonucu enflasyon oranı tekrar %6,5 ile tek haneye gerilemiş; böylece son kırk yıldaki en düşük enflasyon oranı 2009 yılında gerçekleşmiştir.

2012 yılında ise ekonomide küresel konjonktür paralelinde nispi bir yavaşlama yaşanmış olup, bu yavaşlama özellikle iç talepte kendini gösterirken; TÜFE, 2009'daki %6,5'lik oranın da altına inmiş ve fiyat artışı yıllık bazda %6,16 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran 2013 ekonomik programında 2012 yılı için %7,4 olarak beklenmekte idi.

1.6.1. Tüketici Fiyatları ve Geçinme Endeksleri

TÜİK tarafından yayımlanan 2003 baz yıllık TÜFE'ye göre 2012 yılında enflasyon oranı %6,16 oranı ile tekrar tek haneye dönmüştür. On iki aylık ortalamaya göre ise 2012 yılındaki artış oranı %8,89'dur. Görüldüğü gibi enflasyon oranı yılbaşı-yılsonu ve on iki aylık artış oranı olarak tekrar tek haneli seviyelere dönmüştür.

2012 programında öngörülen TÜFE artış oranı %5,2 iken, 2013 yılı programında 2012 yılı için öngörülen artış oranı %7,4'e yükseltilmişti. 2012 yılı enflasyon gerçekleşme oranı öngörülen ve beklenen oranların ortasında bir noktada gerçekleşmiştir.

2012 yılı TÜFE harcama grupları itibariyle incelediğinde, harcamalar içinde %26,22 payla en yüksek harcama payına sahip gıda ve alkolsüz içecekler grubunda yıllık fiyat artışının %3,90 olduğu görülmektedir. Alkollü içecek ve tütün

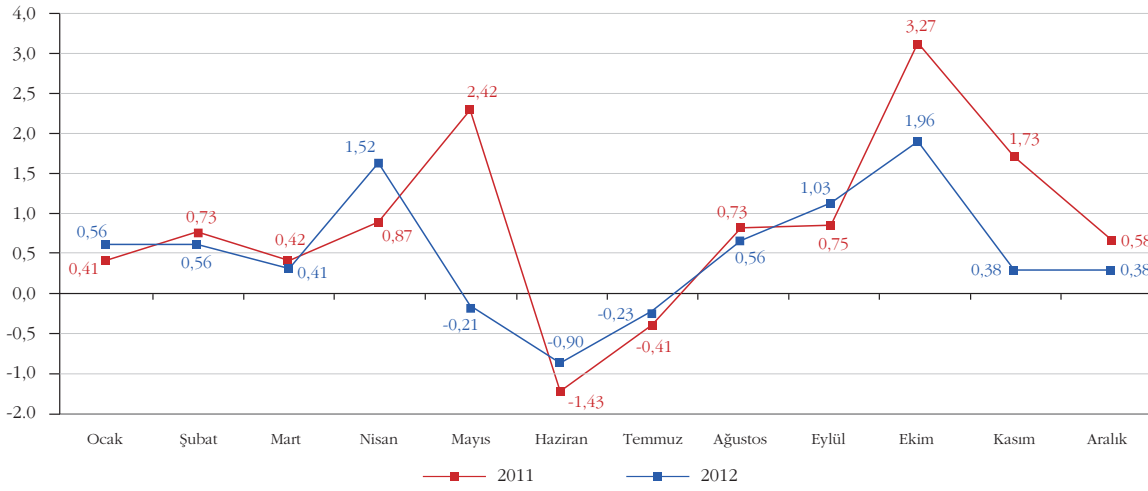
harcamalarındaki yıllık fiyat artışı oranı %0,98 iken, giyim ve ayakkabı için de bu oran %8,17'dir. Konut harcamalarında yıllık fiyat artışı %11,37 ile daha yüksek seviyelerde olurken, ev eşyası grubunda fiyatlar %5,89 ve sağlık harcamalarında da %1,66 oranında artış göstermiştir.

%16,73 pay ile harcama grupları arasında en yüksek ikinci sırayı alan ulaştırma harcamalarındaki yıllık fiyat artışı %5,54 iken, haberleşmede %5,90, eğlence ve kültürde %1,98, eğitimde %4,81, otel ve lokantada %9,31 ve çeşitli mal ve hizmetlerde de fiyat artışı %8,66 seviyelerinde olmuştur.

Görüldüğü gibi 1970'lerden bu yana enflasyonda en düşük oranlar elde edilirken; bu düşük oranın elde edilmesinde gıda ve alkolsüz içeceklerdeki %3,90 ve alkollü içecekler ve tütündeki %0,98'lik çok düşük fiyat artışları rol oynamıştır.

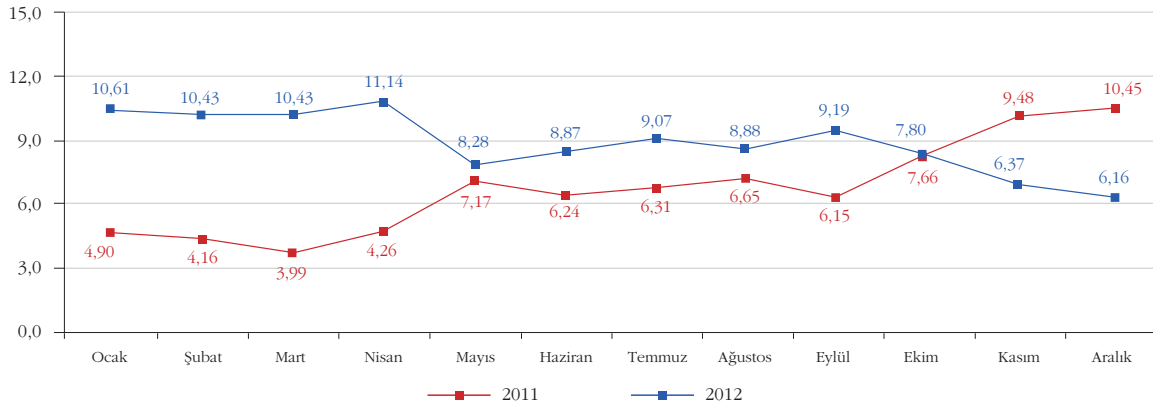
İstanbul Ticaret Odası'nın (İTO) yayımladığı 1995 yılı bazlı "İstanbul Ücretliler Geçinme Endeksi"ne göre ise 2012 yılındaki artış oranı %8,12, on iki aylık ortalamalara göre de yıllık artış oranı %9,03 olmuştur. TÜİK ve İTO'nun enflasyon oranları yıllık bazda tek haneli olarak gerçekleşirken; İTO'nun Ücretliler Geçinme Endeksi, TÜİK'in TÜFE'sinden bir miktar daha yüksek artış göstermiştir.

Tüketici Fiyatları Endeksi Aylık Değişim Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

Tüketici Fiyatları Endeksi Yıllık Değişim Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyatları Endeksleri ve Değişim Oranları (%) (2003=100)

Ana harcama grupları	Harcama Grubu Ağırlıkları	Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (Aralık 2012/Aralık 2011)	Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı (01.01.2012-31.12.2012/01.01.2011-31.12.2011)	Endeks (Aralık 2012)
TÜRKİYE	100,00	6,16	8,89	213,23
Gıda ve alkolsüz içecekler	26,22	3,90	8,41	220,53
Alkollü içecekler ve tütün	5,21	0,98	14,01	347,38
Giyim ve ayakkabı	6,87	8,17	8,17	153,91
Konut	16,44	11,37	11,45	257,11
Ev eşyası	7,45	5,89	9,15	170,02
Sağlık	2,29	1,68	1,37	130,43
Ulaştırma	16,73	5,54	7,64	206,24
Haberleşme	4,60	5,90	3,17	120,96
Eğlence ve kültür	2,98	1,98	5,57	156,73
Eğitim	2,18	4,81	6,03	211,50
Lokanta ve oteller	5,63	9,31	9,15	281,06
Çeşitli mal ve hizmetler	3,40	8,66	12,99	252,51

Kaynak: TÜİK

Tüketici Fiyatları ve Geçinme Endeksi Sonuçları

	12 Aylık Fiyat Artışı (%)																				
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜİK) (1)	66,00	71,10	125,50	78,90	79,90	99,10	69,70	68,80	39,00	68,50	29,70	18,40	9,32	7,72	9,65	8,39	10,06	6,53	6,40	10,45	6,16
İstanbul İli Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜİK)	63,20	72,20	123,00	83,00	81,40	99,90	70,30	69,10	39,50	65,60	31,20	19,50	9,50	8,08	10,59	9,30	10,67	5,20	5,36	9,81	6,78
İstanbul İli Ücretliler Geçinme Endeksi (İTO) (2)	70,20	71,10	125,30	90,30	90,40	97,90	68,80	58,70	41,80	68,00	29,20	18,50	7,40	11,30	10,04	12,46	8,60	9,78	8,67	8,99	7,94

Yıllık Ortalama Fiyat Artışı (%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜİK) (1)	70,10	66,10	106,30	93,60	80,40	85,70	84,60	64,90	54,90	54,40	45,00	25,30	10,58	8,18	9,60	8,76	10,44	6,25	8,57	6,47	8,89
İstanbul İli Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜİK)	66,40	65,20	106,70	95,40	82,80	85,63	87,00	65,20	54,40	54,10	44,30	26,20	11,90	8,97	10,15	9,18	11,25	5,75	7,73	5,55	9,15
İstanbul İli Ücretliler Geçinme Endeksi (İTO) (2)	74,30	69,90	106,30	95,80	95,10	91,20	83,40	58,80	52,30	53,90	45,60	24,80	10,60	8,90	10,82	10,97	12,95	8,37	10,29	6,17	9,92

Kaynak: TÜİK ve İTO

(1) 2005 yılından itibaren, baz yılı 2003'tür.

(2) 1998 yılından itibaren baz yıl 1995 yılıdır.

ÜFE ve Toptan Eşya Fiyat Endeksi Sonuçları

	12 Aylık Fiyat Artışı (%)																				
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TÜİK (1)	61,40	60,30	149,60	64,90	84,90	91,00	54,30	62,90	32,70	88,60	30,80	13,90	13,80	2,66	11,58	5,94	8,11	5,93	8,87	13,33	2,45
İTO	70,40	54,40	154,40	60,50	77,40	88,10	48,20	55,80	38,90	78,60	26,90	18,50	7,80	5,30	10,36	7,25	7,86	3,85	12,79	14,48	4,77

Yıllık Ortalama Fiyat Artışı (%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TÜİK (1)	62,10	58,40	120,70	88,50	76,90	81,80	71,80	53,10	51,40	61,60	50,10	25,60	11,10	5,89	9,34	6,31	12,72	1,23	8,52	11,09	6,09
İTO	67,10	55,20	120,50	88,00	71,60	78,40	68,80	43,70	53,70	57,70	46,20	23,80	11,50	5,80	7,78	8,71	11,44	1,23	9,77	14,36	8,13

Kaynak: TÜİK ve İTO

(1) 2005 yılından itibaren, baz yılı 2003'tür.

1.6.2. Üretici ve Toptan Eşya Fiyat Endeksleri

TÜİK tarafından yayımlanan verilere göre 2012 yılında Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) 2011 yılına göre %2,45 oranında artmıştır. 2011 yılındaki çift haneli fiyat artışı sonrası, 2012 sonunda elde edilen ÜFE artış oranı da, TÜFE'de olduğu gibi 1970'lerden bu yana elde edilen en düşük artış oranıdır.

Alt sektörler göre ÜFE gerçekleşme sonuçları incelendiğinde Tarım, Avcılık ve Ormancılık sektöründe fiyatların 2012 yılında artmadığı, aksine fiyatların %4,60 düşmüş olduğu görülmektedir. Balıkçılıkta ise fiyat artışı %17,50 ile oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir.

Madencilik ve Taşocakçılığı alt sektöründe ÜFE 2012 yılında %5,49 oranında artarken, on iki aylık

ortalamaya göre ise artış oranı %9,78 ile daha yüksektir. İmalat sanayi ürünlerinde üretici fiyatlarla yıllık artış oranı %1,27 iken, on iki aylık ortalama ise bu artış %5,46'dır. İmalat sanayi ürünleri içinde en yüksek fiyat artış oranı %14,08 ile diğer ulaşım araçları alt sektöründe gerçekleşirken, en yüksek fiyat azalmasının olduğu alt sektör %8,81 ile ana metal sanayi olmuştur. Elektrik, gaz ve su kesiminde de yıllık bazda fiyatlar %23,64 oranında artarken, on iki aylık ortalama ise bu oran %10,49'dur.

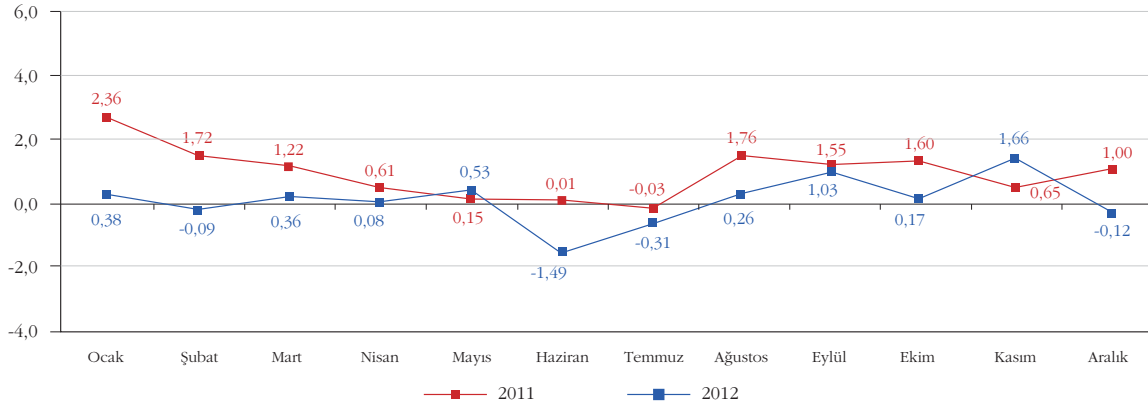
İTO'nun yayımladığı İstanbul Toptan Eşya Fiyat Endeksine göre yıllık artış oranı %4,77 olurken, on iki aylık ortalama fiyat artışı da %8,13 olmuştur. Genelde TÜİK ve İTO'nun fiyat endekslerindeki yıllık ve on iki aylık ortalama göre artış oranları arasında farklılıklar görülmektedir.

Sektör ve Alt Sektörlere Göre Üretici Fiyatları Endeksi ve Değişim Oranları (%) (2003=100)

Sektörler ve Alt Sektörler	Sektör Ağırlıkları	Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (Aralık 2012/Aralık 2011)	Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı (01.01.2012-31.12.2012/01.01.2011-31.12.2011)	Endeks Aralık 2012
Genel	100,0	2,45	6,09	209,3
Tarım	17,2	-4,17	6,04	213,9
Tarım, avcılık, ormancılık	16,9	-4,60	5,75	212,4
Tarım, avcılık	16,5	-4,51	5,29	211,8
Ormancılık, tomrukculuk	0,4	-8,74	21,64	211,9
Balıkçılık	0,3	17,50	20,53	278,2
Sanayi	82,8	3,83	6,11	207,5
Madencilik ve taşocakçılığı	3,1	5,49	9,78	294,4
Maden kömürü, linyit ve turba	1,3	11,27	13,21	298,8
Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı	0,3	1,76	15,67	505,7
Metal cevheri	0,4	-0,40	8,99	522,5
Taşocakçılığı ve diğer madencilik ür.	1,1	2,11	3,99	179,0
İmalat sanayi	70,8	1,27	5,46	198,6
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	17,2	5,19	8,78	211,3
Tütün ürünleri imalatı	0,6	1,85	13,80	149,9
Tekstil ürünleri imalatı	5,3	-1,64	-1,49	186,4
Giyim eşyası imalatı	2,3	5,76	2,81	145,9
Deri mamul imalatı	0,7	1,61	7,29	173,9
Ağaç ve mantar ürünleri imalatı	2,0	5,08	12,52	174,4
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	1,5	-1,80	3,55	154,0
Basın ve yayım	1,1	3,19	3,63	191,5
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ür.	2,6	-4,08	11,45	414,3
Kimyasal madde ürünleri imalatı	5,0	1,00	3,37	149,7
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	3,0	0,92	5,68	186,8
Metalik olmayan diğer mineral ürün. im.	3,3	4,19	4,47	205,8
Ana metal sanayi	6,2	-8,81	-0,48	265,0
Metal eşya sanayi (makine ve teç,hariç)	2,9	-3,44	2,78	200,0
Makine ve teçhizat imalatı, b.y.s.	4,7	0,46	2,87	160,4
Büro makineleri imalatı	0,1	1,42	12,02	112,2
Elektrikli makine ve cihazları im.,b.y.s.	3,1	2,64	7,09	204,6
İletişim teçhizatı imalatı	0,4	-7,76	2,53	101,6
Tıbbi, hassas ve optik aletler imalatı	0,3	1,54	5,46	116,9
Motorlu kara taşıtı, römork, yarı röm. im.	4,0	2,01	6,16	142,9
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,8	14,08	8,76	74,1
Mobilya imalatı, b.y.s.	3,8	2,50	8,14	171,2
Elektrik,gaz ve su	8,9	23,64	10,49	263,3
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	8,0	25,54	10,90	275,4
Suyun toplanması, arıtımı ve dağıtımı	0,9	6,68	6,72	171,0

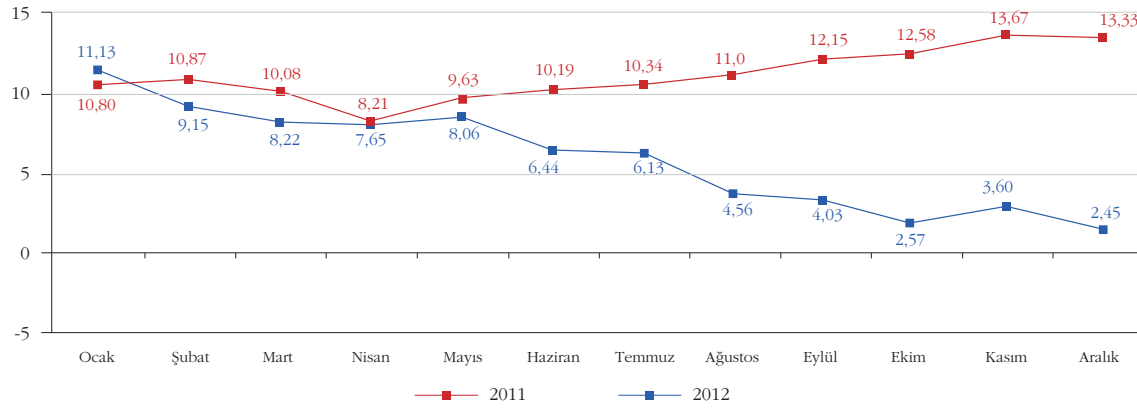
Kaynak: TÜİK

Üretici Fiyatları Endeksi Aylık Değişim Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

Üretici Fiyatları Endeksi Yıllık Değişim Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

1.7. Dış Ticaret

IMF'nin Ocak 2013 tahminlerine göre 2011 yılında %3,9 oranında büyüyen dünya nihai mal ve hizmet üretiminin, 2012 yılı için de %3,2 oranında büyüyeceği beklenmektedir. Gelişmiş ekonomiler için %1,6 seviyelerinde olan 2011 yılı büyüme oranının ise 2012 yılında azalarak %1,3 seviyelerine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Yükselen ve gelişen ekonomilerde de 2011 yılında %6,3 olan büyüme oranının 2012 yılında %5,1 seviyelerinde kalacağı tahmin edilmektedir.

Söz konusu raporda Türkiye için 2012 yılına ait beklenen büyüme oranı %3,2'dir. Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir payı olan Euro bölgesi için 2012 yılında %0,4 oranında bir küçülme beklenmektedir.

IMF'nin Ocak 2013 tahminine göre dünya mal ve hizmet ticareti 2011'de %5,9 büyürken, bu göstergede 2012 için beklenen büyüme oranı da %2,8'dir. Gelişmiş ülkeler ihracatı 2011'de %5,6 artarken,

2012'de beklenen artış %2,1'dir. Yükselen ekonomiler ve gelişmekte olan ülkeler için ise 2011'de ihracat %6,6 artarken, 2012'de %3,6'lık bir artış beklenmektedir.

İthalatta konusunda ise gelişmiş ülkelerin yapmış olduğu ithalat 2011 yılında %4,6 oranında artarken, 2012'de de bu grubun yapmış olduğu ithalatın %1,2 oranında artması beklenmektedir. Yükselen ve gelişen ekonomilerde de 2011'de ithalat %8,4 oranında artarken, 2012'de de %6,1'lik artış beklenmektedir.

IMF'nin büyüme ve dış ticaret tahminlerine göre 2011'de nispi bir yavaşlama söz konusu iken, 2012'de bu yavaşlama eğiliminin biraz daha büyüdüğü görülmektedir. Türkiye'de bu eğilime GSYİH büyümesi açısından uyumu gibi görülürken; ihracatımızda özellikle altın ihracatı nedeniyle bu eğilimden farklı görüntü ortaya çıkmıştır. 2012 yılında Türkiye ihracatı %13 oranında artarken, ithalatta dünyadaki gelişmenin tersine %1,8'lik bir azalma gerçekleşmiştir.

1.7.1. İhracat

TÜİK'in yayımladığı dış ticaret istatistiklerine göre 2012 yılında Türkiye'nin ihracatı dolar bazında %13 oranında artarak 152,5 milyar dolar olmuştur. 2011 yılındaki %18,5'lik artış oranına göre oran 5,5 puan azalmıştır.

2012 yılında aylık bazda en düşük ihracat artış oranı %1,4 ile yılın son ayı olan Aralık ayında gerçekleşirken, en yüksek aylık artış oranı %24,4 ile Kasım ayında gerçekleşmiştir. İhracat 2012 yılında dolar bazında %13 artarken; miktar bazında da %16,7 artmış, birim değer olarak ise %3,1 oranında düşüş göstermiştir. 2012 yılında imalat sanayi ürünleri ihracatı %13,8 artarken, tarımsal ürünlerdeki artış oranı sadece %0,5 olmuştur.

2012 yılı ihracatı fasıllar itibariyle incelendiğinde ilk sırada %10,7'lik pay ve %336,7'lik artış oranıyla Kıymetli ve Yarı Kıymetli Taşlar ve Kıymetli Metaller ihracatı gelmektedir. 2012 yılı ihracatının dolar bazında %13,1 oranında artmasında en önemli faktör altın ihracatının yıla damgasını vuran yükselişi olmuştur. 2011 yılında bu kalemin toplam ihracat içindeki payı %1,1 gibi düşük bir seviyede iken, 2012'de bu oran %10,7 gibi çok yüksek bir düzeye ulaşmıştır. 2012 yılında altın ihracatındaki yüksek artış oranı toplam ihracatın dolar bazında %13,1 oranında artmasına neden olurken, bu artışın imalat sanayi üretimine pozitif bir katkısı olmamıştır.

Son yıllarda ihracatın ana sektörü olan Taşıt Araçları Sanayi ihracatı, %9,9'luk pay ile 2012 yılında ikinci sırada yer almıştır. Bu sektörün ihracatı 2011 yılına göre %4,1 oranında düşüş göstermiştir. Üçüncü sırada %7,9'luk payla yer alan Kazanlar, Makine ve Teçhizat ürünlerinin ihracatı ise 2012 yılında %3,9 oranında artmıştır. 2012 yılında ihracatı sadece %1 oranında artabilen Demir ve Çelik Ürünleri ihracatı ise %7,4'lük payla dördüncü sırada yer alırken, Elektrikli Makine ve Cihazlar da %6,1'lik pay ve %5,7'lik artış oranıyla beşinci sırada yer almıştır.

2012 yılında ithalatın gerilemesine karşın ihracatın ithalatı karşılama oranı %64,5 ile hala oldukça düşük bir seviyededir. 2011 yılındaki %56'lık orana göre 8,5 puanlık artışa rağmen oran hala oldukça küçüktür.

2012 yılında en büyük ihracat pazarımız olan AB ülkelerinin toplam ihracattaki payı, 2011 yılındaki %46,2 seviyelerinden %38,8'e kadar gerilemiştir. Daha önceki yıllarda AB ülkelerinin bu payı %50'lerin üzerinde iken, 2012'de oldukça düşük seviyelere gerilemiştir. 2012'de dolar bazında ihracatın %13 oranında artmasına karşın, AB ülkelerine olan ihracatta %5'lik bir düşüş söz konusu olmuştur.

2012'de en büyük ikinci Pazar bölgesi %27,8'lik payla Yakın ve Orta Doğu ülkeleridir. %27,8'lik payın 7,1'lik kısmı Irak'a aitken, 11,9'luk kısımda altın ihracatı nedeni ile İran ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne aittir. 2012 yılında Diğer Asya ülkelerine yapılan ihracat %3,7 oranında artarken, bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payı %6,9'dur. 2012 yılında Amerika ülkelerine yapılan ihracatta %21,6 oranında artarken, bu ülkelerin ihracat içindeki payı da %5,9'dan %6,3'e yükselmiştir. Afrika ülkelerine yapılan ihracat 2012 yılında %29,8 oranında artıp, payı %7,7'den %8,8'e yükselirken; Diğer Avrupa ülkelerine olan ihracat %10,8 oranında artmasına rağmen, ihracat içindeki payı %9,6'dan %9,4'e gerilemiştir.

2012 yılında da ihracatta her zaman olduğu gibi Almanya %8,8'lik payla ilk sırada yer alırken, ikinci sırada %7,1'lik payla Irak, üçüncü sırada ise özellikle külçe altın ihracatındaki artış nedeniyle %6,5'lik payla İran yer almıştır. 2012 yılında İran'a olan ihracat %176,4 oranında artmıştır. Dördüncü sırada %5,7 payla İngiltere gelirken, beşinci sırada yer alan Birleşik Arap Emirlikleri ise %5,4'lük paya sahiptir. Bu ülkeye yapılan ihracat ta özellikle altın ihracatındaki artış nedeni ile %120,6 oranında artış göstermiştir. 2012 yılında yapılan altın ihracatı nedeniyle, ihracatta ülke sıralamalarında önemli değişiklikler olmuştur.

1.7.2. İthalat

2012 ekonomik programında 2012 yılı ithalatı 248,7 milyar dolar öngörülmüşken, 2013 yılı ekonomik programında 2012 yılı ithalat beklentisi 239,5 milyar dolara çekilmiştir. TÜİK'in yayımlamış olduğu verilere göre ise ithalat 2011 yılına göre %1,8 oranında düşüşle 236,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılında ithalat miktar olarak %1 artış gösterirken, birim değer olarak %2,8 oranında azalış gerçekleşmiştir. Bu bulgu 2012 yılında ithalatın azda olsa ucuzlamış olduğunu göstermektedir. Bu ucuzlama küçük oranda da olsa iç üretici yönünden olumsuz bir gelişmedir. Özellikle iç talepteki yavaşlama ithalattaki azalmaya neden olmuştur.

2012 yılında yatırım malları ithalatı dolar bazında %9 oranında azalırken, tüketim malları ithalatı da %10,1 oranında azalmış; buna karşın ara mal ithalatı %1 ile az da olsa artmıştır. 2012 yılında ara mal ithalatının toplam ithalat içindeki payı 2011 yılına göre 2,1 puan artarak %74'e yükselmiştir. 2012 yılında ihracat tutarı 152,6 milyar dolar seviyelerinde

iken, sadece ara mal ithalatı toplam ihracatın %14,6 oranında üzerinde olup, 174,9 milyar dolar olmuştur.

2012 yılı ithalatında fasıllar itibarıyla ilk sırayı %25,4 pay ve %11,1 artışla mineral yakıtlar ve yağlar yer almıştır. İkinci sırada %11,1 payla makine ve teçhizat ithalatı yer alırken, üçüncü sırada da %8,3 pay ile demir ve çelik ithalatı yer almıştır.

2012 yılı ithalatında %11,3'lük pay ve 26,6 milyarlık tutarla Rusya ilk sırada yer alan ülke olurken, ikinci sırada 21,4 milyar dolar ile Almanya ve üçüncü sırada da 21,3 milyar ile Çin yer almaktadır.

1.7.3. Dış Ticaret Açığı

2012 yılında ekonomideki yavaşlama ve iç talepteki durgunluk sonucu ithalatın %1,8 oranında gerilemesi, dış ticaret açığının da %20,7 oranında gerileyerek 84 milyar dolara inmesine etken olmuştur. 2012 yılındaki dış ticaret açığı tutarı, 2011 yılından sonra bugüne kadar ki en yüksek ikinci açık tutarıdır.

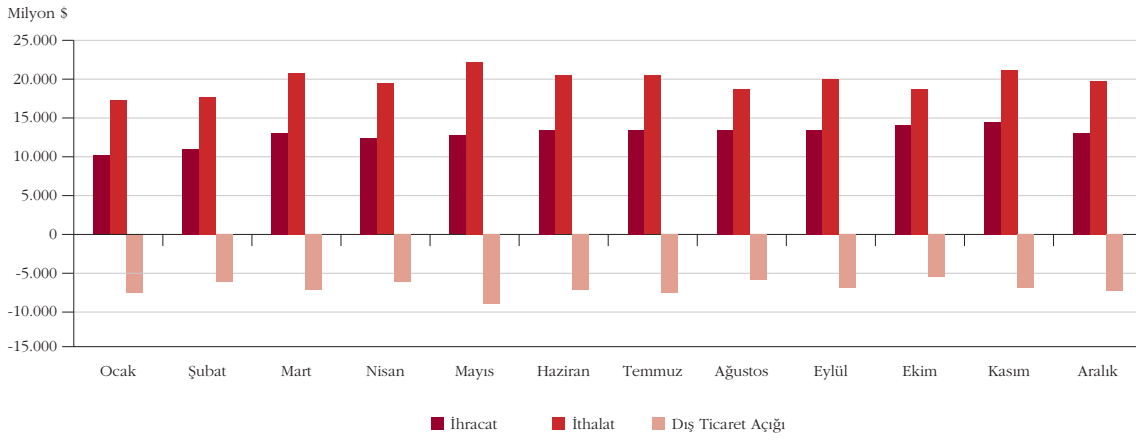
2012 yılında Rusya Federasyonu ile olan dış ticaret açığımız 19,9 milyar dolar seviyelerinde gerçekleşirken, Çin ile 18,5 milyar dolar, Almanya ile 8,3 milyar dolar olmuş; Irak ile ise 10,7 milyar dolarlık dış ticaret fazlası söz konusu olmuştur.

1.7.4. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

2012 yılında ihracat %13 oranında artması ve ithalatın da %1,8 oranında azalması ihracatın ithalatı karşılama oranının bir önceki yıla göre artması sonucu sonucunu doğurmuştur. 2011 yılında %56 seviyelerinde olan karşılama oranı, 2012 yılında %64,5'e yükselmiş olmasına rağmen hala çok düşük bir seviyededir.

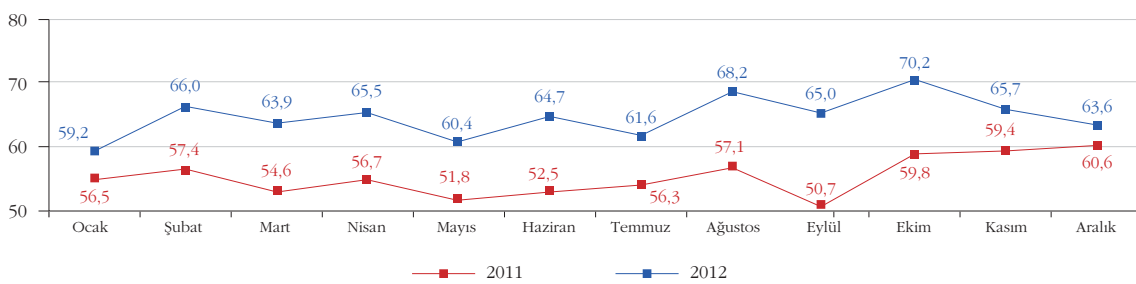
İhracatın ithalatı karşılama oranı genellikle kriz yıllarında %70'li seviyeleri aşabilmiş, ekonominin ithalat bağımlılığı nedeni ile ekonominin büyüme gösterdiği yıllarda bu oran %60'lara, hatta 2011'de olduğu gibi %60'larında altına inmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranında dengeye yaklaşmadıkça cari açık sorunu devam edecek ve ekonomi dış tasarrufa ihtiyaç hissedecektir. Bu oranın küçülmesi iç tasarruf oranlarının artması neden olabilecektir.

2012 Yılında Aylar İtibarıyla Dış Ticaret

Kaynak: TÜİK

İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

Kaynak: TÜİK

Yıllara ve Aylara Göre Dış Ticaret (Bin \$)

Aylar	Yıl	İhracat		İthalat		Dış Ticaret Dengesi		Dış Ticaret Hacmi		Karşılama Oranı (%)
		Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	
	1985	7.958.010	11,6	11.343.376	5,5	-3.385.367	-3,5	19.301.386	29,0	70,2
	1986	7.456.726	-6,3	11.104.771	-2,1	-3.648.046	7,8	18.561.497	-3,8	67,1
	1987	10.190.049	36,7	14.157.807	27,5	-3.967.757	8,8	24.347.856	31,2	72,0
	1988	11.662.024	14,4	14.335.398	1,3	-2.673.374	-32,6	25.997.422	6,8	81,4
	1989	11.624.692	-0,3	15.792.143	10,2	-4.167.451	55,9	27.416.835	5,5	73,6
	1990	12.959.288	11,5	22.302.126	41,2	-9.342.838	124,2	35.261.413	28,6	58,1
	1991	13.593.462	4,9	21.047.014	-5,6	-7.453.552	-20,2	34.640.476	-1,8	64,6
	1992	14.714.629	8,2	22.871.055	8,7	-8.156.426	9,4	37.585.684	8,5	64,3
	1993	15.345.067	4,3	29.428.370	28,7	-14.083.303	72,7	44.773.436	19,1	52,1
	1994	18.105.872	18,0	23.270.019	-20,9	-5.164.147	-63,3	41.375.891	-7,6	77,8
	1995	21.637.041	19,5	35.709.011	53,5	-14.071.970	172,5	57.346.052	38,6	60,6
	1996	23.224.465	7,3	43.626.642	22,2	-20.402.178	45,0	66.851.107	16,6	53,2
	1997	26.261.072	13,1	48.558.721	11,3	-22.297.649	9,3	74.819.792	11,9	54,1
	1998	26.973.952	2,7	45.921.392	-5,4	-18.947.440	-15,0	72.895.344	-2,6	58,7
	1999	26.587.225	-1,4	40.671.272	-11,4	-14.084.047	-25,7	67.258.497	-7,7	65,4
	2000	27.774.906	4,5	54.502.821	34,0	-26.727.914	89,8	82.277.727	22,3	51,0
	2001	31.334.216	12,8	41.399.083	-24,0	-10.064.867	-62,3	72.733.299	-11,6	75,7
	2002	36.059.089	15,1	51.553.797	24,5	-15.494.708	53,9	87.612.886	20,5	69,9
	2003	47.252.836	31,0	69.339.692	34,5	-22.086.856	42,5	116.592.528	33,1	68,1
	2004	63.167.153	33,7	97.539.766	40,7	-34.372.613	55,6	160.706.919	37,8	64,8
	2005	73.476.408	16,3	116.774.151	19,7	-43.297.743	26,0	190.250.559	18,4	62,9
	2006	85.534.676	16,4	139.576.174	19,5	-54.041.498	24,8	225.110.850	18,3	61,3
	2007	107.271.750	25,4	170.062.715	21,8	-62.790.965	16,2	277.334.464	23,2	63,1
	2008	132.027.196	23,1	201.963.574	18,8	-69.936.378	11,4	333.990.770	20,4	65,4
	2009	102.142.613	-22,6	140.928.421	-30,2	-38.785.809	-44,5	243.071.034	-27,2	72,5
	2010	113.883.219	11,5	185.544.332	31,7	-71.661.113	84,8	299.427.551	23,2	61,4
	2011	134.906.869	18,5	240.841.676	29,8	-105.934.807	47,8	375.748.545	25,5	56,0
	2012	152.488.652	13,0	236.545.042	-1,8	-84.056.390	-20,7	389.033.694	3,5	64,5
Ocak	2011	9.551.085		16.905.385		-7.354.300		26.456.469		56,5
	2012	10.348.282	8,3	17.468.976	3,3	-7.120.694	-3,2	27.817.258	5,1	59,2
Şubat	2011	10.059.126		17.520.186		-7.461.060		27.579.313		57,4
	2012	11.748.250	16,8	17.787.298	1,5	-6.039.047	-19,1	29.535.548	7,1	66,0
Mart	2011	11.811.085		21.643.480		-9.832.395		33.454.565		54,6
	2012	13.208.564	11,8	20.677.480	-4,5	-7.468.916	-24,0	33.886.043	1,3	63,9
Nisan	2011	11.873.269		20.953.458		-9.080.189		32.826.728		56,7
	2012	12.630.632	6,4	19.272.811	-8,0	-6.642.179	-26,8	31.903.443	-2,8	65,5
Mayıs	2011	10.943.364		21.107.026		-10.163.661		32.050.390		51,8
	2012	13.132.027	20,0	21.750.425	3,0	-8.618.398	-15,2	34.882.451	8,8	60,4
Haziran	2011	11.349.954		21.605.305		-10.255.352		32.955.259		52,5
	2012	13.231.915	16,6	20.437.933	-5,4	-7.206.018	-29,7	33.669.849	2,2	64,7
Temmuz	2011	11.860.004		21.061.308		-9.201.304		32.921.312		56,3
	2012	12.831.642	8,2	20.835.167	-1,1	-8.003.525	-13,0	33.666.808	2,3	61,6
Ağustos	2011	11.245.125		19.679.421		-8.434.297		30.924.546		57,1
	2012	12.832.135	14,1	18.828.446	-4,3	-5.996.311	-28,9	31.660.581	2,4	68,2
Eylül	2011	10.750.626		21.203.688		-10.453.062		31.954.314		50,7
	2012	12.955.931	20,5	19.924.317	-6,0	-6.968.386	-33,3	32.880.247	2,9	65,0
Ekim	2011	11.907.219		19.919.209		-8.011.990		31.826.428		59,8
	2012	13.195.147	10,8	18.786.672	-5,7	-5.591.525	-30,2	31.981.819	0,5	70,2
Kasım	2011	11.078.525		18.649.310		-7.570.785		29.727.835		59,4
	2012	13.759.683	24,2	20.948.198	12,3	-7.188.516	-5,0	34.707.881	16,8	65,7
Aralık	2011	12.477.486		20.593.900		-8.116.414		33.071.386		60,6
	2012	12.614.446	1,1	19.827.320	-3,7	-7.212.874	-11,1	32.441.766	-1,9	63,6

Kaynak: TÜİK

Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (GEGS) Göre Dış Ticaret (Bin \$)

	2011		2012		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
İHRACAT					
Genel toplam	134.906.869	100,0	152.488.652	100,0	13,0
Sermaye (Yatırım) Malları	14.191.696	10,5	13.735.348	9,0	-3,2
Ara (Hammadde) Malları	67.941.697	50,4	82.668.553	54,2	21,7
Tüketim Malları	52.218.849	38,7	55.568.710	36,4	6,4
Diğerleri	554.626	0,4	516.041	0,3	-7,0
İTHALAT					
Genel toplam	240.841.676	100,0	236.545.042	100,0	-1,8
Sermaye (Yatırım) Malları	37.270.611	15,5	33.924.970	14,3	-9,0
Ara (Hammadde) Malları	173.140.243	71,9	174.930.854	74,0	1,0
Tüketim Malları	29.692.268	12,3	26.699.049	11,3	-10,1
Diğerleri	738.555	0,3	990.170	0,4	34,1

Kaynak: TÜİK

1.7.5. Ödemeler Dengesi

2012 ekonomik programında 2012 yılı için öngörülen ödemeler dengesi cari işlemler açığı 65,4 milyar dolar seviyelerinde iken, 2013 yılı ekonomik programında 2012 yılı için ödemeler dengesi cari işlemler açığının 58,7 milyar dolara indirilmiş olduğu görülmüştür.

TCMB tarafından yayımlanan verilere göre ise 2012 yılı ödemeler dengesi cari işlemler açığının 46,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. 2012 yılı cari işlemler açığı 2011 yılındaki 75,1 milyar dolarlık cari işlemler açığına göre 27,6 milyar dolar azalarak 47,5 milyar dolara gerilemiş, öngörülen ve beklentilerin de altında bir cari işlemler açığı gerçekleşmiştir. Ekonomide cari açıkla büyüme oranı arasında büyük bir bağımlılık olduğu görülmektedir. Bu bağımlılığı küçültmek için Türkiye iç tasarruf oranını hızla arttırmak zorundadır.

Ekonomide kriz ya da yavaşlamanın olduğu yıllarda, ithalatta da yavaşlama ve düşüşlerin olduğu görülmektedir. 2012 yılında ihracat %13,1 artarken, ithalat %1,8 oranında azalınca dış ticaret açığı da %20,7 oranında küçülmüştür.

Ödemeler dengesi tanımına göre de dış ticaret açığında 2012 yılında %26,4 oranında düşüş vardır. Dış ticaret açığı 2012'de 84 milyar dolar olup, ödemeler dengesi tanımına göre de dış ticaret açığı 65,6 milyar dolardır. Bu tutar 2011 yılında ise 89,1 milyar dolar idi.

Ödemeler dengesinin cari işlemler bölümünde hizmetler dengesi ise 2012 yılında %19,3 artışla 24 milyar dolara yükselmiştir. Gelir dengesi ise 2012'de %14,9 oranında azalarak 6,6 milyar dolar çıkış vardır.

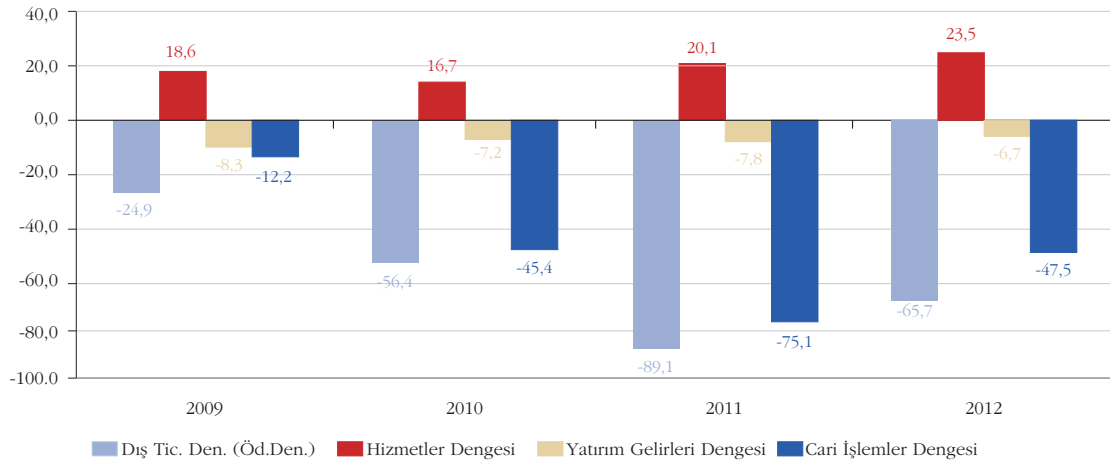
Ödemeler dengesinin sermaye hesabı kesiminde ise finans hesabı 2012 yılında %31,5 azalarak 45 milyar

dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu bölüm kapsamındaki yurtiçinde yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımı bir önceki yıla göre %22,6 oranında azalarak 12,4 milyar dolara gerilemiştir. Yurtiçi yerleşik kişilerin yurt dışı yatırımları da bir önceki yıla göre %73,9 oranında artarak 4,1 milyar dolar seviyeleri ile bugüne kadar ki en yüksek değerlerinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında yurtdışı yerleşiklerin yurtiçindeki doğrudan yatırımları azalırken, yurt içi yerleşiklerin yurt dışındaki yatırımlarındaki büyük artış dikkati çekmektedir. Bu sonuçlara göre 2012 yılında net doğrudan yatırım tutarı %39,2 oranında azalarak 8,3 milyar dolara gerilemiştir. Portföy yatırımları ise bir önceki yıla göre %85,5 oranında artarak, 22 milyar dolardan 40,8 milyar dolara yükselmiştir.

Ticari ve nakit kredilerden ve mevduatlardan oluşan diğer yatırımlarda 2012 yılında 16,7 milyar dolarlık giriş olmuştur. 2011 yılındaki 28,2 milyar dolarlık girişe göre bu kalemden %40,8 oranında bir azalma görülmektedir.

Resmi rezervler 2011 yılında 1,8 milyar dolar azalırken, 2012 yılında 20,8 milyar dolar artmıştır. Net hata noksan kalemi de 2011 yılında 9,4 milyar dolarlık nereden geldiği belli olmayan döviz girişi varken, 2012 yılında 2 milyar dolar giriş olmuştur.

Cari İşlemler Dengesi (Milyar \$)

Kaynak, TCMB

Ödemeler Dengesi Analitik Sunum (*) (Milyon ABD Doları)

	2011	2012
A- Cari İşlemler Hesabı	-75.092	-47.476
1. İhracat f.o.b.	143.396	163.245
2. İthalat f.o.b.	-232.535	-228.957
Mal Dengesi	-89.139	-65.712
3. Hizmetler Dengesi: Gelir	40.668	43.952
4. Hizmetler Dengesi: Gider	-20.538	-20.407
Mal ve Hizmet Dengesi	-69.009	-42.167
5. Gelir Dengesi: Gelir	3.952	5.033
6. Gelir Dengesi: Gider	-11.793	-11.709
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-76.850	-48.843
7. Cari Transferler	1.758	1.367
B. Sermaye Hesabı	-25	-44
C. Finans Hesabı	66.698	68.418
8. Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-2.349	-4.073
9. Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	16.047	12.419
10. Portföy Hesabı-Varlıklar	2.688	2.648
11. Portföy Hesabı-Yükümlülükler	19.298	38.132
11.1. Hisse Senetleri	-986	6.274
11.2. Borç Senetleri	20.284	31.858
12. Diğer Yatırımlar-Varlıklar	11.136	-1.125
12.1. Merkez Bankası	2	2
12.2. Genel Hükümet	-292	-373
12.3. Bankalar	-397	2.103
12.4. Diğer Sektörler	11.823	-2.857
13. Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	19.878	20.417
13.1. Merkez Bankası	-1.915	-2.244
13.2. Genel Hükümet	2.045	-66
13.3. Bankalar	10.133	14.718
13.4. Diğer Sektörler	9.615	8.009
Cari.Sermaye ve Finansal Hesaplar	-8.419	20.898
D. Net Hata ve Noksan	9.433	1.923
Genel Denge	1.014	22.821
E. Rezerv Varlıklar	-1.014	-22.821
14. Resmi Rezervler	1.813	-20.814
15. Uluslararası Para Fonu Kredileri	-2.827	-2.007

Kaynak: TCMB

(*) Geçici

2.1. 2013 Yılı Ekonomisi, Ekonominin Genel Dengesi ve Bütçe Tahmini

Son küresel krizin başlangıcından itibaren yaklaşık beş yıl geçmesine rağmen, dünya ekonomisinde beklenen istikrarın çeşitli nedenlerle henüz sağlanamamış olduğu görülmektedir.

Türkiye ekonomisi ise bu olumsuz konjonktüre rağmen 2010 yılında hızla toparlanmış, nihai ve mal hizmet üretimi (GSYİH) %9,2'lik bir büyüme başarısı göstermiştir. 2011 yılında da bu başarısını sürdüren Türkiye, %8,8'lik büyüme oranı ile uluslararası arenada en yüksek oranlı büyüme oranları elde eden ülkeler arasına girebilmiştir. 2012 yılında ise büyüme oranında sert bir düşüş yaşayan Türkiye ekonomisi ancak %2,2 oranında büyüebilmiştir.

2010 ve 2011 yılları büyümesi esas olarak özel tüketim harcaması ve sabit sermaye yatırımları kaynaklı olmuştur. Küresel ölçekteki belirsizlikler ve cari işlemler açığındaki artış karşısında alınan önlemler sonucunda ekonomik faaliyetler, özellikle 2011 yılının son çeyreğinden itibaren yavaşlama eğilimine girmiştir. 2012 yılı başlangıcından itibaren nispi yavaşlama devam etmiş ve 2012 yılında GSYİH'daki artış sadece %2,2 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında GSYİH'daki artış oranının %4 olması hedeflenmiştir. Bu dönemde genellikle ekonomik büyümeye katkının öncelikle toplam yurtiçi talepten gelmesi, net mal ve hizmet ihracatının katkısının ise 2012 yılındaki gibi yüksek oranlarda olmayacağı öngörülmektedir.

2013 yılındaki %4'lük büyümede tarım sektörünün %3, sanayi sektörünün %4,2 ve hizmetler sektörünün de %4,2 oranlarındaki büyüme ile katkı vermesi beklenmektedir.

2.1.1. Ekonominin Genel Dengesindeki Hedefler

2013 yılı ekonomik programında kamu kesimi nihai cari tüketim harcamalarında %3,6 ve hanehalklarında da %3,1 olmak üzere, toplam nihai cari tüketim harcamalarında 2013 yılı için sabit fiyatlarla %3,1 oranında artış öngörülmektedir.

Toplam sabit sermaye yatırım harcamalarında ise %6,8 oranında büyüme öngörülmüşken; kamu kesiminde sabit sermaye yatırım harcamalarının %5,4, özel sektör yatırım harcamalarının ise %7,1 oranında artacağı tahmin edilmiştir.

Toplam yatırım harcamalarının bir bölümü olan stok değişiminde de GSYİH'ya katkının negatif olarak %0,1 olacağı öngörülmektedir. Aynı oran hem kamu hem de özel sektör için geçerlidir. Harcama bazında GSYİH'da 2013 yılında mal ve hizmet ihracatında sabit fiyatlarla %4,2 artış öngörülmüşken, ithalatın da 2013 yılında %4 oranında artması beklenmektedir.

2013 yılı ekonomik programında 2013 yılı için cari fiyatlarla toplam nihai cari tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payının %84,3, stok değişimi ve sabit sermaye yatırımları toplamının, yani toplam yatırımların payının da %21,8 olacağı tahmin edilmektedir. Toplam tüketim ve toplam yatırımların payları toplamı ise %106,1 (%84,3 + %21,8) seviyelerindedir. Bu oranın %100'ü GSYİH olup, kalan kısım ise net mal ve hizmet ihracatına aittir. Cari açık içinde net mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payı %6,1 iken, diğer bir kalem olan dış alemden gelen net faktör gelirlerinin payı da -%0,9'dur. Net dış alemden cari transferin payı ise %0,2 olarak öngörülmüştür. Bu payların toplam değeri $(-0,1) + (-0,9) + (0,2) = -0,8$ olup; 2013 yılında cari fiyatlarla öngörülen cari işlemler dengesi açığının GSYİH'ya olan oranını göstermektedir.

Yatırım, tasarruf eşitliğinden hareketle ($I=S$), programdaki 2013 yılı için cari fiyatlarla toplam yatırımların GSYİH'ya oranı olan %21,8'lik orandan, cari işlemler açığının oranı olan %6,8'lik oran düşüldüğünde, 2013 yılı için öngörülen %15'lik iç tasarruf oranına ulaşılmaktadır. 2013 yılı için beklenen iç tasarruf oranı, 2011'deki %13,8 ve 2012'deki %14,3'lük oranlara göre önemli bir değişiklik göstermemektedir.

2013 yılı için öngörülen %15'lik iç tasarruf oranının %2,1'inin kamu, %12,9'luk kısmının ise özel sektör tarafından karşılanması beklenmektedir. 2013 yılında kamu sektörü için kamu tasarrufu-yatırım farkı oranının -%2,3 olması öngörülmüşken, özel sektör için de özel tasarruf-yatırım farkı oranının -%4,5 olması beklenmektedir. Bu iki oranın toplamı olan -%6,8'lik $(-2,3 - 4,5)$ oran, aynı zamanda 2013 yılı için öngörülen cari işlemler açığı/GSYİH oranını da vermektedir.

Sabit Fiyatlarla Sektörel Katma Değer Değişim Oranları (%)

	2010	2011	2012	2013 (1)
Tarım	2,4	6,1	3,5	3,0
Sanayi	12,8	9,7	2,0	4,0
Hizmetler	8,6	9,0	2,4	4,2
GSYİH	9,2	8,8	2,2	4,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı, TÜİK (1) Program

2.1.2. Merkezi Yönetim Bütçesi

2013 yılı ekonomik programında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYİH'ya oranının %23,6 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2013 yılında bütçe gelirlerinin 370,1 milyar TL, bütçe giderlerinin ise 404 milyar TL olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılında bütçe gelirlerinin 2012 yılına göre %11,6 oranında artacağı, buna karşılık bütçe giderlerinin de %12,1 oranında artacağı beklenmektedir.

2013 yılında bütçe giderlerinin GSYİH'ya oranının %25,7 seviyelerinde gerçekleşeceği tahmin edilirken, bütçe açığının 2012 yılına göre %17,7 oranında artarak 28,8 milyar seviyelerinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2012 yılında 19,6 milyar TL olarak gerçekleşen faiz dışı bütçe açığının, %2,6 oranında azalarak 2013 yılında da 19,1 milyar TL tutarında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Başta yurtiçi tasarruf yetersizliği ve cari açık olmak üzere, büyüme ortamının sürdürülebilirliğini tehdit eden unsurlarla mücadelede vergi politikalarının, gerektiğinde etkin bir biçimde kullanılacağı anlaşılmaktadır.

2.2. 2013 Yılında Enflasyon ve Dış Ticaret Beklentileri

2.2.1. Enflasyon Beklentisi

1970'li yılların başından 2000'li yılların ilk yılına kadar kronik bir hal alan enflasyon sorunuyla yaşamak zorunda kalan Türkiye, 2001 krizi sonrasında sağlanan ekonomik başarı ve istikrarla 2004 yılında enflasyonda tek haneli orana ulaşmıştır. 2008 yılında küresel krizinde etkisi ile enflasyon oranı çift haneli olarak gerçekleşmiştir. 2009 ve 2010 yıllarında tekrar nispi bir artış gösteren enflasyon oranı, 2011 yılında %10,45 ile çift haneli oranlara yükselmiştir.

2012 yılı programında %5,2 olarak öngörülen 2012 yılına ait enflasyon oranı, 2013 programında %7,4'e

yükseltilmiş; gerçekleşme ise %6,16 olmuştur. 2013 ekonomik programında 2013 yılı için öngörülen enflasyon oranı ise %5,3'tür.

IMF'nin Ocak 2013 tahminlerinde gelişmiş ekonomiler için 2013 yılı enflasyon oranı %1,6 olarak verilirken, yükselen ve gelişen ekonomiler için de %6,1 olarak verilmiştir. 2012 yılı için verilen tahminlere göre ise gelişmiş ülkelerde enflasyon oranının %2, yükselen ve gelişen ekonomilerde de %6,1 olduğu görülmektedir. Türkiye'nin 2013 yılı enflasyon oranı beklentisinin %5,3 ile gelişmekte olan ülkeler için tahmin edilen %6,1'lik oranla oldukça yakın olduğu görülmektedir. Euro bölgesine ait 2013 yılı enflasyon beklentisi %1,6 olup, AB ülkeleri kapsamında Türkiye'nin %5,3'lük 2013 yılı enflasyon beklentisinin üzerinde ve yakınında başka bir ülke bulunmamaktadır.

Buna karşılık Türkiye, 2012 yılında %6,16'lık enflasyon oranı ile son 40 yıllık dönemdeki en düşük enflasyon oranını elde etmiş bulunmaktadır. Ancak 2013 yılının da, 2012 yılı kadar olmasa da sıkıntılı bir yıl olması beklenirken, enflasyonda öngörülen %5,3'lük oranın aşılması olasılığı oldukça yüksektir.

2.2.2. Dünya Dış Ticaret Beklentisi

IMF'nin yapmış olduğu tahminlere göre 2013 yılında dünya mal ve hizmet dış ticaretinde %3,8'lik bir büyüme beklenmektedir. Bu oranın 2012 yılındaki değeri %2,8 seviyelerindedir. Gelişmiş ekonomilerin ithalatı 2012 yılında %1,2 artış gösterirken, 2013 yılında bu grubun ithalatının %2,2 oranında artacağı beklenmektedir. Yükselen ve gelişen ekonomilerin ithalatlarındaki artış oranı 2012'de %6,1 olup, 2013 yılı beklentisi %6,5 ile neredeyse aynıdır. İhracatta ise gelişmiş ekonomiler 2012'de %2,1'lik artış gösterirken, 2013 yılı ihracatlarında da %2,8'lik artış beklenmektedir. Yükselen ve gelişen ekonomilerde 2012 yılı ihracat artış oranı %3,6 olarak verilirken, 2013 yılı ihracat artış oranı tahmini de %5,5'tir.

2011 yılındaki dış ticaret artış oranlarına göre, 2012'de oldukça küçük oranlarda artış gösteren dünya dış ticareti, artış oranları bakımından 2013 yılı beklentilerinde de oldukça mütevazidir. Bu düşük oranlı gerçekleşme ve beklentiler, 2011 dünya dış ticaret gelişmesinin oldukça uzağındadır.

2.2.3. Türkiye Dış Ticaret Beklentisi

2013 yılı ekonomik programında, 2013 yılı ihracatının 158 milyar dolar, ithalatının da 253 milyar dolar olması hedeflenmiştir. 2012 yılı ihracat ve ithalat tutarlarına göre, 2013 yılında ihracatta %3,5, ithalatta ise %6,1'lik artışların olacağı beklenmektedir. Görüldüğü gibi 2013'te ithalat artışının tekrar geçmiş yıllarda olduğu gibi ihracat artış oranının üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılı ekonomik programında 2013 yılı GSYİH artış hızının %4 olarak alınması, ihracat-ithalat artış hızlarındaki bu farkın doğal olarak doğmasına neden olmaktadır.

2013 yılı programında 2012 yılı ihracat beklentisi 149,5 milyar dolar iken, gerçekleşme 152,6 milyar dolar olmuş; ithalatın ise 239,5 milyar dolar olması beklenirken, gerçekleşme 236,5 milyar dolar olmuştur. Bu nedenle 2012 yılı programında ihracatta %5,7'lik artış beklenirken, 2012 gerçekleşmesi sonrası bu oran %3,5'e çekilmiş; ithalat da %5,6'lık artış oranı %6,1'e yükseltilmiştir. Gerçekleşmeden sonra artış hızları önemli bir fark göstermemiş olsa da, ithalat artışı ihracat artışının önüne geçmiştir.

2.2.4. Cari İşlemler Açığı Beklentisi

2009 krizi sonrası 2010 yılında hızla artan iç talep 2011 yılında da canlılığını korumuş, yurt dışı talep ise zayıf seyrini devam ettirmiştir. 2010'da ihracatın %11,5'lik artışına karşılık ithalat %31,7 artarken, 2011'de de ihracat %18,5 artarken, ithalat artışı %29,8 olmuş; bu gelişmeler dış ticaret açığı ve cari işlemler dengesi açığının büyük boyutlara yükselmesinde etkili olmuştur. 2009'da 12,2 milyar dolar olan cari açık, 2010'da 45,4 milyar dolara, 2011'de de 75,1 milyar dolara yükselmiştir.

2012'de iç talebin yavaşlaması sonucu ekonomide büyüme oranında ılımlı bir yavaşlama başlamış; 2011'deki 105,9 milyar dolarlık dış ticaret açığının 2012'de 84 milyar dolara gerilemesinin etkisiyle, 2012 yılında cari işlemler açığı da 47,5 milyar dolara gerilemiştir.

2012 yılındaki dış ticaret açığının 84 milyar dolara gerilemesine karşılık, 2013 yılında öngörülen dış ticaret açığı 95 milyar dolardır. Buna göre ödemeler dengesi cari açığının da 2013 yılı için 60,7 milyar dolar olması beklenmektedir.

2013 yılında ödemeler dengesinde yer alan cari işlemlerin alt kalemi olan hizmetler dengesinin 22,6 milyar dolar ve cari transferlerin de 1,8 milyar dolar

artış göstermesi beklenirken, gelir dengesinin 7,7 milyar dolar azalması öngörülmektedir.

2013 yılı için öngörülen cari işlemler açığı/GSYİH oranı %7,1'dir. Türkiye ve dünya ekonomisinin içinde bulunduğu konjonktür nedeni ile bu beklentilerin gerçekleşme olasılığı oldukça yüksektir. 2013 yılında da ekonomide cari açık ve sıcak para sorununun devam edeceğini öngörmek olasıdır. Cari açıkla fonlanan büyümenin sürdürülebilir olmadığı gerçeğini bir kez daha vurgulamak gerekmektedir.

Cari İşlemler Dengesi (Milyar \$)

	2013 (1)
Cari İşlemler Hesabı	-60,7
Dış Ticaret Dengesi	-77,4
İhracat (fob)	164,2
İhracat (fob)	158
Bavul Ticareti ve Uyarlama	6,2
İthalat (fob)	-241,4
İthalat (cif)	-253
Navlun ve Sigorta ve Uyarlama	11,6
Hizmetler Dengesi	22,6
Gelir	44
Gider	-21,5
Turizm	21
Gelir	25,4
Gider	-4,4
Gelir Dengesi	-7,7
Gelir	5
Gider	-12,7
Yatırım Geliri Dengesi	-7,5
Doğrudan Yatırımlar	-2,4
Portföy Yatırımları	-0,5
Diğer Yatırımlar	-4,6
Faiz Geliri	1,8
Faiz Gideri	-6,4
Uzun Vade	-5,4
Cari Transferler	1,8

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı
(1) Program

- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları
- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri
- Ekonomik Faaliyetlere (USSS, 3. Rev) Göre Dış Ticaret (Bin \$)
- Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret (Bin \$)
- Ödemeler Dengesi Analitik Sunum (Milyon \$) (1975-2012)

Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları ⁽¹⁾

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYİH'ya Oran, %)				
	2009	2010	2011	2012 (2)	2013 (3)	2009	2010	2011	2012 (2)	2013 (3)
Vergiler	176.141	216.109	260.262	286.117	325.709	18,49	19,67	20,05	19,94	20,73
-Vasıtasız	57.293	61.295	76.012	85.530	92.024	6,01	5,58	5,86	5,96	5,86
-Vasıtalı	112.790	147.422	175.155	190.891	223.385	11,84	13,42	13,49	13,31	14,22
-Servet	6.058	7.392	9.095	9.696	10.300	0,64	0,67	0,7	0,68	0,66
Vergi Dışı Normal Gelirler	19.195	19.447	23.836	27.449	25.003	2,02	1,77	1,84	1,91	1,59
Faktör Gelirleri	59.414	60.749	65.395	80.430	82.630	6,24	5,53	5,04	5,61	5,26
Sosyal Fonlar	70.823	89.514	118.858	135.332	152.523	7,44	8,15	9,16	9,43	9,71
Toplam	325.573	385.819	468.352	529.328	585.865	34,18	35,11	36,08	36,89	37,29
-Özelleştirme Gelirleri	4.370	3.924	4.117	1.359	9.479	0,46	0,36	0,32	0,09	0,6
Toplam Gelir	329.943	389.743	472.469	530.687	595.344	34,64	35,47	36,4	36,99	37,89
Cari Harcamalar	168.771	187.871	215.946	251.041	277.686	17,72	17,1	16,64	17,5	17,67
Yatırım Harcamaları	31.405	37.545	43.322	49.848	53.189	3,3	3,42	3,34	3,47	3,39
-Sabit Sermaye	31.442	37.712	43.136	49.672	53.019	3,3	3,43	3,32	3,46	3,37
-Stok Değişmesi	-37	-167	187	176	171	0	-0,02	0,01	0,01	0,01
Transfer Harcamaları	181.794	197.317	217.801	252.627	288.090	19,08	17,96	16,78	17,61	18,34
-Cari Transferler	172.212	184.540	205.841	241.403	275.549	18,08	16,79	15,86	16,83	17,54
-Sermaye Transferleri	9.582	12.777	11.960	11.224	12.541	1,01	1,16	0,92	0,78	0,8
Faiz Dışı Harcamalar	327.381	373.009	433.459	503.002	564.333	34,37	33,95	33,39	35,06	35,92
Toplam Harcamalar	381.970	422.734	477.070	553.516	618.966	40,1	38,47	36,75	38,58	39,39
Borçlanma Gereği	52.026	32.991	4.601	22.829	23.621	5,46	3	0,35	1,59	1,5
Faiz Dışı Borçlanma Gereği	-2.562	-16.734	-39.010	-27.685	-31.011	-0,27	-1,52	-3,01	-1,93	-1,97
Faiz Gird. ve Özel. Gel. Hariç Borç. Ger.	1.808	-12.810	-34.893	-26.326	-21.533	0,19	-1,17	-2,69	-1,83	-1,37

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

Not: Negatif işaret fazlalığı göstermektedir.

(1) Genel devlet, merkezi yönetimin bütçesi, mahallî idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(Değişim, %)				(Dağılım, %)				(GSYİH İçinde Pay, %)			
	2011		2012 (1)		2013 (2)		2012 (1)		2013 (2)		2011		2012 (1)		2013 (2)	
	2011	2012 (1)	2012 (2)	2013 (2)	2012 (1)	2013 (2)	2011	2012 (1)	2013 (2)	2011	2012 (1)	2013 (2)	2011	2012 (1)	2013 (2)	
Harcamalar	314.607	362.668	403.988	15,3	11,4	100,0	100,0	100,0	24,2	25,3	25,7	24,2	25,3	25,7		
01 - Personel Giderleri	72.914	87.145	97.224	19,5	11,6	23,2	24,0	24,1	5,6	6,1	6,2	5,6	6,1	6,2		
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	12.850	14.955	16.791	16,4	12,3	4,1	4,1	4,2	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1		
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	32.797	33.396	33.436	1,8	0,1	10,4	9,2	8,3	2,5	2,3	2,1	2,5	2,3	2,1		
04 - Faiz Giderleri	42.232	49.000	53.000	16,0	8,2	13,4	13,5	13,1	3,3	3,4	3,4	3,3	3,4	3,4		
05 - Cari Transferler	110.499	129.258	151.287	17,0	17,0	35,1	35,6	37,4	8,5	9,0	9,6	8,5	9,0	9,6		
06 - Sermaye Giderleri	30.905	33.731	33.489	9,1	-0,7	9,8	9,3	8,3	2,4	2,4	2,1	2,4	2,4	2,1		
07 - Sermaye Transferleri	6.739	5.573	5.103	-17,3	-8,4	2,1	1,5	1,3	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4	0,3		
08 - Borç Verme	5.671	9.611	11.115	69,5	15,6	1,8	2,7	2,8	0,4	0,7	0,7	0,4	0,7	0,7		
09 - Yedek Ödenekler	0	0	2.543	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2		
Gelirler	296.824	329.197	370.095	10,9	12,4	100,0	100,0	100,0	22,9	22,9	23,6	22,9	22,9	23,6		
1 - Genel Bütçe	286.554	319.098	361.135	11,4	13,2	96,5	96,9	97,6	22,1	22,2	23,0	22,1	22,2	23,0		
01 - Vergi Gelirleri	253.809	278.822	317.949	9,9	14,0	85,5	84,7	85,9	19,6	19,6	20,2	19,6	19,6	20,2		
02 - Vergi Dışı Gelirler	28.080	35.833	31.853	27,6	-11,1	9,5	10,9	8,6	2,2	2,5	2,0	2,2	2,5	2,0		
03 - Sermaye Gelirleri	2.530	1.887	9.287	-25,4	392,3	0,9	0,6	2,5	0,2	0,1	0,6	0,2	0,1	0,6		
04 - Alman Bağış ve Yardımlar	2.135	2.556	2.046	19,7	-20,0	0,7	0,8	0,6	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1		
2 - Özel Büt. İda. ve Düz. Den. Kur.	10.270	10.099	8.960	-1,7	-11,3	3,5	3,1	2,4	0,8	0,7	0,6	0,8	0,7	0,6		
Bütçe Açığı	-17.783	-33.472	-33.893	88,2	1,3				-1,4	-2,3	-2,2	-1,4	-2,3	-2,2		
Bilgi İçin:																
Faiz Dışı Harcamalar	272.375	313.668	350.988	15,2	11,9				21,0	21,9	22,3	21,0	21,9	22,3		
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	24.448	15.528	19.107	-36,5	23,0				1,9	1,1	1,2	1,9	1,1	1,2		
Program Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi	16.196	2.557	7.999	-84,2	212,8				1,2	0,2	0,5	1,2	0,2	0,5		

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Ekonomik Programı

Not: Düzeneleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları genel bütçe vergi dışı gelirlerinden düşülmüştür.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Ekonomik Faaliyetlere (USSS, 3.Rev) Göre Dış Ticaret (Bin \$)

	2011		2012		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
İHRACAT					
Genel toplam	134.906.869	100,0	152.488.652	100,0	13,0
Tarım ve Ormancılık	5.166.596	3,8	5.189.011	3,4	0,4
Balıkçılık	186.017	0,1	190.335	0,1	2,3
Madencilik ve Taşocaklığı	2.805.449	2,1	3.160.708	2,1	12,7
İmalat	125.962.537	93,4	143.220.733	93,9	13,7
Diğer	786.270	0,6	727.864	0,5	-7,4
İTHALAT					
Genel toplam	240.841.676	100,0	236.545.042	100,0	-1,8
Tarım ve Ormancılık	8.895.184	3,7	7.446.598	3,1	-16,3
Balıkçılık	48.717	0,0	56.206	0,0	15,4
Madencilik ve Taşocaklığı	37.331.370	15,5	42.246.826	17,9	13,2
İmalat	183.930.287	76,4	176.234.969	74,5	-4,2
Diğer	10.636.119	4,4	10.560.443	4,5	-0,7

Kaynak: TÜİK

Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret (Bin \$)

	2011		2012		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
İ H R A C A T					
Genel toplam	134.906.869	100,0	152.488.652	100,0	13,0
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB-27)	62.347.441	46,2	59.207.905	38,8	-5,0
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	2.544.721	1,9	2.295.051	1,5	-9,8
C-DİĞER ÜLKELER	70.014.706	51,9	90.985.696	59,7	30,0
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	12.976.364	9,6	14.370.123	9,4	10,7
2-Kuzey Afrika	6.700.805	5,0	9.444.277	6,2	40,9
3-Diğer Afrika	3.633.016	2,7	3.913.437	2,6	7,7
4-Kuzey Amerika	5.459.299	4,0	6.663.619	4,4	22,1
5-Orta Amerika ve Karayipler	626.293	0,5	769.644	0,5	22,9
6-Güney Amerika	1.840.351	1,4	2.191.264	1,4	19,1
7-Yakın ve Orta Doğu	27.934.772	20,7	42.457.494	27,8	52,0
8-Diğer Asya	10.199.361	7,6	10.580.199	6,9	3,7
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	480.755	0,4	490.367	0,3	2,0
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	163.690	0,1	105.272	0,1	-35,7
Seçilmiş ülke grupları					
1-OECD Ülkeleri	67.113.921	49,7	66.303.582	43,5	-1,2
2-EFTA Ülkeleri	1.887.252	1,4	2.601.174	1,7	37,8
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	17.767.964	13,2	18.792.037	12,3	5,8
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	9.291.735	6,9	16.565.152	10,9	78,3
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	13.376.636	9,9	15.077.864	9,9	12,7
6-Türk Cumhuriyetleri	5.039.884	3,7	5.841.788	3,8	15,9
7-İslam Konferansı Teşkilatı	37.325.434	27,7	55.226.180	36,2	48,0
İ T H A L A T					
Genel toplam	240.841.676	100,0	236.545.042	100,0	-1,8
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB-27)	91.128.441	37,8	87.447.439	37,0	-4,0
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	1.038.057	0,4	1.045.827	0,4	0,7
C-DİĞER ÜLKELER	148.675.179	61,7	148.051.776	62,6	-0,4
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	35.979.193	14,9	37.416.256	15,8	4,0
2-Kuzey Afrika	3.342.055	1,4	3.308.622	1,4	-1,0
3-Diğer Afrika	3.424.658	1,4	2.613.447	1,1	-23,7
4-Kuzey Amerika	17.345.670	7,2	15.084.125	6,4	-13,0
5-Orta Amerika ve Karayipler	903.455	0,4	1.069.127	0,5	18,3
6-Güney Amerika	4.500.367	1,9	4.079.580	1,7	-9,4
7-Yakın ve Orta Doğu	20.439.413	8,5	21.410.027	9,1	4,7
8-Diğer Asya	53.143.945	22,1	49.601.981	21,0	-6,7
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	806.922	0,3	861.022	0,4	6,7
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	8.789.500	3,6	12.607.589	5,3	43,4
Seçilmiş ülke grupları					
1-OECD Ülkeleri	121.327.626	50,4	113.722.970	48,1	-6,3
2-EFTA Ülkeleri	5.845.716	2,4	5.238.258	2,2	-10,4
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	38.770.165	16,1	41.509.705	17,5	7,1
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	17.305.837	7,2	16.429.504	6,9	-5,1
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	33.159.169	13,8	35.248.191	14,9	6,3
6-Türk Cumhuriyetleri	3.642.096	1,5	3.558.042	1,5	-2,3
7-İslam Konferansı Teşkilatı	31.417.773	13,0	31.690.620	13,4	0,9

Kaynak: TÜİK

Ödemeler Dengesi Analitik Sunum (Milyon Dolar) (1975-2012) (*) (**)

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
A. Cari İşlemler Hesabı	-1.648	-3.408	-1.013	-2.625	-2.339	-9.920	-21.449	-31.836	-37.781	-40.438	-12.168	-45.447	-75.092	-47.476
1. İhracat f.o.b.	1.401	2.910	7.959	12.959	21.636	30.825	78.365	93.613	115.361	140.800	109.647	120.902	143.396	163.245
2. İthalat f.o.b.	-4.502	-7.513	-10.935	-22.407	-34.788	-52.882	-111.445	-134.671	-162.213	-193.821	-134.497	-177.315	-232.535	-228.957
Mal Dengesi	-3.101	-4.603	-2.976	-9.448	-13.152	-22.057	-33.080	-41.058	-46.852	-53.021	-24.850	-56.413	-89.139	-65.712
3. Hizmetler Dengesi: Gelir	617	762	3.160	8.083	14.939	19.463	27.958	26.195	29.928	36.978	35.653	36.279	40.668	43.952
4. Hizmetler Dengesi: Gider	-436	-569	-1.560	-3.117	-5.319	-8.088	-11.942	-12.210	-15.974	-18.161	-17.072	-19.621	-20.538	-20.407
Mal ve Hizmet Dengesi	-2.920	-4.410	-1.376	-4.482	-3.532	-10.682	-17.064	-27.073	-32.898	-34.204	-6.269	-39.755	-69.009	-42.167
5. Gelir Dengesi: Gelir	0	0	298	917	1.488	2.836	3.644	4.418	6.423	6.889	5.164	4.477	3.952	5.033
6. Gelir Dengesi: Gider	-165	-1.169	-1.851	-3.425	-4.693	-6.838	-9.483	-11.074	-13.531	-15.255	-13.472	-11.692	-11.793	-11.709
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-3.085	-5.579	-2.929	-6.990	-6.737	-14.684	-22.903	-33.729	-40.006	-42.570	-14.577	-46.970	-76.850	-48.843
7. Cari Transferler	1.437	2.171	1.916	4.365	4.398	4.764	1.454	1.893	2.225	2.132	2.409	1.523	1.758	1.367
B. Sermaye Hesabı	327	672	1.065	4.037	4.565	9.584	42.685	42.689	49.287	34.730	10.123	59.061	66.698	68.418
C. Finans Hesabı	0	0	0	16	-113	-870	-1.064	-924	-2.106	-2.549	-1.553	-1.464	-2.349	-4.073
8. Yurt dışında Doğrudan Yatırım	114	18	99	684	885	982	10.031	20.185	22.047	19.760	8.663	9.036	16.047	12.419
9. Yurt içinde Doğrudan Yatırım	0	0	0	-134	-466	-593	-1.233	-3.987	-1.947	-1.244	-2.711	-3.524	2.688	2.648
10. Portföy Hesabı-Varieteler	0	0	0	681	703	1.615	14.670	11.402	2.780	-3.770	2.938	19.617	19.298	38.132
11. Portföy Hesabı-Yükümlülükler	0	0	0	89	195	489	5.669	1.939	5.138	716	2.827	3.468	-986	6.274
11.1. Hisse Senetleri	0	0	0	592	508	1.126	9.001	9.463	-2.358	-4.486	111	16.149	20.284	31.858
11.2. Borç Senetleri	0	85	127	-409	-383	-1.939	-553	-13.479	-4.969	-12.058	10.987	7.012	11.136	-1.125
12. Diğer Yatırımlar-Varieteler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12.1. Merkez Bankası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12.2. Genel Hükümet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12.3. Bankalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12.4. Diğer Sektörler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13. Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	213	569	839	3.199	3.939	10.389	20.834	29.492	33.482	34.591	-8.201	28.384	19.878	20.417
13.1. Merkez Bankası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13.2. Genel Hükümet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13.3. Bankalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13.4. Diğer Sektörler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cari Sermaye ve Finansal Hesaplar	-1.321	-2.736	52	1.412	2.226	-336	21.236	10.853	11.498	-5.769	-2.088	13.563	-8.419	20.898
D. Net Hata ve Noksan	-351	1.434	-837	-468	2.432	-2.661	1.964	-228	517	3.011	2.879	1.405	9.433	1.923
Genel Denge	-1.672	-1.302	-785	944	4.658	-2.997	23.200	10.625	12.015	-2.758	791	14.968	1.014	22.821
E. Rezerv Varlıklar (*)	1.672	1.302	785	-944	-4.658	2.997	-23.200	-10.625	-12.015	2.758	-791	-14.968	-1.014	-22.821
14. Resmi Rezervler	337	-494	360	-896	-5.005	-354	-17.847	-6.114	-8.032	1.057	-111	-12.809	1.813	-20.814
15. Uluslararası Para Fonu Kredileri	300	423	-251	-48	347	3.351	-5.353	-4.511	-3.983	1.701	-680	-2.159	-2.827	-2.007
16. Ödemeler Dengesi Finansmanı	1.035	1.373	676											

Kaynak: TCMB

(*) Eski sunumdaki karşılık kalemleri Rezerv Varlıklar kalemine dahil edilmiştir.

(**) Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından turizm istatistiklerinde yapılan revizyon kapsamında,

"uluslararası ulaşım harcamaları" ile "GSM dolaşım harcamaları" dışındaki güncellemeler 2003-2012 yılları için "Turizm" kalemine yansıtılmıştır.

